

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SLOVENISTIKO

DIPLOMSKO DELO
PRIMERJAVA SLOVENSKIH IN KITAJSKIH FRAZEMOV S SESTAVINAMI
ROKA, SRCE IN GLAVA

Roko na srce – bolj mislimo s srcem kot z glavo

Študijski program:

Slovenščina – D

Sinologija – D

Mentorica: red. prof. dr. Erika Kržišnik

LJUBLJANA, 2016

TJAŠA PUŠNIK

KAZALO

POVZETEK	6
ABSTRACT	7
1. UVOD	8
2. FRAZELOGIJA	10
2.1 Poimenovanje FE	10
2.2 Temeljne lastnosti frazema	11
3. O KITAJSKEM JEZIKU	13
4. KITAJSKA FRAZELOGIJA	15
5. SOMATSKA FRAZELOGIJA	18
6. GRADIVO	19
7. FRAZEMI S SESTAVINO ROKA	21
7.1 Slovenski frazemi s sestavino <i>roka</i>	23
7.1.1 Topografske pomenske sestavine	23
7.1.2 Anatomske pomenske sestavine	23
7.1.3 Funkcijske pomenske sestavine	25
7.1.4 Drugi frazemi	34
7.2 Kitajski frazemi s sestavino <i>roka</i> 手 [shou]	35
7.2.1 Topografske pomenske sestavine	36
7.2.2 Anatomske pomenske sestavine	36
7.2.3 Funkcijske pomenske sestavine	37
7.2.4 Drugi frazemi	43
7.3 Sklep	45
8. FRAZEMI S SESTAVINO SRCE	46

Primerjava slovenskih in kitajskih frazemov s sestavinami *roka*, *srce* in *glava*

Roko na srce – bolj mislimo s srcem kot z glavo

8.1	Slovenski frazemi s sestavino <i>srce</i>	47
8.1.1	Topografske pomenske sestavine	47
8.1.2	Anatomske pomenske sestavine	50
8.1.3	Funkcijske pomenske sestavine.....	55
8.1.4	Drugi frazemi	56
8.2	Kitajski frazemi s sestavino <i>srce</i> 心 [xin]	58
8.2.1	Topografske pomenske sestavine	59
8.2.2	Anatomske pomenske sestavine	62
8.2.3	Funkcijske pomenske sestavine.....	66
8.2.4	Drugi frazemi	76
8.3	Sklep.....	79
9.	FRAZEMI S SESTAVINO <i>GLAVA</i>	81
9.1	Slovenski frazemi s sestavino <i>glava</i>	82
9.1.1	Topografske pomenske sestavine	82
9.1.2	Anatomske pomenske sestavine	84
9.1.3	Funkcijske pomenske sestavine.....	86
9.1.4	Drugi frazemi	91
9.2	Kitajski frazemi s sestavino <i>glava</i> 头 [tou]	93
9.2.1	Topografske pomenske sestavine	93
9.2.2	Anatomske pomenske sestavine	94
9.2.3	Funkcijske pomenske sestavine.....	96
9.2.4	Drugi frazemi	98
9.3	Sklep.....	98
10.	ZAKLJUČEK.....	99
11.	VIRI IN LITERATURA	102
12.	PRILOGE	105
	SLOVAR SLOVENSKIH FRAZEMOV S SESTAVINO <i>ROKA</i>	106

Primerjava slovenskih in kitajskih frazemov s sestavinami *roka*, *srce* in *glava*

Roko na srce – bolj mislimo s srcem kot z glavo

SLOVAR KITAJSKIH FRAZEMOV S SESTAVINO ROKA 手 [shou]	113
SLOVAR SLOVENSKIH FRAZEMOV S SESTAVINO SRCE	116
SLOVAR KITAJSKIH FRAZEMOV S SESTAVINO SRCE 心 [xin]	121
SLOVAR SLOVENSKIH FRAZEMOV S SESTAVINO GLAVA	128
SLOVAR KITAJSKIH FRAZEMOV S SESTAVINO GLAVA 头 [tou]	134

POVZETEK

Ključne besede: frazem, frazeologija, slovenski jezik, kitajski jezik, somatizmi, *roka*, *srce*, *glava*, kultura

Kultura, mišljenje in videnje sveta določene etnije se lahko kažejo tudi skozi jezik in frazeologijo. Predmet raziskave diplomske naloge so frazemi s sestavinami *roka*, *srce* in *glava* v slovenskem in kitajskem jeziku. S primerjavo somatizmov v obeh jezikih želim ugotoviti, kaj je lahko skupnega dvema tako različnima in oddaljenima kulturama, hkrati pa želim razložiti razlike v dojemanju in razumevanju izbranih leksemov – *roka*, *srce* in *glava*. Analizirala sem vsak frazem posebej in ga hkrati primerjala z ustreznim frazemom v drugem jeziku, če le-ta seveda obstaja. Obravnavani frazemi so smiselno razporejeni v pomenske sklope, iz česar se da takoj razbrati, kateri pomeni določenega leksema so v obeh jezikih prekrivni in katerih pomenov v drugem jeziku ni. V slovenski frazeologiji je največ somatizmov s sestavino *roka*. Razlog za to je uporabnost in splošna funkcionalnost roke kot dela telesa, kar pa ni povsem samoumevno v kitajski kulturi, kjer je največ somatizmov s sestavino *srce*. Tukaj pa je razlog simbolika *srca*, *srce* namreč popolnoma prevzame funkcijo *glave* zahodnih kultur. Kitajci čutijo, mislijo, razmišljajo in želijo s srcem, razum in čustva gredo eno z drugim, ni jasne ločnice, medtem ko je *glava* merilo telesa ali pa opisuje zunanji izgled.

Kako so frazemi lahko nosilci kulturne konotacije razodeva predvsem »dobesedno« branje frazema. Vsaka posamezna sestavina frazema razkriva vsebnost kulture naroda skozi frazem, saj običajno skupek sestavin smiselno tvori neko slikovito motivacijsko ozadje, na podlagi katerega uporabniki frazema v svojem jeziku razumejo, dojamejo ali se naučijo pomen frazema, ki se pogosto nanaša na njihovo kulturo oz. izhaja iz nje. Frazemi so seveda le eden izmed načinov, kako se dá videnje sveta določene etnije prepoznati v jeziku.

ABSTRACT

Key words: idiom, phraseme, phraseology, Slovene language, Chinese language, somatic expressions, *hand*, *heart*, *head*, culture

Culture, thinking and perception of the world of a certain nation can also be shown through language and phraseology. The thesis discusses idioms that include lexeme *hand*, *heart* and *head* in Slovene and Chinese language. By comparing somatic expressions in both languages I want to establish what these two very different and distant countries could have in common. I also want to explain the differences in perception and understanding of selected lexemes – *hand*, *heart* and *head*. I analyzed each idiom and compared it to corresponding idiom in another language, if it existed. The idioms are semantically categorized with regard to their function. It can easily be seen which meanings of a certain lexeme are the same in both languages and which ones the two languages do not possess. Mostly there are somatic expressions with lexeme *hand* in Slovene phraseology. The reason for that is the usability and functionality of the hand as the part of the body. However, that is not the case in Chinese, which mostly has somatic expressions with lexeme *heart*. That is due to the symbolism of the word *heart*, which, in western cultures completely assumes the meaning of *head*. Chinese people feel, think and wish using their heart. Mind and emotions are, on the other hand, complementary. There is no clear dividing line between the two. However, *head* is often used as measure of body or it describes physical appearance.

The fact that idioms can be the bearers of cultural connotation is especially evident through the meaning of an idiom being »taken literally«. Each unit of the idiom reveals cultural content of a nation. All together, units usually logically form a picturesquely motivational background. Based on this, users of phrases in their language understand, perceive or learn the meaning of idiom that often refers to their culture or originate from it. Of course, idioms are just one instance of how a nation's perceptions of the world can be detected in a language.

»Fraz ima vsak razvit kulturni jezik na tisoče, in tem več, čim bolj je star, razvit in bogat. V njih se mnogo bolj kot v besedju in slovničnih oblikah razodeva samoniklost jezika in duša naroda, ki ta jezik govori. Proučevati in osvajati si frazeološki zaklad nekega jezika pomeni torej spoznavati značaj naroda, njegov način mišljenja in čustvovanja.« (J. Pavlica 1960, 1)

1. UVOD

»Frazološke enote ali frazemi so stalne besedne zveze, katerih pomen ni ali je samo delno ugotovljiv iz pomenov njihovih sestavin in ki imajo praviloma stalno in samo omejeno spremenljivo sestavo. V širšem smislu spadajo v frazeologijo vse stalne besedne zveze, med njimi tudi terminološke, dalje tudi frazemi s stavčno ali večstavčno sestavo, kot so reki, pregovori in krilatice.« (Keber 2011, 9)

V pričujoči diplomski nalogi se posvečam samo prvim – frazemom. Predmet raziskave so somatizmi s sestavinami *roka*, *srce* in *glava* v slovenskem in kitajskem jeziku. S primerjavo želim ugotoviti, kaj je lahko skupnega dvema tako oddaljenima in različnima kulturama, kot sta slovenska (ena izmed najmlajših na zahodu) in kitajska (največja in najstarejša na vzhodu), kako svojo kulturo izražata preko jezika, v frazemih. Poskusila bom razložiti tudi razlike, ki so seveda kulturno pogojene – s tem mislim na različno razumevanje leksemov *roka*, *srce* in *glava* kot izhodišča za frazeologizacijo oz. metamorfizacijo/metonimizacijo/simbolizacijo sploh v enem in drugem jeziku.

Frazološke enote so najprimernejši znaki za »pretvorbo« znakov kulture v jezikovno obliko in najprimernejša sredstva za izražanje kulturnega temelja neke jezikovne skupnosti. Že J. Pavlica je v svojem *Frazološkem slovarju v petih jezikih* (1960) izpostavil¹, da se jezik, duša naroda in značilne poteze kulture najbolje izražajo skozi frazeme. V frazeologiji se to lahko kaže z zunajjezikovnimi danostmi s področja materialne, duhovne ali socialne kulture (*nositi svoj križ* – krščanstvo) ali pa z izražanjem kulturnih vrednot družbe z denotativnim in konotativnim

¹ Gl. uvodni citat.

delom pomena (*čas je zlato*; *držati roke križem* – negativno vrednotenje nedela). (Kržišnik 2005, 70–71) »Dobesedno« branje frazema razkriva vsebnost kulture v frazemih, razlago frazema pa iščemo v slikovitem (figurativnem) motivacijskem ozadju. To je samo eden od pokazateljev, kakšno je videnje sveta določene etnije skozi jezik. (67)

Da sem se dokopala do zadovoljivih rezultatov sem se poslužila različnih metod. Analizirala sem vsak frazem posebej – s pomočjo slovarjev določila pomen frazema, navedla možne različice, v korpusih preverila uporabo frazema v različnih kontekstih in glede na to izpostavila, če je konotacija frazema samo pozitivna oz. samo negativna², razložila sem vse ključne sestavine frazema, ki mu določajo pomen in dodala zgodbo oz. sliko iz ozadja nastanka frazema, če le-ta seveda obstaja. Končno sem poiskala še pomensko ustrezen in po sestavinah najbližji frazem v drugem jeziku (slovenskim frazemom sem iskala kitajske ustreznice in obratno), ter če obstaja, na podoben način analizirala še tega, da sem ju lahko primerjala v vsaki lastnosti. Slovenski frazemi z določeno sestavino so smiselno razporejeni v sklope po vstopnem pomenu te sestavine v frazem. Na podoben način sem razvrščala še kitajske in po metodi sinteze iskala skupne pomene neuvrščenih frazemov za nove kategorije, ki so dale zanimive rezultate kitajskega videnja in dožemanja določenega leksema, ki ga slovenščina nima.

Ker pričujoče diplomsko delo ni kombinirano slovenščina – sinologija in je torej pisano samo za študij slovenščine, sem sem temu prilagodila in namerno izbrala obravnavo takšnih frazemov, ki jih je v slovenščini največ in so najbolj raziskani, že večkrat obravnavani, da bi jih tako primerjala s kitajskim gradivom, ki pa ga ni primerjal še nihče. Če pa bi se gradiva lotila kot sinologinja, bi se najbrž prav tako odločila za obravnavo in primerjavo somatizmov, a bi izbrala iz vidika kitajske frazeologije – *srce* in *duša*.

² Običajno so konotacije glede na kontekst lahko tako pozitivne kot negativne.

2. FRAZELOGIJA

Frazeologija je razmeroma mlada veda z začetkom razvoja v evropskem in ameriškem jezikoslovju v 70. letih, takrat tudi v slovenskem³ z izidom *Slovarja slovenskega knjižnega jezika* (1970) (v nadaljevanju SSKJ), kjer slovarski članek posebej vključuje frazeme⁴ in je frazeološko gnezdo prvič ločeno od terminološkega. (Kržišnik, 2013: 17)

Do 20. st. je pojem zajemal ukvarjanje in raziskave s pregovori in reki⁵. Kot veda se je osamosvojila v strukturalizmu, ko je njen predmet postal obravnavan ločeno od drugih predmetov jezikovnega raziskovanja. Jezikoslovec Charles Bally je prvi ločil avtomatizirane besedne zveze od aktualiziranih in določil stalnost kot temeljno lastnost teh enot⁶. Raziskovanje je nadaljeval Rus Viktor V. Vinogradov, ki je kot temeljno lastnost izpostavil še nemotiviranost frazeološke enote. (Kržišnik, 2013: 15–16)

2.1 Poimenovanje FE

Po Toporišiču izraz frazeološka enota (FE) zajema frazeologijo v širšem pomenu – FE so vse stalne besedne zveze, katerih temeljni lastnosti sta večbesednost in stalnost⁷, vključujoč terminološke besedne zveze in »stalne zveze več besed« (Toporišič, 1982: 363), jezikoslovno torej tudi vse stavčne in večstavčne stalne zveze.

Zvrstilo se je kar nekaj predlogov poimenovanja FE: fraza, frazeologizem, frazeologem, frazem, idiom, idiomatizem in stalna besedna zveza. V *Frazeološkem slovarju v petih jezikih* (1960) Josipa Pavlice jo poimenuje fraza, "starinski izraz", ki vzbuja rahlo negativne asociacije, saj

³ Sicer že članki s frazeološko tematiko v 60. letih in Pavličev *Frazeološki slovar v petih jezikih* iz leta 1960, a tu še ni mogoče govoriti o moderni frazeološki vedi.

⁴ Frazemi oz. stalne in frazeološke besedne zveze, a takrat še ni bilo pojasnjeno, kaj je kaj.

⁵ Mnogo frazemov je nastalo prav iz pregovorov in rekov, npr. *imeti maslo na glavi* < *Če imaš maslo na glavi, ne hodi na sonce*.

⁶ O temeljnih lastnostih str. 11.

⁷ Toporišič med temeljne lastnosti ne prišteva nemotiviranosti.

SSKJ frazo enači s puhlico, kar pa ne drži, ker ne gre za prazno govoričenje. J. Toporišič je izhajal iz rusistike in je po zgledu ruskega strukturalizma uvedel izraz frazeologizem⁸ in nato na novo še frazeologem – po analogiji fon-em, morf-em, ton-em (1973/74, 273), ki pa je neustrezen, ker ni v sistemski navezavi na jezikoslovno terminologijo (*morfem*, *leksem* itd.), a se je obdržal vsaj do 90. let (Kržišnik, 2013: 18–19), nato pa se po E. Kržišnik uveljavi izraz frazem⁹, P. Gantar pa kot pomensko popolnoma nemotivirano (netransparentno) FE vpelje izraz idiom (iz angleščine) in tako razdeli FE na idiome in frazeme, ostale stalne besedne zveze pa ne šteje k frazeologiji. (23) Izraz stalna besedna zveza je najsplošnejši in zadostuje za slovensko učbeniško poimenovanje.

2.2 Temeljne lastnosti frazema

E. Kržišnik navaja 4 temeljne lastnosti pojmovanja frazeologije v ožjem pomenu:

- večbesednost (nadbесednost)

Razmejitev med frazemom in besedo. Oblikovna lastnost, ki odmeji frazeme od enobesednih idiomatskih izrazov (npr.: *zatreskati se*, *dlakocepiti*, *pobralo ga je*) in enobesednih stalnih (konvencionalnih) metafor (npr.: *veter brije*, *čas teče*). Frazem je vedno sestavljen iz najmanj dveh besed (npr.: *soliti pamet*). Enobesedne tvorjenke niso frazemi, ker bi se tako lahko sem uvrščale še zloženke in sklopi. (Kržišnik 1994b, 92)

- stalnost

Oblikovna in pomenska lastnost – oblikovno in pomensko razmejimo avtomatizirano in aktualizirano besedno zvezo. Vrste stalnosti: psihološka (frazem je mentalno shranjen kot enota

⁸ Kot v knjigi N. M. Šanskega.

⁹ E. Kržišnik ga prvič uporabi v članku *Prenovitev kot inovacijski postopek* (1987) in kasneje v doktorski disertaciji (1994), kjer jezikovno premisli in preveri Čermákov teorijo na slovenskem gradivu. Čermák opredeli FE kot enoto, sestavljeno iz paradigmatsko in/ali sintagmatsko anomalnih sestavin in jo definira kot »nemodelno in stalno zvezo dveh ali več sestavin, od katerih je (vsaj) ena sestavino v povezavi z drugo prvina omejene in zaprte paradigme«. (Čermák 1985: 177)

v govorčevem psihološkem slovarju)¹⁰, strukturna (razlike med frazeološko besedno zvezo in prosto besedno zvezo v uveljavljanju oblikoslovno-skladenjskih in pomenskih pravil povezovanja) in pragmatična (razlika med pragmatično obravnavo frazemov in t. i. pragmatičnimi frazemi).

Sestavine frazemov so nespremenljive, a vseeno so frazemi kot taki do neke mere spremenljivi, saj jih v besedilu ne bi mogli uporabljati drugače kot citate, nekateri frazemi pa imajo že vnaprej določene frazeološke različice, ki so lahko oblikoslovne (*vreči/metati naprej*), skladenjske, pretvorbne (*postaviti kaj na glavo* > tukaj je vse na glavo postavljeno), fakultativne sestavine (*manjka eno kolesce/manjka eno kolesce v glavi*) in sestavinske (*na vse kriplje/pretege*). Zunaj frazema pa je stalnost omejena na zunanja dopolnila. Neupoštevanje stalnosti frazema je kršitev knjižnojezikovne norme in lahko vodi v nerazumevanje ali nesmisel. (92–93)

- nemotiviranost (idiomatičnost)

Gre za neizpeljivost pomena celote iz pomenov sestavin, lastnost, ki razmejuje frazeologijo v širšem in ožjem smislu. Razmerja med pomeni frazemov kot celote in pomeni njegovih sestavin so različna. Včasih nobena od besed, ki sestavljajo frazem, ne nastopa v svojem slovarskem pomenu, drugič pa je taka sestavina lahko del frazema, zato so možne nesmiselne tvorbe (*trda prede*). Vzrok za to je nekompatibilnost sestavin (ni pomenske povezovalnosti ali je le skrajna), logična nezmožnost (*slišati travo rasti*) ali nenavadnost (*biti si v laseh*). (Kržišnik 1994b, 94) Toporišič glede na predvidljivost pomena iz pomenov sestavin deli frazeme na¹¹: zraslek (popolna nepredvidljivost (*brati levite*)), sklop (delna predvidljivost s pomenskimi prenosi (metafora: *metati polena pod noge*, metonimija: *vrteti jezik*)), skup (vsaj ena od sestavin ima nepredvidljiv pomen in vsaj ena predvidljiv (*kriva prisega*) in sestava (popolna predvidljivost (*prosti pad*, *dnevna soba*))) (1973/74, 275–76)

¹⁰ Dokaz so psiholingvistični testi in »sistemske napake«, ki jih govorci delajo znotraj frazeološkega sistema, naslovniki pa jih razumejo v istem sistemu (tisti, ki piše, misli prav, a narobe napiše; tisti, ki bere pa prav prebere > napake se ne opazi).

¹¹ opirajoč se na rusko frazeologijo in N. M. Šanskega.

- ekspresivnost

Ekspresivnost je dodatna lastnost, ki ločuje jedro frazeologije od njenega obrobja. Zajema nevtralne besedne zveze, ki ne samo, da nimajo nemotiviranega pomena, ampak je izpostavljen konotativni (pragmatični) del pomena. Ta lastnost je torej lahko posledica pomena – sestavine pomena so lahko denotativne ali konotativne, lahko pa gre za posledico oblike¹² (*imeti na jeziku med, v srcu led, kjer se prepirata dva, tretji dobiček ima*). (Kržišnik 1994b, 95)

(Kržišnik 1994b, 92–95)

3. O KITAJSKEM JEZIKU

Kitajščina velja za najbolj razširjen jezik po številu govorcev, saj jo govori več kot petina svetovnega prebivalstva. Je materni jezik 1,3 milijarde ljudem, okoli 40 milijonov pa se je uči kot tujega jezika.

Kitajski jezik spada v skupino sinotibetanskih jezikov, deli se na številna narečja, med katerimi je najbolj razširjena mandarinščina, ki jo govori okrog 800 milijonov ljudi, večinoma na vzhodu in jugovzhodu Kitajske, kjer so tudi največja mesta z najgostejšo poseljenostjo, v Hongkongu in na Tajvanu, zato je mandarinščina priznana kot uradni jezik Ljudske Republike Kitajske in je tisto narečje, ki se ga tujci najpogosteje učijo. Ostala večja narečja so še wu, ki ga govori okoli 90 milijonov ljudi in pa kantonščina, ki jo govori približno 80 milijonov govorcev. Kitajci se med seboj, za razliko od Slovencev, ne razumejo, če govorijo v različnih narečjih. Pomagajo si s pismenkami in uradnim jezikom *putong hua* oz. mandarinščino. Mandarinščina je tonalni jezik, poznamo štiri tone in dodatnega – nevtralnega. Toni so ključnega pomena pri izgovorjavi in govornem razumevanju. Za pomoč pri učenju kitajskega jezika so predvsem za tujce razvili latinični zapis izgovora kitajskih pismenk – *pinyin*, ki pa pismenk ne more zamenjati. S pinyinom zapisujemo izgovorjavo in ton pismenke, a nemalokrat se zgodi, da ima določen zlog enak ton. Tako sta na primer pismenki za konja in številko različni, a imata enak ton: 马[mǎ]

¹² Npr. rime, asonance, ritmiziranje.

(konj) in 码[mǎ] (številka). Tako lahko besedo razlikujemo šele v kontekstu oz. v primeru, da pismenko vidimo.¹³

V kitajščini je torej stvar povsem drugačna. Če imajo zahodni¹⁴ jeziki s svojo latinico in cirilico besede, ki so vizualno jasno ločene s presledki, ima kitajski jezik za sredstvo pisnega sporazumevanja pismenke, ki so njihov kulturni ponos. Tu se stvar z zahodnega vidika precej zaplete, saj ena pismenka lahko pomeni eno besedo (npr. drevo/les 木[mù] ali drevo 林[lín]), ena pismenka lahko pomeni besedno zvezo (npr. časovno obdobje 期[qī]) ali celo cel stavek in obratno, 2 pismenki lahko pomenita eno besedo (npr. grah 豌豆[wán dòu]) itd. Med pismenkami ni presledkov, kot je to pri neznakovnih pisavah med besedami. Pismenka ali sklop pismenk ima torej svoj pomen, sledi nova pismenka z drugim pomenom, zato presledki niti niso smiselni, čeprav pa bi za začetnike, ki se učijo kitajščine, mogoče bili, saj pri manjšem naboru besed še ne vemo, kdaj je pismenka samostojna in kdaj tvori popoln pomen samo s sosednjo pismenko v zvezi. Za ločevanje stavkov se prav tako kot ostali jeziki poslužujejo ločil in tu so pravila zelo sproščena. Večinoma so pravila podobna našim za piko (。), dvopičje, vezaj, ipd., imajo pa dve vrsti vejic: "običajna" vejica (，) ločuje dva stavka, poševna vejica (、) pa se uporablja samo pri naštevanju, torej ločuje besede. Da je jasno, kdaj gre v besedilu za naslove knjig, filmov, časopisov, ipd. uporabljajo tale znak 》naslov 《, namesto kurzivne pisave ali krepkega tiska, ki bi pri pismenkah lahko pripeljalo do nerazumevanja oz. neprepoznavanja pismenk, ko bi poševna poteza postala še bolj poševna ali bi krepki tisk povzročil, da bi se določene poteze spojile med seboj.

¹³ Podatki preverjeni na https://en.wikipedia.org/wiki/Chinese_language.

¹⁴ V nadaljevanju se Zahod, zahodni jeziki, zahodna frazeologija, zahodne kulture ipd. nanašajo na evroameriški geopolitični prostor in tako tudi Vzhod, vzhodni jeziki, vzhodna kultura ipd. na Azijo. Oba poimenovanja (Vzhod in Zahod) sta enakovredna, nič omenjenega ni v slabšalnem smislu.

4. KITAJSKA FRAZELOGIJA

Cheng yu 成语 je vrsta kitajskih idiomatskih izrazov, sestavljena iz štirih pismenk (obstaja par izjem s po tremi, petimi, šestimi ali sedmimi pismenkami). Kitajci so frazeme pogosto uporabljali že v klasični kitajščini¹⁵, danes pa so stalnica v narečnem pogovornem in pisnem jeziku *bai hua* 白话. Kitajščina ima razloženih in uporabnih okrog 5000 frazemov, v nekaterih znanstvenih slovarjih pa jih je naštetih tudi čez 20.000. Ko govorimo o kitajskih frazemih, običajno mislimo na *cheng yu*-je 成语, ki pa seveda niso edina vrsta idiomatskih izrazov v kitajskem jeziku; tu so še tako imenovane 'pogosto govorjene fraze' *guan yong yu* 惯用语, 'idiomatski izrazi' *xi guan yong yu* 习惯用语, 'frazе' *shu yu* 熟语, 'rekla' *ming yan* 名言, 'rečenice' *liu xing yu* 流行语, 'pregovori' *yan yu* 言语 in 'ljudska rekla' *su hua* 俗话 oz. *su yu* 俗语.¹⁶

Cheng yu-ji (v nadaljevanju frazemi) so torej stalni frazeološki izrazi v kitajskem jeziku, sestavljeni iz štirih pismenk in običajno izhajajo iz kitajske klasične literature, pogosto s kako zgodbico v ozadju, ki jo je za razumevanje pomena frazema nujno poznati, frazem je navadno nauk zgodbice.

Po ugotovitvah strokovnjakov ni jezika na svetu, ki bi imel več frazemov kot kitajščina in kitajski frazemi so, v primerjavi z drugimi jeziki, nadpovprečno uporabljeni tako v govorjenem kot pisnem jeziku. Tako je tudi za tujce, ki se učijo kitajskega jezika, poznavanje in obvladovanje kitajskih frazemov nujno za komunikacijo na katerikoli ravni in v katerikoli stroki. Ker je večina frazemov vezana na kitajsko kulturno tradicijo, tujci ne morejo mimo tega, da ne bi razmišljali o močni kulturološki konotaciji, kar je tudi karakteristična posebnost kitajskega jezika. Glede na močan pomen kitajske kulture, bogatega združevanja le-te in ogromnega števila frazemov, so ti včasih rabljeni napačno, celo s strani Kitajcev samih. Zato je razumljivo, da se tujci počutijo nelagodno, kadar jih uporabljajo. V ta namen so dvojezični slovarji, ki

¹⁵ Klasična kitajščina je bila uradni jezik v obdobju kitajskih dinastij, po uvedbi pogovornega jezika 白话 [baihua] v času mongolske dinastije Yuan 元 (1234–1368) pa se je uporabljala samo še v poeziji in strogo uradnih dokumentih.

¹⁶ Podatki preverjeni na <https://en.wikipedia.org/wiki/Chengyu>.

razlagajo kitajske frazeme, sestavljeni zelo precizno¹⁷. Sama ves čas izhajam iz najobširnejšega kitajsko-angleškega slovarja kitajskih frazemov *A Chinese-English dictionary of Chinese idioms* (*Han ying han yu cheng yu yong fa ci dian* 汉英汉语成语用法词典) v katerem je na več kot tisočih straneh zbranih, prevedenih v angleščino, razloženih na primerih in na zgodbah iz ozadja 2332 kitajskih frazemov. Razporejeni so po angleškem besednem redu po fonetičnem indeksu pismenk (najlažje iskanje za tujce) in po t. i. *stroke index* (po številu potez v pismenki) – način iskanja pomenov pismenk v kitajskih knjižnih slovarjih. Geslo je torej kitajski frazem v pismenkah s pinyinom, sledi razlaga posameznih pismenk oz. sklopov pismenk v kitajščini, nato še v angleščini in zgodbica iz ozadja, če jo frazem seveda ima. V naslednjem odstavku je pojasnjena uporaba frazema – v kakšnih situacijah se uporablja, s katerimi pismenkami se najraje povezuje in pa v katerih oblikah stavčnih členov se lahko pojavi v stavku, nato pa še v naslednjem odstavku sledijo primeri uporabe frazema za vsak stavčni člen posebej; lahko se pojavi v obliki glagola, osebka, predmeta, pridevnika ali prislova, lahko pa celo kot samostojen stavek.

Frazemov nikoli ne smemo razumeti povsem dobesedno, predvsem pa je za razumevanje potrebno poznavanje ozadja frazema (zgodbe/anekdote/slika sestavin frazema) npr.:

1. primer: 胸有成竹 [xiong you cheng zhu]

胸: v srcu, z vsem srcem; 有: imeti; 成: popolnoma, celostno, vse zaobjeto; 竹: bambus.

Dobesedni pomen frazema je 'z vsem srcem imeti v celoti zaobjet bambus', figurativno pa frazem pomeni 'imeti dobro premišljen načrt'. Do pravega pomena lahko pridemo in ga razumemo le, če poznamo zgodbo iz ozadja tega frazema: V času dinastije Tang (618–907) je živel slikar po imenu Wen Yuke. Njegova specifika je bila slikanje bambusov. Vedno, preden je naslikal bambus, ga je dolgo časa pozorno opazoval in preučeval, dokler si ni celotne slike do potankosti predstavljal v svoji glavi. Zato so bile vse njegove slike bambusov popoln uspeh.¹⁸

¹⁷ *A Chinese-English dictionary of Chinese idioms*, 2–3.

¹⁸ *A Chinese-English dictionary of Chinese idioms*, 855.

2. primer: 夜长梦多 [ye chang meng duo]

夜: noč; 长: dolgo; 梦: sanje; 多: veliko.

Dobesedni pomen frazema je 'dolga noč – veliko sanj', kar je že bolj razumljivo in v ozadju ni nobene zgodbe. Pomen je jasen 'dolga noč prinese veliko sanj', kar pomeni, da več časa, kot si vzamemo, več oz. dlje bomo sanjali ali da daljši premor prinese več zadržkov oz. nevšečnih sprememb.

Kot ponazorjeno s prvim primerom, mnogi kitajski frazemi izhajajo iz kitajskih zgodovinskih pripovedi ali legend. Nemogoče je, da bi, kdor teh zgodbic ne pozna, lahko razumel pravilen pomen frazemov. Še par primerov:

3. primer: 破镜重圆 [po jing chong yuan]

破: zlomljeno, razbito; 镜: ogledalo; 重: ponovno, spet; 圆: združeno.

Zgodba gre takole: Ko je bila državica Chen v času Južnih dinastij tik pred padcem, je Xiu Deyan, cesarjev zet, prelomil okroglo ogledalo na dva dela in eno polovico dal ženi, naj ga obdrži kot dokaz v primeru kasnejše ponovne združitve, sam pa se je s svojim delom ogledala odpravil bojevat. Po koncu vojne sta se zaljubljenca zopet našla in ponovno združila oba kosa ogledala skupaj za vedno. Zdaj torej razumemo dobesedni pomeni frazema 'razbito ogledalo se ponovno združi'.¹⁹

4. primer: 四面楚歌 [si mian Chu ge]

四: štiri; 面: strani; 楚: Chu, država iz obdobja vojskujočih se držav (pr. n. št.); 歌: pesem.

Frazem izhaja iz zgodbe: Leta 202 pr. n. št. je bila država Zahodni Chu oblegana s strani države Han. Liu Bang, general države Han, je z ukano hotel zatreti močno željo po vojskovanju vojske države Chu, zato je ukazal svoji armadi peti ljudske pesmi države Chu. Ko je nasprotna

¹⁹ A Chinese-English dictionary of Chinese idioms, 547.

vojska zaslišala pesem svojega naroda, je postala naveličana vojne in se tako vdala, država Han pa je po hitrem postopku zavzela državo Chu. Pomen frazema je 'oblegati sovražnika z vseh strani' oz. dobesedno 'iz štirih smeri prihaja pesem države Chu', 四面 je ustaljen izraz za vse smeri, iz vseh strani, povsod, kot štiri strani so seveda mišljene sever, jug, vzhod in zahod.²⁰

5. primer: 塞翁失马 [sai weng shi ma]

塞: mejna trdnjava, obzidje okoli mesta v starih časih; 翁: starec; 失: izgubiti; 马: konj.

Pa pogledjmo, kaj pomeni frazem 'starec je zunaj mesta izgubil konja': Nekoč je nekemu starcu ven iz mesta pobegnil konj, ko ga je vodil peš na vajetih. Ko so sosedi izvedeli za starčevo nesrečo, so ga prišli tolažit, a starec je dobre volje govoril: »Kdo pravi, da je to nesreča? Kaj, če je dobra stvar?« Čez nekaj mesecev se je konj vrnil domov skupaj z drugim, še boljšim konjem. Pomen frazema je 'nesreča lahko prinese tudi blagostanje' oz. ustreza našemu reku, da je vsako slabo za nekaj dobro.²¹

Šele po tem, ko razumemo in dojamemo namen oz. namig frazema ter njegovo konotacijo oz. denotacijo, ga lahko ustrezno uporabljamo.

5. SOMATSKA FRAZELOGIJA

Somatska frazeologija zajema frazeme, katerih sestavina je del telesa. Taki frazemi se imenujejo somatizmi in predstavljajo obsežen del frazeološkega sistema vsakega jezika, saj so ravno poimenovanja delov telesa med najpogostejše pojavljajočimi se sestavinami²². Nekateri frazeologi k somatizmom prištevajo tudi frazeme s poimenovanji delov živalskega telesa (npr. *imeti jezik kot krava rep, za mišjo dlako*), drugi pa tovrstne frazeme štejejo k t. i. živalski

²⁰ A Chinese-English dictionary of Chinese idioms, 710.

²¹ A Chinese-English dictionary of Chinese idioms, 631.

²² Več podatkov o pogostnosti je v E. Kržišnik – Kolšek 1990, 144.

frazeologiji. (Kržišnik 2009, 151) Sama v pričajučem diplomskem delu le-te štejem med somatizme, tako slovenske (npr. *ne imeti ne repa ne glave*) kot kitajske (npr. 彻头彻尾 [che tou che wei] *od glave do repa*). Naslednja polemika pri naboru somatizmov je glede uvrščanja notranjih (ne vidnih) organov med le-te – ali štejejo le zunanji deli telesa, ki so vidno-zaznavni, ali pa tudi vsi notranji (nekateri kot del telesa obravnavajo celo dušo). Sestavin, ki poimenujejo zunanje dele telesa je pričakovano bistveno več kot notranjih, saj so njihova oblika, velikost, funkcija ipd. bolj očitne (izjema je le *srce* zaradi svoje razvite figurativnosti in simbolnega pomena). (152)

V slovenski frazeologiji je največ somatizmov s sestavino *roka* (88²³), v kitajski frazeologiji pa jih je največ s sestavino *srce* (76). Po odločitvi, da naredim analizo in primerjavo izbranih skupin frazemov v obeh jezikih, sem pri somatizmih s sestavino *srce* ugotovila, da, predvsem v kitajščini, srce skoraj popolnoma prevzema funkcijo glave (z vidika zahoda), zato sem se poleg *roke* in *srca* lotila še obravnave frazemov s sestavino *glava* v obeh jezikih, da ugotovim, kakšen je torej pomen glave v kitajski frazeologiji, predvsem pa, v kolikšni meri srce (kot vir čustev) posega na področje razuma, kako je združeno oz. kje je ločnica med emocionalnim in racionalnim področjem, ki je na zahodu ostro ločeno in pa, če je kaj podobnega tudi v slovenski frazeologiji.

6. GRADIVO

Sledi analiza slovenskih in kitajskih frazemov s sestavinami *roka*, *srce* in *glava*. Največji del gradiva slovenskih frazemov je iz *Slovarja slovenskega knjižnega jezika (SSKJ)*²⁴ in *Slovarja slovenskih frazemov (SSF)* Janeza Kebra (2011), v manjši meri oz. posamezni frazemi pa so iz *Frazeološkega slovarja v petih jezikih* Josipa Pavlice (1960), *Slovensko-nemškega slovarja* Maksa Pleteršnika (1894) in *Slovenskega pravopisa* (2007), nekaj pa sem jih dodala sama, ko

²³ Šteti so ti, ki sem jih sama sicer izčrpno zajela v pričajuči diplomski nalogi iz navedenih virov (str. 102), a dopuščam možnost, da se uporabljajo kakšne pogovorne različice frazemov oz. obstajajo narečni frazemi.

²⁴ URL: <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>

sem nanje naletela med prebiranjem literature²⁵ po ugotovitvi, da niso bili zajeti v gradivo iz slovarjev. Njihovo uporabnost sem vseskozi preverjala v besedilnih korpusih slovenskega jezika, največ v *Gigafidi*²⁶.

Kitajsko gradivo je iz največjega kitajsko-angleškega slovarja kitajskih frazemov *A Chinese-English dictionary of Chinese idioms* 汉英汉语成语用法词典 [Han Ying Hanyu chengyu yongfa cidian] (Chinese idioms dictionary = CID), nekaj pa še iz spletnega slovarja kitajskih frazemov²⁷, preko katerega se da dostopati do korpusa rabe frazemov.

Skupno sem izpisala in analizirala 362 frazemov, od tega 236 slovenskih in 125 kitajskih. Največ frazemov je tistih s sestavino *srce*, in sicer 147, od tega 71 slovenskih in 76 kitajskih. Frazemov s sestavino *roka* je 116, 88 slovenskih, 28 kitajskih. Slovenskih frazemov s sestavino *glava* je 78, kitajskih 21, torej skupaj 99.

Frazemi so praviloma navedeni v slovarski obliki z vsemi vezljivostnimi določili, neobvezna določila in/ali sestavine pa so navedene v oklepaju. V krepkem in ležečem tisku so zapisani frazemi (**gojiti gada na srcu**), z manjšimi črkami izvenfrazemska določila (kaj **ne gre v glavo** komu), samo s kurzivno pisavo sestavine obravnavanega frazema, v enojnem narekovaju je pomen frazema (**imeti dve levi roki** pomeni 'biti len, neroden, nespreten'), v pismenkah je dodan kitajski frazem ustrezen pomenu slovenskega frazema (**imeti srce na jeziku** = 心直口快) in v oglatem oklepaju izgovor kitajskih pismenk (心直口快[xin zhi kou kuai]). Kadar za kitajski frazem obstaja pomensko ustrezen slovenski frazem, ki ne vsebuje katere izmed izbranih sestavin (*roka*, *srce* ali *glava*), je frazem zapisan le s kurzivno pisavo (晕头转向 = *izgubiti kompas*).

Za lažjo preglednost so frazemi v analizi razporejeni v tri sklope (po A. Wierzbicki²⁸) glede na nameščenost dela telesa na/v telesu (topografske pomenske sestavine), zgradbo dela telesa

²⁵ Kržišnik, Erika: Telo v frazeologiji. Mateja Pezdirc Bartol (ur.): *Zbornik 45. seminarja slovenskega jezika, literature in kulture*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2009. 151–168.

Detič, Nataša: *Somatska frazeologija slovenskega jezika*. Magistrsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2007.

²⁶ URL: <http://www.gigafida.net/>.

²⁷ URL: <http://chengyu.t086.com/> in <http://www.xiaoma.info/>.

²⁸ E. Kržišnik 2009, 153.

(anatomske pomenske sestavine) in njegovo funkcijo (funkcijske pomenske sestavine), dodan pa je še sklop vseh neuvrščenih frazemov. Obravnavan oz. analiziran je vsak frazem posebej in hkrati primerjan z drugim jezikom²⁹. Predvsem pri analizi kitajskih frazemov je kar nekaj kategorij znotraj sklopov ostalo praznih, vseeno sem jih zapisala, saj se tako na prvi pogled vidi, kateri so tisti pomeni, za katere določena sestavina v drugem jeziku nima pomena. Po drugi strani pa se je pokazalo, da lahko ima v kitajskih frazemih obravnavana sestavina frazema pomen, ki ga slovenski nimajo, zato sem smiselno dodala novo kategorijo. Razloge za prazne kategorije in dodajanje novih sem pojasnila v sklepu ob koncu poglavja obravnavanih frazemov z določeno sestavino v obeh jezikih.

7. FRAZEMI S SESTAVINO ROKA

Roke so zagotovo najbolj praktični del telesa, s katerim zavestno upravljamo, so najbolj gibljive in spretno. Prav zaradi svoje uporabnosti in funkcionalnosti ima *roka* kot sestavina frazemov mnoge pomene, zato ni presenečenje, da je med vsemi somatizmi ravno tistih s sestavino *roka* največ. Iz baze podatkov mojih virov, tj. Slovar slovenskega knjižnega jezika, Slovar slovenskih frazemov in v manjši meri Slovenski pravopis (2007) sem izpisala in analizirala vsega skupaj 88 frazemov. Zaradi lažje preglednosti sem jih razporedila v tri sklope (po A. Wierzbycki) glede na nameščenost roke na/v telesu (topografske pomenske sestavine), zgradbo roke (anatomske pomenske sestavine) in njeno funkcijo (funkcijske pomenske sestavine) ter dodan sklop vseh neuvrščenih frazemov.

Nameščenost roke na strani telesa določa desno in levo roko in pa parnost – roka je eden izmed tistih delov telesa, ki ima svoj par (leva in desna) in se v svoji funkciji lahko pojavlja samostojno (samo ena izmed obeh rok) ali pa v paru (obe roki). Kar precej frazemov ima varianto, ko se sestavina *roka* pojavlja tako v edninski kot tudi v množinski različici *roke*, a ne tudi v dvojini. Čeprav en par rok pomeni dve *roki*, v frazemih najdemo le množinsko obliko par *rok* za pomen

²⁹ V poglavjih, kjer obravnavam slovenske frazeme, je drug jezik kitajščina, obratno pa v poglavjih, kjer obravnavam kitajske frazeme, tam je drug jezik slovenščina (če frazem podobnega pomena seveda obstaja).

dve ali več³⁰. Za velikost oz. dolžino velja pravilo, da tisto, kar je na dosegu roke, je blizu. Gre za doseg iztegnjene roke za 360° okoli človeškega telesa. A bližina je relativen pojem, še vedno so stvari blizu, če so znotraj vidnega polja človeka ali pa dosegljive mimogrede na poti v službo. Oddaljenost bi potemtakem bila tista razdalja, za katero si je treba vzeti čas, da jo dosežemo ali pa je celo ne moremo – je nedosegljiva. Pojma bližina in oddaljenost pa se ne uporabljata samo za merjenje razdalje, ampak tudi za opisovanje medsebojnih odnosov in vezi (npr. med sorodniki, prijatelji, sodelavci, znanci, ipd.). Zgornja ali spodnja stran roke kažeta na odkritost oz. prikritost dejanja. Odkrita dejanja (na zgornji strani roke) so vidna očem, čista, z dobrim namenom, zato so tovrstni frazemi pozitivne konotacije, pod roko oz. na spodnji strani roke pa se dogajajo prikrita dejanja, največkrat ilegalna, zato negativna konotacija. Sestavina *roka* lahko predstavlja tudi lastnino. Običajno je tisto, kar imamo v rokah, naše, torej naša lastnina. Ko stvar spustimo iz rok, jo izgubimo, ni več naša. Posedovanje moči se pogosto kaže skozi roke. Tu gre za kakršnekoli oblike moči, od finančne, politične, vladarske, do samosvoje, s katero vsak kroji svojo usodo in odloča o svojem življenju. Največkrat pa je *roka* prisposodba za delo. Vsako fizično delo se opravlja z rokami, ker so zaradi svoje gibljivosti in spretnosti najbolj uporabne. V frazeologiji se je delo rok preneslo tudi na intelektualno delo oz. kakršnokoli produktivnost. Neredko se pojavijo tudi primeri, ko roka opravi neko umazano delo. Lahko gre le za občutek krivde, da kdo ni ravnal moralno, lahko gre za kakšen illegalen posel, lahko pa tudi za hujše zločine kot je npr. umor. Frazemi tudi ocenjujejo delo/nedelo ali tistega, ki dela/ne dela, prav tako pa so *roke* tiste, ki tepejo, pa naj gre za napad ali ogrambo. Seveda še vedno ostane nekaj frazemov, ki imajo ali več pomenskih sestavin ali pa ne ustrezajo nobeni izmed skupin – te sem uvrstila v skupni sklop drugih frazemov.

³⁰ Izjemi: *dajati z obema rokama* in *imeti dve levi roki*.

7.1 Slovenski frazemi s sestavino *roka*

7.1.1 Topografske pomenske sestavine

STRANSKI + PARNI DEL

Frazem **imeti dve levi roki** s pomenom 'biti len, neroden, nespreten pri delu' ima razlago, da leva roka na splošno velja za manj spretno in nerodno v nasprotju z desno. Število imeti *dve* levi roki le še poudarja nespretnost.

7.1.2 Anatomske pomenske sestavine

VELIKOST

Frazem **ponuditi prst, zgrabiti celo roko** pomeni 'zahtevati (pre)več'. Frazem izhaja iz pregovora: *Če komu prst ponudiš, pa roko zgrabi.* (SSKJ) Prispodoba je na količini in razmerju velikosti, *prst* je le eden izmed petih na roki, *roka* pa "lastnica" vseh petih prstov. Nekdo, ki očitno nima nič, ni zadovoljen (niti hvaležen) za ponujeno (*prst*), ampak zahteva vse (*roko* z vsemi petimi prsti). Tudi kitajska različica tega frazema je vezana na prste (palec) in roko: 得寸进尺 [de cun jin chi], kar je v dobesednem prevodu 'dobiti palec (mera), a sprejeti le *chi* (kitajska mera)'. *Palec* oz. *inch* je angleška dolžinska mera (2,54 cm), 尺 [chi] pa je kitajska dolžinska mera (1/3 m), torej gre za večjo mersko enoto od palca. Tudi Kitajci torej niso zadovoljni samo z enim prstom (*palcem*) in zahtevajo več.

Dolžina

- Bližina

Frazem kaj **biti pri roki** (komu) oz. **imeti pri roki** kaj, oboje s pomenom 'biti v neposredni bližini, na razpolago', torej lahko stvar vzameš ali uporabljaš poljubno, kadarkoli, saj je na dosegu roke.

V kitajskem frazemu je namesto s predlogom *pri roki* sestavina kar merska enota, ki pa še natančneje izraža bližino: 近在咫尺 [jin zai zhi chi], v dobesednem prevodu prvi dve pismenki pomenita 'tukaj blizu', tretja pismenka 咫 [zhi] je stara mera iz dinastije Zhou, ki šteje 8 palcev (ang. inch) oz. 23 cm, zadnja pismenka 尺 [chi] pa prav tako pomeni kitajsko dolžinsko mero (1/3 m). Obe dolžinski meri označujeta kratko razdaljo, poleg tega prvi del frazema kaže na prostor *tukaj blizu*, tako da je jasno, da je stvar na dosegu roke.

▪ Oddaljenost

S frazemom ***biti od rok*** je izražena oddaljenost v pomenu 'biti daleč' oz. tujost, nepotrebnost v pomenu 'biti odveč, neugodno'.

KOLIČINA

Prešteti na prste ene roke ali ***prešteti na prste dveh rok*** izraža količino 'zelo malo'. Štetje prstov je otročje lahko – tako se začnejo štetja učiti otroci in začeti je treba pri osnovah (malih številih). Na prste obeh rok lahko preštejemo največ do deset, na prste ene roke še manj, do pet – frazem nazorno izraža zelo majhno količino.

ZGORNJA/SPODNJA STRAN

Frazema ***kupiti*** kaj ***pod roko*** in ***prodati*** kaj ***pod roko*** pomenita 'kupiti/prodati kaj nezakonito'. To nakazuje predlog *pod roko* – roka je nad dogajanjem, ki je tako zakrito, torej gre za dogajanje na ne vidnem mestu. Taka skrivna dogajanja oz. dejanja so običajno nelegalna.

7.1.3 Funkcijske pomenske sestavine

DRŽANJE

Z golimi rokami je frazem pomena 'brez pripomočkov'. Temelji na sestavini *gol*: ki je brez obleke, opreme ali imetja. V *rokah* torej ni ničesar, s čimer bi si pomagali (bodisi braniti se bodisi doseči cilj). Kitajski frazem 手无寸铁 [shou wu cun tie] dobesednega prevoda 'brez *inča* jekla' je pomena neoborožen. Sestavina *palec* oz. *inč* (ang. *inch*) je manjša dolžinska mera (2,54 cm) in opisuje, da niti tako malo (za en palec) *kovine* oz. *jekla* ni v *roki*. Slovenski frazem se uporablja zelo splošno, kitajski pa zgolj v vojaškem žargonu, torej bojovati se z *golimi rokami* oz. 'brez orožja' v vojni, na bojišču, v pretepu, ...

Posedovanje

- Posedovati

Frazem **imeti v rokah** kaj pomeni 'imeti v lasti' ali v drugem pomenu tudi 'imeti v odgovornosti'. Frazem se je iz konkretnih stvari, ki jih lahko ima kdo v rokah (npr. žoga, denar, avtomobilski ključi) preneslo na lastnino druge vrste, npr. hišo kupimo z denarjem in podpisom naših rok, čeprav je nimamo dobesedno v rokah, je naša lastnina. Podobno še frazem **dobiti v roke** kaj, ki pomeni 'dobiti v last'. Nekdo komu nekaj zapusti, podari, daruje, tako zapuščina, darilo, dar postane lastnina nekoga drugega. **Izpustiti** kaj **iz rok** pomeni 'ne uspeti, doseči, dokončati ali ne izkoristiti priložnosti'. Kadar imamo nekaj v rokah (tudi dobesedno), nato pa razpremo roke ali le popustimo prijem, se stvar izmuzne iz rok in lahko, da je ne morem več ujeti. S tem izgubimo to, kar je praktično že bilo v naših rokah. Nimamo nič več. Nasprotno pa frazem **ne izpustiti iz rok** pomeni 'izkoristiti priložnost' ali pa v bolj dobesednem smislu 'ne želei se ločiti od česa, ne želei prenehati s čim'. Če je nekaj trdno v rokah, težko spolzi skozi. Frazem torej poleg 'izkoristiti priložnost' izraža še odločnost in vztrajnost nadaljevati s čim. Kitajski frazem tega pomena je 爱不释手 [ai bu shi shou], kar je v dobesednem prevodu 'imeti rad, ne izpustiti iz rok' ali 'odločno vztrajati pri tistem, kar je komu ljubo' in se kot v slovenščini nanaša na zelo splošne stvari, kot so aktivnosti, igrače in druge fizične stvari, priložnosti, ipd.

- Biti posedovano

Frazem (kdo) **dati v roke** komu kaj lahko pomeni 'prenesti lastnino na koga drugega', 'dodeliti komu odgovornost oz. zadolžiti koga za kaj'. Nekdo svojo lastnino oz. moč (odločanja) dá komu drugemu. Temelji na predstavi, da se kdo znebi oz. odreče svoji lastnini/moči/odgovornosti in to preda v *roke* koga drugega, ki tega prej ni imel. Kaj **pride/pade v roke** komu je pomena 'dobiti kaj'. **Dati/položiti** komu **orožje v roke** pomeni 'omogočiti, da lahko kdo nastopi proti komu'. *Orožje* je tu prisposoda za kakršnokoli stvar, sredstvo, način, metodo, s katero se lahko koga premaga, zaustavi, uniči, uporablja pa se ga z *rokami*. *Orožje* je torej moč, ki je v *rokah* nekoga, tisti, ki ima moč, pa seveda odloča o poteku dogodkov. Kitajska ustreznica tega frazema je bolj nazorna, 借刀杀人 [jie dao sha ren], v dobesednem prevodu namreč pomeni 'posoditi nož, da (kdo) ubije človeka', v prenesenem pomenu pa 'dati nekomu moč za zmago', a se ne uporablja v športnem smislu, ampak popolnoma ustreza slovenskemu pomenu in uporabi frazema *dati komu orožje v roke*.

Vodenje, vladanje, gospodovanje

- Voditi, vladati

Dobiti v roke koga pomeni 'ujeti koga' kot tudi frazema **pasti v roke** komu in **pasti v roke pravice**. Prvi in drugi frazem sta zelo splošna, medtem ko je zadnji bolj pravne stroke. Izhaja namreč iz besedne zveze *roka pravice*, iz te pa se je ustalil istoimenski frazem **roka pravice**, ki pomeni 'sodišče, oblast'. Od kod se tu pojavi *roka* razlaga že J. Glonar (SSJ, 340): *roka pravice* = posvetna oblast; prvotno roka z mečem je predstavljala simbol (pravične) oblasti in je bila upodobljena na hiši, v kateri je imela oblast svoj dom. Frazem **vzeti** koga **v roke** s pomenom 'ošteti, prevzgojiti, nadzorovati' asociira na lutko, ki jo ima kdo v rokah in z njo poljubno opravlja. A tu ne gre za nemoč koga v rokah močnejšega, ampak ima frazem pozitivno konotacijo. Namera "močnejšega" je dober namen, da tega koga "izboljša", mu svetuje, ga usmeri na pravo pot z raznovrstnimi metodami. Če ne gre zlepa, lahko tudi zgrda. Frazem **imeti v rokah** koga pomeni 'odločati o kom'. "Lastnik" rok bo z lastnino v svojih rokah delal, kar je njemu ljubo. To velja tudi, če je lastnina človek, ki je torej v odvisnosti od koga in mu je lastna volja odvzeta. Frazem **vzeti pamet v roke** pomeni 'bolje razmisliti, začeti bolj premišljeno ravnati'. Z *rokami* se lahko stvari popravijo oz. spremenijo na bolje, v tem primeru *pamet*. Frazem **držati/imeti (vse) niti v (svojih) rokah** pomeni 'odločati o vsem, kar je bistveno' in

izhaja iz prenesenega pomena sestavine nit: bistven sestavni del kakega pojava. Asociira na lutko, ki jo lutkar vodi z nitjo v rokah in tako določa vse njene gibe. Preneseno to velja za nekoga, ki sicer samo spremlja dogajanje, v ozadju pa vodi "posle". Konotacija je načeloma nevtralna, razen v primerih, kjer je govora o "sumljivih poslih", vodenih iz ozadja, tu je seveda negativna. (SSF, 581–82) Tako tudi frazem **imeti vajeti v rokah** s pomenom 'imeti vse pod nadzorom, voditi stvari'. *Vajeti* ima konjska vprega in z njimi v rokah nadzoruješ konja, ga usmerjaš v zeleno smer. Pomen se je s konja posplošil na karkoli kdo opravlja oz. nadzoruje. Za razliko od prejšnjega frazema je tu negativna konotacija skorajda izjema, pomen *vajeti* dá "opravljalcu" moč in sposobnost. Podobno še **imeti vse adute v (svojih) rokah**, kar pomeni 'popolnoma obvladovati položaj' in 'imeti vse možnosti za uspeh'. *Adut* je najmočnejša karta, ki v igri pobere štih in pogosto pripelje do končne zmage. V našem primeru gre za prenesen pomen besede *adut*: (ekspr.) učinkovito sredstvo, dober pripomoček. Sestavina *vse* pomeni, da nihče drug nima nič, zmaga je zagotovljena. **Imeti škarje in platno v rokah** ima pomen 'imeti moč in oblast, odločati o čem'. Frazem izhaja iz krojaškega poklica: če ima krojač orodje (škarje) in blago (platno), lahko ureže poljubno oblačilo. (948–49) **Držati roko nad** kom je pomena 'varovati koga'. Zaradi svoje gibljivosti in spretnosti telo najlažje zaščitimo z rokami in tako tudi koga drugega. Izhaja iz kretnje, ko v pripravljenosti *držimo roke nad/pred* kom/okrog koga.

▪ Biti voden, vladan

Biti v rokah koga je pomena 'biti odvisen od koga, biti v podrejenem položaju, nemočen'. Lastnik rok po svoji volji upravlja z rokami in s tistim, kar je *v rokah*. Podobno še frazem **biti igračka v rokah** koga/česa pomeni 'biti v odnosu do koga popolnoma nemočen oz. biti pod vplivom'. Temelji na prenesenem pomenu sestavine *igrača*: (ekspr.) kar je v popolni oblasti koga/česa; sestavina *v rokah* pa to oblast le še poudarja. **V božjih rokah** je pomena 'neodvisno od nas, ne imeti vpliva, nejasno'. Iz frazema lahko razberemo, da gre za neko neprijetno situacijo, saj imamo sestavino *božji*, ki se nanaša na boga, bog oz. vera pa pomeni upanje (na boljše). Ne glede na to, kdo verjame v boga in kdo ne, pridevnik pove, da na potek dogodkov ne moremo vplivati. Ni druge možnosti, kot se prepustiti toku dogajanja in pa upati na najboljše. Frazem **iztrgati iz rok** komu/koga₁ koga₂/kaj oz. v različici **rešiti iz rok** koga₁ koga₂/kaj pomeni 'odvzeti komu moč/vpliv nad kom/čim'. *Roke* predstavljajo moč, kar je *v rokah*, je odvisno od volje lastnika rok. Če mu je kdo oz. stvar odvzeta iz rok, to moč izgubi.

DAJANJE/DOBIVANJE

Dajati z obema rokama je frazem pomena 'biti zelo radodaren, velikodušen'. Lastnina je v *rokah*, *dajati iz rok* pomeni to izgubljati, a gre za lastno odločitev z dobro namero, kar kaže na radodarnost in velikodušnost človeka. Z *obema rokama* pa pozitivno lastnost le še stopnjuje, saj dve roki dajeta več kot ena. **Sprejeti z odprtimi rokami** pa pomeni 'z veseljem in hvaležnostjo sprejeti kaj'. Gesta in tudi frazem **odprtih rok** izraža 'gostoljubje'. Gre za izkretenjski frazem, ko s kretnjo razprtih rok nakažemo odprtost in prijaznost. **Kaj ne gre iz rok** komu je pomena 'ne marati se ločiti od česa'. Lastnina v *rokah* koga je lastniku ljuba ali pa je egoističen in ne želi tega izgubiti, težko mu je (pre)dati lastnino in ostane brez nje. Frazem **biti praznih rok** pomeni 'ne imeti ničesar'. Roke nimajo ničesar lastnega za prijeti, so prazne, lastnine ni. Frazem **ostati praznih rok** pa pomeni 'ostati brez želenega' ali 'ne dobiti pričakovanega'. Frazem si lahko razlagamo na dva načina, in sicer, da nekdo nekaj poseduje, nato to izgubi, zato nima več – *ostane praznih rok*; v drugem primeru pa si kdo prizadeva dobiti nekaj, a mu ne uspe – *ostane praznih rok*. Dodajam še kitajski frazem 赤手空拳 [chi shou kong quan], kar je v dobesednem prevodu 'gole roke in prazne pesti' in pomensko ustreza slovenskemu frazemu *praznih rok*. Imamo roke, pesti pa so prav tako del rok, poleg tega lahko kaj stisnemo ali skrijemo v pest. Sestavina *gole* označuje roke, na/okrog katerih ni ničesar, sestavina *prazne pesti* pa le še poudarja "nič".

Kupovanje

Dati/plaćati denar na roko je pomena 'neposredno izplačati'. Izhaja iz slike, da naročnik takoj po opravljenem delu delavcu *plača* v gotovini in mu dá denar v *roko*. Frazem **iz prve roke** ima pomen 'naravnost, direktno (od točke A do B), brez posrednika'. Temelji na besedni zvezi *prva roka* v pomenu 'prvi lastnik', kar v predložni zvezi *iz prve roke* pomeni, da kaj prihaja od prvega lastnika česa, brez posrednika, naravnost. Dalje pa frazem **iz druge roke** pomeni 's posredovanjem, prek posrednika'. Sestavina *drugi* se nanaša na drugega, torej neprvega lastnika, kar v predložni zvezi *iz druge roke* pomeni, da kaj prihaja od drugega lastnika česa, torej s posredovanjem, prek posrednika.

NOŠENJE

Frazem ***nositi po rokah*** koga pomeni 'razvajati'. Temelji na dejstvu, ko otroka v zgodnjem otroštvu, ki še ne hodi ali še ni popolnoma stabilen, starši dobesedno *nosijo po rokah*. Kasneje v otroštvu pa jih odrasli še vedno večkrat dvignejo iz navade in na otroka gledajo kot na nebogljenega in nemočnega, želijo mu čimbolj ugoditi in olajšati odraščanje s tem, da mu strežejo iz vseh strani, ne dajo primernih zadolžitev in ga ne kaznujejo ob neprimernem obnašanju. Otrok se na ugodnosti hitro navadi in tudi v odraščanju še vedno pričakuje popuščanje in izpolnitev vseh želja, a ne več le s strani staršev, ampak tudi od drugih. Kitajski frazem na tem mestu je 姑息养奸 [gu xi yang jian] pomena 'starši s preveč tolerance vzgojijo slabega otroka' in se torej nanaša na spodletelo vzgojo otrok zaradi preveč popuščanja, pa čeprav v dobrem namenu.

DELO, DELOVANJE

Fizično delati

Delati/narediti na roko/na roke ima pomen 'delati/narediti kaj ročno', torej brez pomoči strojev, aparatov oz. sodobne tehnologije. Gre za konkretno uporabo *rok* pri fizičnem delu. Frazem ***prislužiti si z rokami*** pomeni 'fizično delati' in se običajno nanaša na zaslužen plačilo, ki ga kdo dobi zaradi vloženega truda v delo (navadno fizično), a tu ni nujno bistvenega pomena fizično delo, glede na kontekst je bistvo lahko tudi zaslužek. Frazem ***živeti od dela svojih rok*** pomeni 'sam se preživljati'. Svojlilni zaimek *svojih rok* označuje čigave *roke delajo* in pove, da gre torej za *preživljanje* samega sebe, kar človeku daje samostojnost in neodvisnost. Odvisen je torej od svojega lastnega dela oz. vloženega truda.

Fizično in/ali intelektualno delo

Da je lahko *roka* prispodoba za delo, nazorno prikazuje frazem ***imeti polne roke dela*** s pomenom 'biti zelo zaposlen'. *Roke* oz. obe roki sta zaposleni, vsaka nekaj dela in delo bo še trajalo, zato ni časa za počitek. Enak frazem obstaja v kitajski frazeologiji 应接不暇 [ying jie bu xia], kar je v dobesednem prevodu 'z opraskom nadaljevati brez počitka'. Frazem ***delati na svojo roko*** pomeni 'ravnati svojeglavo, z neupoštevanjem drugih'. Sestavina *svoja roka* da

vedeti, da gre za delo, opravljeno po svojem mišljenju in prepričanju, ne ozirajoč se na (dobronamerne) nasvete in mnenja drugih. Frazem **pljuniti v roke** je pomena 'lotiti se dela z vnemo oz. potruditi se'. Slovar slovenskih frazemov razlaga ozadje frazema s tem, da so nekdanji fizični delavci pred težjim delom oz. preden so prijeli za kakšno težjo stvar, ki jo je bilo potrebno dvigniti, pljunili v dlani, da bi le-te bile prožnejše in ne bi pokale. (828) Kitajski frazem 唾手可得 [tuo shou ke de] v prevodu pomeni 'pljuniti v roke in lahko/moči doseči' oz. 'pljuni v roke in uspelo ti bo'. **Dvigniti roke** (*nad* kom/čim) pomeni 'obupati, odnehati'. Frazem izhaja iz kretnje, ko kdo *dvigne roke* v znak prenehanja dela (kadar dela fizično) oz. v znak nevmešavanja ali obupa, ko ne ve, kako naprej. **Živeti iz rok v usta** pomeni 'sproti porabiti zaslužen'. Z *rokami* se dela in z delom se zasluži denar. Z zaslužkom kupimo hrano, ki jo jemo z *usti*. Tak človek nima prihrankov, bodisi jih noče in mu ustreza tak način življenja, da sproti zapravi prislužen bodisi je zaradi nizkih prihodkov v to prisiljen. Marljivost oz. 'aktivno delati ali sodelovati' pomeni frazem **ne držati rok križem**. To je negacijska oblika sicer pogostejše rabljenega frazema *držati roke križem* (glej naslednjega).

Nedelo

Izkretenjska frazema **držati roke križem** in **križem rok** pomenita 'lenariti, ne delati'. Drža s prekrižanimi rokami je nedejavna, če so roke prekrižane, so na nek način zavozlane, skrite so pod pazduhe in tesno ob telesu, zato z njimi ni mogoče ničesar početi, niso produktivne. Neaktivnost prav tako izraža frazem **držati roke v žepih** s pomenom 'ne delati, ne ukrepati'. Če kdo drži roke globoko v žepih – na nevidnem mestu, potem le-te seveda niso proste oz. na voljo za kakršnokoli delo. Frazem **imeti zvezane roke** pomeni 'ne imeti moči oz. ne moči storiti kaj odločilnega'. Z zvezanimi rokami ni možno ničesar delati – ne konkretno z rokami niti ne, preneseno, karkoli resnega, odločilnega ukreniti. V slovenščini je frazem zelo splošen, v kitajščini pa obstaja več frazemov na temo zvezanih rok, ki so tematsko ožji: 束手待毙 [shu shou dai bi] v dobesednem prevodu 'zvezanih rok čakati na smrt', v smislu bolezni, ko nekomu ni več pomoči, vdanosti v usodo ali pa ironično, da sicer obstaja rešitev, a se nekomu zaradi lastne pasivnosti ne ljubi boriti oz. nima moči; 束手就擒 [shu shou jiu qin] se dobesedno prevaja kot 'imeti zvezane roke, nato biti zajet/se pustiti ujeti', zopet v ironičnem smislu vdati se v usodo brez boja (ki je mogoč); in še 束手无策 [shu shou wu ce] v prevodu 'imeti zvezane roke, biti brez sredstev' – ta frazem je izmed vseh treh še najsplošnejši in popolnoma ustreza slovenskemu, saj se lahko nanaša na kakršnekoli situacije, *sredstva* pomenijo način oz. metode

za rešitev. Antonimni frazem **imeti proste roke** pomeni 'svobodno sprejemati odločitve'. Roke so proste, nimajo navodil, kako in kaj delati, odločitev je na njih oz. človeku samem. Podobno tudi **dati** komu **proste roke** (kavzativno) pomeni 'svobodno sprejemati odločitve'. Nekdo dobi "dovoljenje", da sam po lastni presoji upravlja roke oz. razmišlja z lastno glavo in sprejema odločitve.

Ocena dela

Kaj **iti od rok** komu ali 'dobro delati' je frazem s pozitivno konotacijo v vseh pogledih. Roke delajo, kako delajo, pa označuje glagol *iti*, ki v tem primeru pomeni 'tekoče'. Vsaka stvar, ki poteka tekoče oz. gladko, je dobra, predvidena po načrtih. **Delati** kaj **z levo roko**, **jemati** kaj **z levo roko** ali pa samo **z levo roko** pomeni nečesa se lotiti 'z lahkoto, brez težav, manj resno, manj zavzeto, površno, na hitro'. Leva roka je nasprotno od desne manj primerna za nekatera opravila (vsaj za veliko večino ljudi – desničarje), zato je, kar se opravi z levo roko, navadno lažje delo, opravljeno brez težav, a tudi manj zavzeto. V primerih, kadar gre za malomarno, mimogrede opravljeno delo, brez najmanjše zavzetosti in truda, je konotacija negativna. Za 'mimogrede z roko opravljeno delo' pa imajo svoj frazem tudi Kitajci, 顺手牵羊 [shun shou qian yang] v dobesednem prevodu 'mimogrede z roko potegniti ovco'. Frazem ima dva pomena: eden je torej *narediti kaj z levo roko*, drugi pa je 'izmakniti komu kaj'. In ta drugi pomen ima v ozadju anekdoto, kako so nekoč kradli ovce. Nič hudega slutečim pastirjem, ki so zunaj mestnega obzidja pasli ovce, so v trenutku nepazljivosti mimoidoči mimogrede odvedli kakšno ovco. (CID, 702) Od tod pomen 'izmakniti komu kaj', pomen *ovce* pa se je prenesel na katerokoli izmaknjeno stvar. Drug pomen 'mimogrede doseči cilj' pa pride iz ideje, da je kraja ovc pač tako zelo enostavna, da to lahko naredi vsak *z levo roko*. Frazem **gledati** komu **pod roke/prste** ima pomen 'nadzorovati', a zaradi nezaupljivosti. Roke delajo, nekdo pa opazuje, kako, s tem pa izraža svojo nezaupljivost do "delavca".

Ocena tistega, ki dela

Frazem **imeti roko za** kaj je pomena 'biti spreten, nadarjen, imeti občutek za kaj'. Roka pomeni delo, vrednost oz. oceno dela pa dá sestavina *imeti* v smislu dobro delati. Če je kdo nadarjen za kakšno delo, pri tem spreten, delo poteka gladko, hitro in dobro. **Imeti** kakšno **roko** oz. **biti** kakšnih **rok** opisuje 'za kakšnega delavca gre' oz. 'kako kdo dela'. Roke so zopet prispodoba za delo, pridevnik pa poda oceno človekovih sposobnosti pri kakšnem delu. Frazem **imeti roke (od dela)**

stran obrnjene ima pomen 'biti len, neroden, nespreten pri delu'. Temelji na besedni zvezi *stran obrnjene*, ki izraža, da če je nekaj obrnjeno v drugo stran (npr. glava medtem, ko kdo kaj dela in oči ne spremljajo poteka dela), potem je stvar opravljena površno, nenatančno. Tudi *roke* ne morejo delati, če nimajo fizičnega stika z opravilom. Frazem **umiti si roke (kot Pilat)** pomeni 'znebiti se krivde, ne sprejeti odgovornosti za prostovoljno storjeno negativno dejanje'. V ozadju je zgodba iz Biblije, ko je Poncij Pilat izzval upor Judeje in ga krvavo zadušil, zaradi česar je bil odstavljen in poklican na odgovornost v Rim. Po novi zavezi je v procesu proti Jezusu Kristusu potrdil njegovo obsodbo in mu izrekel smrtno kazen. Pilatovo *pranje rok*, s katerim je simbolično s sebe *spral* krivdo za obsodbo, je postalo pregovorno. (SSF, 701) Frazem **imeti čiste roke** ima pomen 'pošten, brez krivde', *roka* je tukaj kot prispodoba za delovanje oz. dejavnosti, pridevnik *čist* pa to dejavnost roke opisuje kot etično in moralno. Frazem se lahko pojavlja tudi v drugih različicah, kot so **čistih rok** ali **biti čistih rok**. Ustrezni kitajski frazem pa je 一清二白 [yī qīng èr bái], kar je v prevodu 'enkrat čisto/jasno, dvakrat belo/nedolžno' oz. 'prvič čisto, drugič še bolj'. Štetje *ena-dve* oz. *enkrat-dvakrat* predstavlja stopnjevanje oz. potrjevanje pridevnikov *čist* in *nedolžen*, s tem se dokončno razblini dvom o krivdi. Antonimni frazem je **ne imeti čistih rok**, ki pomeni 'biti kriv'. Tu vrsta "zločina" ni navedena, razvidno je samo, da je nekdo udeležen pri slabem dejanju. *Roka* pa se tu pojavi kot prispodoba za neko delovanje oz. dejavnost, *čist* pa je etično in moralno pozitivnega pomena. A ker je tukaj frazem zanikan, razumemo, da gre za ravno obratni pomen čistosti, torej umazanost. Bolj konkretno o tem pa govori frazem **imeti umazane roke** s pomenom 'ne biti pošten, biti na slabem glasu'. Frazem je skrajšan in posplošen iz drugega frazema **umazati si roke s krvjo**, katerega pomen je 'biti kriv za smrt koga'. Nekdo ima krvave roke, če nekoga rani do krvi – ga ubije, umori. *Kri* tukaj določa vrsto zločina (umor), pri frazemu *imeti umazane roke* pa se pomen posploši na kakršnokoli kaznivo dejanje. Podobno še frazem **imeti (do komolcev) krvave roke**, ki prav tako pomeni 'biti kriv za smrt koga', saj sestavina *kri* določa smrt. Pri obeh frazemih se je pomen že rahlo omili, tako da ne gre nujno za pomen smrti, umora, uboja, lahko le za neko nečastno, negativno dejanje, ki pa se komu še vedno zdi skrajno nemoralno in obsojanja vredno, zato uporabi katerega od zgornjih dveh frazemov. Pomen *krvi* zbledi.

Delo za drugega = pomoč

Iti na roko komu pomeni 'narediti uslugo'. Pomen najbrž določa predlog *na roko*, saj, če si predstavljamo dobesedno, nekdo z *roko* že dela, in ko potrebuje pomoč, mu nekdo drug zleze

na roko in s tem ponudi še svoje roke za pomoč pri delu. Frazem **ponuditi roko** komu je pomena 'biti pripravljen pomagati'. Najboljša slika tega je, da kadar nekdo pade, mu drug *ponudi roko*, s katero mu pomaga vstati – v dobesebnem in prenesenem pomenu. Sam od sebe ponuditi pomoč komu je vedno pozitivna stvar in kaže dobrosrčnost človeka. **Odtegniti roko** komu ima pomen 'zavrniti prošnjo za pomoč, ne pomagati'. Je antonim frazema *ponuditi roko komu*, kjer po sliki iztegnjena roka proti komu pomeni ponujeno pomoč. Nasprotno pa *odtegnjena roka*, ko stegnjeno roko povlečemo nazaj k telesu, pomeni zavrnitev pomoči oz. ne pomagati. *Roka* je pomoč, če roke ni, ni pomoči. Frazem **biti desna roka** koga pomeni 'nepogrešljiv, najožji sodelavec', Tukaj gre za opis medsebojnega odnosa, ki izraža izredno bližino, zaupanje med dvema človekoma. Z *desno roko* se na splošno opravljajo nekatere najpomembnejše dejavnosti in zaupati komu, da pomaga ali sam postori pomembne reči, izraža izrazito pozitiven in zaupanja vreden odnos. **Roka roko umije** pomeni 'povrniti pomoč s podobno pomočjo', a prikrito, npr. pri kakem slabem poslu. Frazem izhaja iz antičnega reka (lat.) *manus manum lavat*. (SSF, 830) Sestavina frazema sta dve *roki*, ki predstavljata dva človeka, glagol *umivati* pa nakazuje dejanje, tj. umivanje rok, pri čemer voda spere krivdo. Podobno pri *umiti si roke (kot Pilat)*³¹.

BOJ, TEPENJE

Napad

Položiti roko na koga ali tudi v različici **dvigniti roko nad** koga je pomena 'udariti koga', sestavini *dvigniti* in nato *položiti* nakazujeta zamah roke in dotik, predlog *na/nad* pa kaže usmerjenost udarca. **Dvigniti/položiti roko nase** pa pomeni 'narediti samomor'. Tukaj sestavina *nase* kaže, da je glagolsko dejanje *dvigniti/položiti roko* usmerjeno proti sebi, torej škodovati sam sebi. Frazem **umreti od roke** koga ali **umreti od** čigave **roke** ima pomen 'biti umorjen'. *Roka* je tista, ki tepe in je povzročila smrt. Če **roke srbijo** koga, pomeni 'želeti si udariti koga'. Kadar je kdo zelo jezen na koga, je reakcija telesa tresenje, mravljinčenje oz. napetost v rokah (*srbenje* – nekaj se dogaja), s čimer se kaže želja po udarcu, ki pride iz *roke*.

³¹ Gl. str. 32.

Obramba

Frazem (**braniti se**) **z rokami in nogami** ima pomen 'zelo močno', izhaja pa iz dejanja, ki je podprto z vsemi štirimi udi človeka, tj. v največji možni meri, največ, kar človek zmore in to v dobesednem in prenesenem pomenu. Ta frazem je sicer redkeje uporabljen in raba pada v primerjavi z drugo različico (**braniti se**) **z vsemi štirimi**.

7.1.4 Drugi frazemi³²

Frazem **ponuditi roko sprave** je pomena 'biti pripravljen skleniti premirje, odpraviti zamere'. Pozabiti neprijetne dogodke v želji po mirnejši prihodnosti, ne živeti več v zamerah in s slabo vestjo ter zato s kom (soudeležencem v konfliktni situaciji) želeti skleniti premirje, je dobro dejanje. Premirje se po navadi potrdi s stiskom *rok*, na kar se nanaša tudi eden izmed pomenov frazema **podati si roke**: prvi pomen je 'pobotati se, spraviti'. Izhaja iz kretnje, ko si dva med seboj sprta človeka podata roke v znak sprave. Odpustitve, oprostitev in druge pozabljene negativne zadeve so vedno pozitivna stvar za potek prihodnosti. Drugi pomen pa je pomena 'biti enak' (slabš.), torej je negativne konotacije. Frazem izhaja iz kretnje, da si ljudje v pozdrav oz. ob prvem snidenju (ko se spoznajo) podajo roke in s tem potrdijo drug drugemu enakopravnost. V frazeologiji se je to preneslo na dva človeka, ki sta si enaka po kaki negativni lastnosti ali dejanju. **Udariti si v roke** je pomena 'skleniti kupčijo'. Gre za kretnjo, ko si človeka pri sklepanju kupčij v znak potrditve dogovora (kupčije) sežeta v roke. *Udarec* je močnejši dotik, od tod najbrž sestavina *udariti*, da je sklenjen posel zapečaten oz. bo bolj držal. Frazem **meti si roke** je pomena 'biti zadovoljen, vesel'. Tu kretnja obeh rok, ki drgneta in objemata druga drugo, izraža notranje počutje koga – zadovoljstvo. Kitajska različica tega frazema je manj slikovita, 心满意足 [xin man yi zu] v dobesednem prevodu pomeni 'srce je zadovoljno in željam je zadoščeno'. Frazem torej naravnost pove, da je kdo zadovoljen zaradi izpolnitve želj oz. ciljev. Izkretenjski frazem (**položiti**) **roko na srce** pomeni 'odkritosrčnost'. S kretnjo, ko roko položimo na srce, nakažemo, da govorimo iz srca, kretnja je bila izraz priseganja. Frazem **vladati z železno roko** pomeni način vladanja 'odločno, s silo, z nasiljem'. *Železen* pomeni zelo

³² Večinoma izkretenjski.

močan, krepak, strog, neomajen, *roka* pa je v tem primeru način oz. pristop. ***Imeti srečno roko*** pomeni 'imeti srečo (pri čem)'. Frazem temelji na besedni zvezi *srečna roka* v pomenu 'sreča'. Pomen je verjetno nastal po izhodiščni vezljivosti pri izbiri, po kateri ima *roka srečo*. Po pregledu gradiva v korpusu sem ugotovila, da se frazem najpogosteje uporablja pri raznih igrah s kartami (karte so v *roki*) ali pri izbiri česa (če izbiramo z *rokami*), a se je pomen že dodobra prenesel na splošno *srečo*. V pomenu *sreče* pri igrah na srečo obstaja kitajski frazem 拿手好戏 [na shou hao xi], kar je v dobesednem prevodu 'dvigniti roke – dobra igra' oz. 'biti dober v igri/trikih' ali 'imeti dobro roko za igre/trike'. Zanikana različica frazema je ***ne imeti srečne roke***, pomen je seveda nasproten 'ne imeti sreče'. Frazem ***dati roko v ogenj za*** koga/kaj pomeni 'biti prepričan v koga/kaj'. Frazem izhaja iz nekdanje t. i. božje sodbe z ognjem, pri kateri je moral obtoženi za krajši čas dati roko v ogenj. Če ni utrpel posledic, je bil oproščen. Iz pomena prepričanosti o poštenosti, sposobnosti koga se je razvil še pomen prepričanosti o kakovosti, zanesljivosti in resničnosti stvari. (SSF, 820–21) Gre torej za trdno zaupanje v koga, s čimer mu izkažemo brezpogojno podporo. Frazem ***(za)prositi za roko*** koga pomeni 'zasnubiti'. Izhaja iz slike, da (običajno) moški na romantičen način zasnuje svoje dekle tako, da poklekne in vpraša, če se želi poročiti z njim oz. jo *prosi za roko*, na katero ji po privolitvi natakne prstan.

7.2 Kitajski frazemi s sestavino *roka* 手 [shou]

V kitajščini niso somatizmi s sestavino *roka* najpogostejši, ampak so to somatizmi s sestavino *srce*³³. Kakorkoli, iz kitajsko-angleškega slovarja kitajskih frazemov A Chinese-English dictionary of Chinese idioms in iz spletnega slovarja kitajskih frazemov sem izpisala 28 frazemov s sestavino *roka* in jih analizirala. Za lažji pregled frazemov sem jih razporedila na enak način kot slovenske frazeme, tj. na tri sklope (po A. Wierzbicki) glede na nameščenost roke na/v telesu, zgradbo roke in njeno funkcijo. Že na prvi pogled se opazi, kako drugačen je pomen *roke* v kitajski frazeologiji oz. kulturi na sploh. Kar nekaj kategorij je ostalo praznih, ker ni kitajskih frazemov za določen pomen oz. v vzhodni kulturi *roka* ne predstavlja iste slike kot na zahodu: npr. nameščenost roke, dolžina in spodnja oz. zgornja stran roke, kupovanje,

³³ Gl. str. 46.

kraja in nošenje – v kitajski frazeologiji ne obstaja niti en frazem za te pomene. Za boljše preglednost sem prazne kategorije v sklopih vseeno zapisala, da je takoj razvidno, katerih pomenov v kitajskem jeziku ni.

7.2.1 Topografske pomenske sestavine

STRANSKI + PARNI DEL

7.2.2 Anatomske pomenske sestavine

VELIKOST

大手大脚 [da shou da jiao] = *živeti na veliki nogi*; 大 velika, 手 roka, 大 velika, 脚 noga. Opisuje razkošen in potraten način življenja ljudi. *Roke* in *noge* (ali deli okončin: pest, palec, stopala, ...) se bili zdavnaj v preteklosti uporabljeni za merske enote. V tem primeru sestavina *velik/-a* pomeni veliko količino oz. mero. Najprej je govora o *veliki roki*, nato v smislu potenciranja še o *veliki nogi*. Slovenski frazem vsebuje le sestavino *noga*, pomensko pa se ujema še z enim frazemom – *zajemati življenje z veliko žlico*. Tudi v tem frazemu imamo mersko enoto, to je *žlica* kot merilo za količino. *Žlica* vsakdo povezuje s hrano, zato gre za količino hrane, skupaj s pridevnikom za *veliko* količino hrane, ki je komu stalno na razpolago. Besedna zveza *velika žlica* se je osamosvojila na pomenu 'dobro in obilno', skupaj z drugimi sestavinami pa se uporablja v pomenu 'v veliki količini, z veliko intenzivnostjo' še na drugih področjih (*zajemati življenje/znanje z veliko žlico*).

Dolžina (bližina/oddaljenost)

KOLIČINA

七手八脚 [qi shou ba jiao]; 七 sedem, 手 roke, 八 osem, 脚 noge. Sestavine frazema so *sedem rok* in *osem nog*, torej zagotovo gre za več ljudi, vendar se števili *sedem* in *osem* ne ujemata. Človek ima po en par rok in nog, štirje ljudje skupaj torej po osem rok in osem nog. Število *sedem* dela zmedo, pomen frazema je 'vsi ponujajo roke, v vrvežu in neusklajeno' oz. 'v gneči, na kupu'. Frazem se uporablja v določeni situaciji, v kateri je udeleženo nekaj ali več ljudi, ki se jim mudi, želijo vsak na svojo stran, a gneča stvari upočasni, pride do zastojev, prerivanja in prerekanja. Takšne situacije so npr. ob koncu službe, ko se masa ljudi zažene domov, gneča na podzemni železnici ali na avtobusu oz. kjerkoli na javnem kraju z množico ljudi. Hiter pogled na gručo ljudi, ki hitijo in so tesno skupaj, lahko da ne ujame obeh rok človeka, ker je katera skrita za hrbtom ali jo prekriva drug človek – od tod liho število (*sedem*).

ZGORNJA/SPODNJA STRAN

7.2.3 Funkcijske pomenske sestavine

DRŽANJE

手无寸铁 [shou wu cun tie] = **z golimi rokami**; 手 roke, 无 ne imeti, 寸 palec oz. inch – angleška dolžinska mera (2,54 cm), 铁 kovina. Frazem ima dobesedni prevod 'brez inča jekla' v pomenu 'biti neoborožen'. Slovenska ustreznica bi bila *z golimi rokami*, pomen ji daje sestavina *gol*: ki je brez obleke, opreme ali imetja. V *rokah* torej ni ničesar, s čimer bi si pomagali (bodisi braniti se bodisi doseči cilj). V slovenščini se besedna zveza uporablja zelo splošno, v kitajščini pa se frazem uporablja zgolj v vojaškem žargonu, torej bojovati se *z golimi rokami* oz. 'brez orožja' v vojni, na bojišču, v pretepu, ...

Posedovanje

- Posedovati

爱不释手 [ai bu shi shou] = **ne izpustiti iz rok** oz. **ne dati iz rok**; 爱 imeti rad, 不 ne, 释 izpustiti, 手 roka. Pomen frazema je 'izkoristiti priložnost' ali v bolj dobrednem smislu 'ne želeči se ločiti od nečesa, ne želeči prenehati s čim'. Če je nekaj trdno v rokah, težko spolzi skozi. V frazemu je izražena še odločnost in vztrajnost, kdo odločno vztraja pri tistem, kar mu je ljubo in se tako v kitajščini kot slovenščini nanaša na zelo splošne stvari, kot so aktivnosti, igrače in druge fizične stvari, priložnosti, ipd.

- Biti posedovano

Vodenje, vladanje, gospodovanje

- Voditi, vladati

鹿死谁手 [lu si shui shou]; 鹿 jelen, 死 umreti, 谁 čigava? 手 roka. 'Pod čigavo roko bo umrl jelen?' je dobredni prevod frazema, ki se pojavlja samo v vprašalni obliki. Temelji na sliki lovca na lovu: sestavina *roka* je tukaj v pomenu 'moči, avtoritete' in predstavlja lovca, *jelen* pa 'trofejo' in sestavina *umreti* je v pomenu 'biti poražen, pasti'. Frazem bi lahko prevajali tudi kot 'komu pripada trofeja' oz. 'čigava je zmaga'. Nanaša se na vladanje svetu, nasilno osvajanje političnega vrha, kazanje politične moči in se uporablja v ožjem tematskem krogu političnih kampanj, predsedniških volitev, a tudi v športnem žargonu na tekmovanjih. V političnem rivalstvu polnem spletk in visokih ambicij je konotacija sicer negativna, a v športu zmaga fizično najbolje pripravljen športnik (brez goljufanja in sabotiranja drugih), zato v tem primeru konotacija zagotovo ne more biti negativna.

- Biti voden, vladan

DAJANJE/DOBIVANJE

赤手空拳 [chi shou kong quan] = **praznih rok**; 赤手 gole roke, 空 prazno, 拳 pesti. Frazem vsebuje sestavini *roke* in *pesti* – te so del rok, poleg tega lahko kaj stisnemo v pest. Sestavina

gole določa roke, v katerih ni ničesar, sestavina *prazne* pa določa pesti, v katerih prav tako ni ničesar. *Roke* torej nimajo ničesar lastnega (za prijeti), so prazne, lastnine ni.

Kupovanje

Kraja

NOŠENJE

DELO, DELOVANJE

Fizično delati

Fizično in/ali intelektualno delo

唾手可得 [tuo shou ke de] = **pljuniti v roke**; 唾 pljuniti, 手 roke, 可 lahko, 得 doseči. Frazem pomeni 'zavzeto se lotiti dela'. Nasprotno od pričakovanega nisem našla nobene zgodbe, anekdote ali smiselne razlage za nastanek tega frazema, kar priča o tem, da je le-ta najbrž kasnejšega nastanka in da je prišel na Kitajsko z zahoda. Smiselno idejo zakaj *pljuvati v roke* sem našla v razlagi slovenskega frazema *pljuniti v roke* pomena 'lotiti se dela z vnemo oz. potruditi se'. Slovar slovenskih frazemov razlaga, da so nekdanji fizični delavci pred težjim delom oz. preden so prijeli za kakšno težjo stvar, ki jo je bilo potrebno dvigniti, pljunili v dlani, da bi le-te bile prožnejše in ne bi pokale. (828) V kitajščini se frazem pogosto uporablja tudi v smislu spodbudnih besed pred kakih težjim delom: 'pljuni v roke in uspelo ti bo'.

白手起家 [bai shou qi jia] = *ustvariti kaj iz nič*; 白 prazne, 手 roke, 起 ustvariti, 家 dom. *Prazne roke* pomenijo 'ne imeti ničesar ali zelo majhna sredstva', sestavina *dom* pa lahko pomeni 'vse' (streho nad glavo, partnerja, otroke, ljubezen, službo) in je rezultat *ustvarjanja iz nič*. V ozadju je ideja o začetku nekega procesa pod zelo slabimi pogoji, a s pridnostjo, vztrajnostjo in trdim delom je trud poplačan oz. cilj dosežen. Pomen frazema je sicer 'zgraditi si dom iz nič' ali 'ustvariti si družino iz nič', a tako dom kot družina sta prenesenega pomena. Lahko pomenita karkoli, največkrat kariero. Konotacija tega frazema je vedno pozitivna – priti iz slabšega na boljše.

得心应手 [de xin ying shou]; 得 dobiti, pridobitev, 心 srce, 应 ravnati, prilagoditi, 手 roke. Dobesedni prevod frazema je 'pridobiti v srcu, ravnati z roko', kar pomeni 'kar srce želi, lahko roka naredi'. *Pridobitve v srcu* so najgloblje želje, ki pa jih lahko uresničimo, če si to res močno želimo. Močna volja nas bo vodila, da bomo z delom (z *roko*; *roka* = delo) dosegli cilj oz. si izpolnili željo.

Nedelo

Sledijo trije frazemi, ki imajo vsi svojo slovensko ustreznico **imeti zvezane roke** oz. **križem rok**, pomena 'ne imeti moči oz. ne moči storiti kaj odločilnega'. Z zvezanimi rokami ni mogoče ničesar delati – ne konkretno z rokami ne karkoli resnega, odločilnega ukreniti. Slovenski frazem je zelo splošen in se lahko uporablja v različnih situacijah, kitajski frazemi pa so bolj specifični. 束手待毙 [shu shou dai bi] = **imeti zvezane roke** ali (**čakati**) **križem rok**; 束 zavezati, 手 roke, 待 čakati, 毙 nasilna smrt. Frazem je pomena 'z zvezanimi rokami čakati na smrt' oz. 'ne vedeti, kaj storiti, kako ukrepati, predati se brez boja'. Sestavina *smrt* pove, da sta v igri konkretno *življenje in smrt* oz. da je *smrt* neizbežna. Gre za vdanost v usodo, lahko v smislu bolezni, ko res ni več pomoči in upanja na ozdravitev, lahko pa tudi ironično, da sicer obstaja rešitev, ampak prevlada pasivnost, ko kdo nima volje in moči boriti se. 束手就擒 [shu shou jiu qin] = **z zvezanimi rokami** ali **križem rok**; 束 zavezati, 手 roke, 就 nato, 擒 biti zajet. Pomen je 'z zvezanimi rokami čakati na aretacijo' oz. 'raje križem rok čakati, kot tvegati in uiti', 'predati se brez boja'. Človek se torej samovoljno pusti ujeti (se preda), spet se zaradi lastne pasivnosti vda v usodo brez boja, ki je sicer mogoč in tudi rešitev je na vidiku, a ni volje in moči za realizacijo. Konotacija je tukaj seveda negativna, zaradi pasivnosti in nejevolje. 束手无策 [shu shou wu ce] = **imeti zvezane roke**; 束 zavezati, 手 roke, 无 brez, 策 metoda, sredstvo. Frazem ima pomen 'biti brez rešitev, ne vedeti, kako naprej' in je izmed vseh treh najsplošnejši, zato tako po pomenu kot po uporabi popolnoma ustreza slovenskemu frazemu. Splošnost določa sestavina *sredstva*, ki pomeni način oz. metodo za rešitev.

衣来伸手, 饭来张口 [yi lai shen shou, fan lai zhang kou] = *kot zrela hruška*; 衣 obleke, 来 priti, 伸 iztegniti, 手 roke, 饭 hrana, 来 priti, 张 odpreti, 口 usta. V dobesednem prevodu 'iztegniti roke, ko so obleke prinesene in odpreti usta, ko pride hrana' frazem pomeni 'čakati, da drugi postorijo vse namesto tebe' in tudi 'biti razvajen'. Opisuje razvajene, lene ljudi, navajene, da jim ničesar ni treba postoriti, in da jim je vse prineseno. Delna slovenska ustreznica pomenu

tega frazema bi bila *kot zrela hruška*. Premera je skrajšana iz glagolske različice *pasti kot zrela hruška komu v naročje* (tudi tu so roke: na roke > *naročje*) pomena 'na lahek način'. Ideja izhaja iz dejstva, da *zrele hruške* hitro *popadajo* z drevesa in so tako lažje dostopne. Besedna zveza *zrela hruška* je tako postala prispodoba za lahko dosegljivo stvar. (SSF, 267) Torej tako kitajski kot slovenski frazem lahko pomenita '(samoumevno) na dosegu roke', ob tem da *zrele hruške* nimajo pomena 'razvajenosti', kitajski frazem pa poudarja še to, da drugi delajo namesto tebe. Za ta pomen bi bil lahko ustrezen slovenski frazem *žeti sadove drugih* ali *uživati sadove drugih*, a pomen tega frazema je, da si nekdo prilašča dosežke oz. uspehe koga drugega, tega dela pa v kitajščini ni.

Ocena dela

顺手牵羊 [shun shou qian yang] = **narediti** kaj **z levo roko**; 顺 mimogrede, 手 roka, 牵 potegniti, 羊 ovca; 顺手 mimogrede narediti kaj z roko. Pomen je 'mimogrede doseči cilj', ki pa ga je glede na sestavine *povleči* in *ovca* potrebno razložiti na zgodbi iz ozadja, po kateri je frazem nastal: O tem, kako so nekoč kradli ovce. Nič hudega slutečim pastirjem, ki so zunaj mestnega obzidja pasli ovce, so v trenutku nepazljivosti mimoidoči mimogrede odvedli kakšno ovco. (CID, 702) Od tod prihaja prvi pomen frazema 顺手牵羊 'izmakniti komu kaj', kasneje pa se je pomen ovce prenesel na kakršnokoli ukradeno stvar. Ker pa je bila kraja ovc v starih časih zelo pogosta, se je za ta frazem kmalu pojavil še drug pomen 'mimogrede doseči cilj' v smislu, da je kraja ovc pač tako zelo enostavna, da to lahko kadarkoli mimogrede naredi vsak. In prav ta drugi pomen ustreza slovenskemu frazemu **delati/jemati** kaj **z levo roko** ali v skrajšani različici **z levo roko**, kar je pomena 'lotiti se česa z lahkoto, brez težav, manj resno oz. zavzeto, površno'. *Leva roka* je nasprotno od desne manj primerna za nekatera opravila, zato so dela, opravljena z *levo roko*, navadno lažja, opravljena brez težav in manj zavzeto. Iz tega razloga je konotacija frazema negativna, prav tako prvi pomen kitajskega frazema 'izmakniti komu kaj', saj je kraja zločin – družbeno nesprejemljivo. Kitajski frazem ima za sestavino samo *roko* in torej ne *levo roko*, saj v kitajščini levost in desnost ni prisotna.

Ocena tistega, ki dela

胼手胝足 [pian shou zhi zu] = **imeti žuljave roke**; 胼 žulji, 手 roke, 胝 žulji, 足 noge. Frazem je zelo nazoren: *žulji* so posledica težkega fizičnega dela, največkrat so na *rokah*, tukaj pa še na

nogah, kar samo še poudarja težaško življenje koga. Pomen je torej 'biti zgaran od dela' in 'imeti za seboj dolgo obdobje težkega fizičnega dela.

手不释卷 [shou bu shi juan] = *imeti zicleder*; 手 roke, 不 ne, 释 odložiti, 卷 zvitek papirja (knjiga). Pomen frazema je 'vedno imeti knjigo v roki' in opisuje pridne, prizadevne, marljive, vztrajne, nadpovprečne učence oz. študente. Frazem izhaja iz slike, da lahko takšne študente ločiš od drugih že po videzu, saj imajo vedno knjige v rokah. Slovenski frazem za ta pomen je *imeti zicleder* 'biti vztrajen, potrpežljiv' in se prav tako nanaša na učence, študente, raziskovalce ali učenjake. Frazem izhaja iz nemščine *Sitzleder haben*, iz česar smo poslovenili besedo *Sitzleder* v *zicleder*, ki sicer v nemščini pomeni vztrajnost, a v slovenskem frazemu se je obdržala tujka. (SSF, 1098) Biti marljiv in prizadeven je zagotovo odlika, zato ima frazem seveda stalno pozitivno konotacijo.

手忙脚乱 [shou mang jiao luan] = (*narediti kaj/odločiti se*) *na vrat na nos*; 手 roke, 忙 zaposlene, 脚 noge, 乱 nered. Pomen je 'biti zmeden' oz. 'lotiti se česa naglo in zmedeno'. Frazem izhaja iz slike, ko je kdo v stresu, obremenjen ali zmeden, ne ve, katero težavo najprej odpraviti, takrat mu *roke* (nezavedno) trzajo, celo mahajo okrog telesa, želijo seči po eni stvari, pa si premislijo in sežejo po drugi, begajo sem ter tja. Prav tako *noge* delajo korake zdaj v to, zdaj v ono smer, so nemirne. V takem psihičnem in fizičnem stanju pade odločitev o nečem. Takšna odločitev je običajno slaba. Ustrezen slovenski frazem je *na vrat na nos*. Slovar slovenskih frazemov to razlaga kot splošneevropski frazem, ki temelji na naglem, brezglavem begu pred kom/čim, pri katerem se lahko prekopicnemo, pademo na *nos* in si zlomimo *vrat*. Pomen 'naglo, na hitro, brez razmišljanja' pa se je od bežanja prenesel tudi na druge življenjske položaje, npr. *odločiti se na vrat na nos* 'nepričakovano, nenadoma, hitro'. (1064–65)

眼高手低 [yan gao shou di] = *visoko letati, nizko pasti*; 眼 oči, pogled, 高 visoko, 手 roke, sposobnosti, 低 nizko. Frazem ima pomen 'imeti visoke ambicije, a slabe sposobnosti' oz. 'biti ambiciozen, a nesposoben'. Vloga *oči* je *pogled*, ki je usmerjen visoko, kar je v prenesenem pomenu 'imeti visoke cilje, ambicije', sestavina *roke* pa se tukaj nanaša na sposobnost oz. še natančneje na spretnost, ker se z rokami dela, ustvarja, rezultat tega pa je pokazatelj sposobnosti oz. spretnosti koga. Če je sposobnost nizka oz. na dnu, potem to ni sposobnost, ampak nesposobnost. Za ta pomen imamo Slovenci pregovor: *Kdor visoko leta, nizko pade*.

眼明手快 [yan ming shou kuai]; 眼 oči, 明 jasno, čisto, 手 roke, 快 hitro. Pomen frazema je 'biti pozoren in spreten'. Razlaga je jasna: *oči* so na pecljih, pozorno spremljajo dogajanje okrog sebe, roke pa opiše sestavina *hitre* v pomenu 'spretne'. Spretnost je vedno vezana na pozornost. Raba je zelo splošna, v situacijah, ko je treba hitro odreagirati in pomagati ali pa opisuje ljudi s to lastnostjo (kirurgi, izvajalci trikov, pomočniki, reševalci, gasilci, ipd.).

Delo za drugega = pomoč

BOJ, TEPENJE

Napad

大打出手 [da da chu shou] = *kot stekel pes*; 大 velik, močan, 打 udarec, 出手 priti iz roke; Pomen frazema je 'brutalno napasti, nasilno preteptsti'. Temelji na vrsti akrobatske tehnike bojevanja v kitajski operi imenovane »打出手« [da chu shou] 'udarec z roko', pri kateri en nastopajoči meče in brca orožje, drugi pa jih lovi in skuša ujeti na načine raznovrstnih bojevniških tehnik. (CID, 147–48) Da nastane 4-pismenski frazem, je spredaj dodana še sestavina *velik* oz. *močan*, ki opisuje intenzivnost bojevanja. Frazem se je tako uveljavil v pomenu divjega in napadalnega obnašanja koga. Slovenski frazem *kot stekel pes* pa temelji na resničnem obnašanju *psa s steklino*, ki je napadalen, divji in nevaren. Na podlagi tega pomena, se je razvil še drug pomen frazema 'zelo, močno'. Tega pomena kitajski frazem nima.

Obramba

7.2.4 Drugi frazemi

拿手好戏 [na shou hao xi] = *imeti srečno roko*; 拿 dvigniti, 手 roke, 好 dobra, 戏 igra. Po sestavinah sodeč je jasno, da gre tukaj za *srečo* v igri. Glede na gradivo so to največkrat igre s kartami. Kvartopirstvo sodi med igre na srečo, zato so ravno uspešni kvartopirci tisti, ki imajo največkrat *srečno roko*. Slovenski frazem *imeti srečno roko* pa ima za razliko od kitajske ustreznice bolj splošen pomen, besedna zveza *srečna roka* ima pomen 'sreča' v kakršnihkoli

okoliščinah, a se v korpusu vseeno najpogosteje pojavlja pri raznih igrah s kartami. Kitajski frazem se ne more uporabljati v splošnih situacijah, omejen je torej le na srečo v igrah.

炙手可热 [zhi shou ke re] = **opeči si (roke)**; 炙 opeči se, goreti, 手 roke, 可 lahko/moči, 热 vroče. Frazem je pomena 'prenageliti se', tudi 'izgubiti proti močnejšemu nasprotniku', izhaja pa iz slike, da če iztegneš *roke* proti ognju (ki *gori*), *lahko* začutiš *vročino* in se celo *opečeš*. Največkrat se pojavlja v situacijah, ki opisujejo močne, vplivne in arogantne ljudi, ki so pretirano samozavestni in prepričani v samo in edino svojo zmago, a... Se opečejo. Nadutost in neuspeh dá frazemu negativno konotacijo.

蹑手蹑脚 [nie shou nie jiao] = **hoditi po prstih**; 蹑 hoditi po tiho, 手 roke, 蹑 hoditi po tiho, 脚 noge. Že sama pismenka 蹑 [nie] 'hoditi po tiho/previdno/lahkotno' pove vse o pomenu frazema. Tiho premikanje *rok* in nato še *nog* je mišljeno v poudarjenem smislu 'hoditi po prstih', torej s povzročanjem čim manj hrupa z namenom 'ne (z)motiti drugih' ali pa z razlogom 'ne biti opažen'. Enak pomen ima slovenski frazem *hoditi po prstih*, gre za izkretenjski frazem, ko se kdo dvigne na prste in dela previdne in počasne korake v tem položaju, saj udarec (ali samo dotik) pete ob tla običajno povzroča hrup – normalna hoja je ob dotiku noge s tlemi tipa peta – prsti, pri čemer je celotna teža telesa na peti, zato je korak slišen.

手到病除 [shou dao bing chu] = **polaganje rok**; 手 roke, 到 dotakniti, 病 bolezen, 除 znebiti se. Pomen frazema je 'z enim dotikom ozdraviti bolezen' in se nanaša na medicinske spretnosti, v samostalniški obliki pa označuje terapevta z zavidljivim medicinskim znanjem. Kar zadeva bolnika *roke* tukaj veljajo za čudežne, saj zdravijo z *dotikom*. Seveda gre za posebna medicinska znanja, za najbolj naravno obliko zdravljenja, po kateri univerzalna življenjska energija prek rok terapevta prehaja na pacienta. V kitajski tradicionalni medicini je *polaganje rok* stalna praksa, v zahodni medicini malo manj. Termin je sicer znan iz zgodovine, v sodobnih slovenskih slovarjih (SSKJ, SSF in drugi dvojezični slovarji) ga sicer ni, si pa upam trditi, da se raba vrača, saj je naveden v Slovarju novejšega besedja slovenskega jezika pa tudi korpusi ga najdejo v nekaj stotih konkordancah. Morda se vrne tudi v frazeologijo.

手足无措 [shou zu wu cuo] = **tavati v temi**; 手 roke, 足 noge, 无 ne, 措 položiti, umestiti. Dobeseden prevod frazema je 'ne vedeti, kam položiti roke in noge', kar pomeni 'ne vedeti, kaj storiti' oz. 'ne poznati naslednjega koraka' in se nanaša na izgled, počutje ali okoliščine. Kot že

nekajkrat se tudi tukaj *roke* in *noge* spet pojavijo v paru, in kadar je tako, gre vedno za kak poudarek česa ali pretiravanje. Poleg tega, da *roke* ne vedo, kaj in kam bi same s sabo, so v isti dilemi še *noge*. Frazem izraža resen problem, ko kdo ne ve, kako se rešiti iz zagate ali kako dokončno razrešiti problem. Glede na pomen, bi bil na tem mestu ustrezen slovenski frazem *tavati v temi*. Besedna zveza temelji na dejstvu, da se v *temi* zelo slabo ali nič ne vidi, zato lahko v njej kaj zgrešimo (preneseno: se slabo odločimo).

手舞足蹈 [shou wu zu dao]; 手 roke, 舞 plesati, 足 noge, 蹈 drseti; 舞蹈 ples, plesati. V dobesednem prevodu 'roke plešejo in noge drsijo' je frazem pomena 'plesati, skakati od veselja'. Ljudje od vznemirjenosti, uspeha, veselja ali pozitivne energije čustva pokažemo s poskakovanjem, poplesavanjem, saj nas adrenalin sili v gibanje. Opis pozitivnih čustev, kot je veselje, vedno dá pozitivno konotacijo.

指手画脚 [zhi shou hua jiao]; 指 kazati, 手 roke, 画 risati, 脚 noge. V dobesednem prevodu 'kazati z rokami in risati z nogami' je frazem pomena 'pretirano gestikulirati ob govorjenju/kritiziranju, razlagati/kritizirati z mahanjem rok'. Opisuje situacijo oz. človeka, ki razburjeno kaj razlaga, ob tem pa pretirano krili z rokami in se prestopa z nogami, vse to pa najbrž spremlja še zelo glasna razlaga.

7.3 Sklep

Nameščenost roke: Kitajci ne vidijo leve roke kot manj spretno in sposobno od desne. Obstajajo desničarji in levičarji, prvi imajo desno, drugi levo roko za spretnjšo in glavno za opravila, na kar se ne da vplivati. Čeprav so statistično v prevladi desničarji (ok. 90% svetovnega prebivalstva), to ne pomeni, da so boljši in sposobnejši od levičarjev. Kitajci o tem ne debatirajo.

Velikost oz. dolžina: konkretno *roka* v vzhodni kulturi ne pomeni mere za dolžino oz. določanje bližine in oddaljenosti, ampak za izražanje tega v frazeologiji in nasploh uporabljajo dejanske mere (meter, kilometer, palec in druge (stare) kitajske mere).

Spodnja in zgornja stran roke: v Kitajski kulturi spodnja in zgornja stran roke ne predstavlja odkritih oz. zakritih/prikritih dejanj, ampak po ideji nad in pod *roko* razvrščajo status

posameznika – *nad roko* so nadrejeni, *pod roko* pa podrejeni, a frazemov s to "besedno zvezo" (oz. sklopom pismenk) ni.

Kupovanje, kraja in nošenje: Kitajcem je sicer samoumevno, da se kupuje, krade in nosi z rokami, to potrjujejo tudi pismenke za te pomene – gre za sestavljene pismenke³⁴, ki v svojem pomenskem delu vsebujejo poteze za roko, a ni nobenega frazema za ta pomen.

Boj, tepenje: v vseh kulturah so v boju, tako pri napadu kot pri obrambi, sunkovito in z vsemi močmi udeležene roke in noge. Frazemov s sestavino *roka* za ta pomen (skoraj) ni, je pa največ kitajskih frazemov prav na to temo – boj, vojna, napad, obramba – torej, vojna tematika. Zagotovo zato, ker je celotna njihova zgodovina močno zaznamovana z hudimi boji za to ogromno ozemlje, danes druge največje države na svetu. Največ izvorno kitajskih frazemov izhaja iz obdobja kitajskih dinastij (ok. 800 pr. n. št.–1911 n. št.), ko je bilo poleg gradnje države oz. večanja in širjenja imperija glavna dejavnost boj za ubranitev državnih meja s sosednjimi nomadskimi ljudstvi z dobrimi konjenicami in politični boji znotraj države za prevzem cesarskega prestola. Roke in noge za izvajanje veščin in drugih bojevnih spretnosti očitno niso bile poglavitne. Bojevali so se zase, za narod, državo, zmago in mir v prihodnosti. Mladim fantom je bilo treba iti v boj ne glede na njihovo fizično pripravljenost in zmogljivost. Bistvo je bila narodna zavest, pogum in notranja moč.

8. FRAZEMI S SESTAVINO SRCE

Srce je osrednji organ človeškega telesa, umeščen v prsni votlini, katerega glavna funkcija je črpanje krvi v telesu; srce kot beseda in koncept (ekspr.) je vseh kulturah človeški organ v funkciji centra čustvovanja. V različnih pomenih predstavlja intelektualni, moralni in duhovni center. Je vsekulturni simbol enega najmočnejših čustev – ljubezni, barva srca je rdeča, ki kot taka s svojo intenzivnostjo predstavlja močna čustva, kolerični temperament in burne reakcije. V zahodnih kulturah se s srcem bolj povezujejo čustva – emocionalnost, v vzhodnih

³⁴ Pismenke, ki so sestavljene iz pomenskega in fonetičnega dela. (≠ enostavne pismenke – par potez, samo pomenske).

civilizacijah pa srce pogosteje označuje inteligenco in intuicijo – racionalnost, tako v bistvu prevzema funkcijo glave zahodnih kultur. Kot središče čustev in občutenj srce v celi množici različnih čustev največkrat asociira na ljubezen, od tod tudi trditev, da *srce* kot tako vzbuja pozitivne konotacije. Zanimivo pa je v slovenski frazeologiji le nekaj frazemov s sestavino *srce* v pomenu ljubezni kot čustva, *srce* se večkrat pojavi v pomenu drugih pozitivnih čustev, ki se kažejo skozi lastnosti, kot so iskrenost, odkritost, skrbnost, odprtost, dobrotu. Izrazita negativna konotacija pomena frazemov je redkejša (trdosrčnost, pretkanost, zli nameni), raje se pojavijo negativna čustva, ki povzročajo bolečino in trpljenje, največkrat zaradi ljubezenskih tegob ali skrbi.

8.1 Slovenski frazemi s sestavino *srce*

Sledi analiza 71 frazemov s sestavino *srce*, razporejenih v sklope po nameščenosti srca v telesu (topografske pomenske sestavine), zgradbi in obliki srca (anatomske pomenske sestavine) in funkciji, ki jo srce opravlja (funkcijske pomenske sestavine) ter dodaten sklop vseh ostalih neuvrščenih frazemov.

8.1.1 Topografske pomenske sestavine

ZGORAJ

Srce pade v hlače komu je pomena 'zbati se, izgubiti pogum'. Tukaj je pogum tisto čustvo, ki ga predstavlja *srce*. Padec *srca* v hlače pomeni izgubo poguma in se navezuje na dejstvo, da lahko velik strah povzroči neprijetno dogajanje v črevesju in mehurju, posledico tega pa nosijo hlače (npr. *podelati se v hlače*, *posran od strahu*, *poscati se od strahu*). (SSF, 899) Frazem ***nositi otroka pod srcem*** je pomena 'biti noseča' in temelji predložni zvezi *pod srcem*, ki nakazuje fiziološko umeščenost plodu znotraj ženskega telesa. Izraz olupševalno ali prikrito označuje nosečnost (stanje ženske, o katerem se nekdanj ni smelo odkrito govoriti). Frazem je sicer

svetopisemskega porekla: kot prvi ga omenja Luka v svojem evangeliju, ko pripoveduje o prihodu noseče Marije v Elizabetino hišo. (651)

ZNOTRAJ

Frazem kaj **iti/priti/seči do srca** ima pomen 'ganiti'. Kadar se kaj dotakne srca povzroči, da se ta zgane. Prevod kitajskega frazema 沁人心脾 [qin ren xin pi] je 'prodreti do človeškega srca in vranice', kar je pomena 'prodreti globoko do srca' oz. 'razveseliti srce in osvežiti spomin'. Za razliko od sicer precej splošne rabe slovenskega frazema, se kitajski v glavnem nanaša na prijetne vonjave, osvežujoč zrak, vonj alkoholnih pijač ali pa na kvalitetna literarna dela. **Razkriti/razodeti (svoje) srce** komu je pomena 'izpovedati svoja čustva'. *Srce* je središče čustev, ko se kdo komu izpove, govori o pristnih, iskrenih čustvih in občutjih. **Imeti srce na dlani** ali tudi v različici **nositi srce na dlani** pomeni 'vedno očitno kazati svoja čustva'. Frazem temelji na predpostavki, da je *srce* središče čustev, besedna zveza *na dlani* pa predstavlja dlan, obrnjeno navzgor, tako da je vsem na očeh. Preneseno: če je *srce na dlani*, vsi vidijo, kaj je v njem oz. imetnik vedno očitno kaže svoja čustva. V kitajščini je frazem tega pomena 推心置腹 [tui xin zhi fu], kar je v dobesečnem prevodu 'izpostaviti srce in ga položiti na trebuh'. *Srce* je tu v pomenu čustev, *trebuh* pa pomena iskrenosti, kar izhaja iz kretnje, poznane v vzhodnih kulturah, da kadar se kdo zahvali, hkrati eno roko položi še na trebuh v znak iskrene zahvale. Kot je v slovenščini kretnja *položiti roko na srce* v znak odkritosti in iskrenosti (in iz tega še izkretenjski frazem *roko na srce*), je v kitajščini kretnja *položiti roko na trebuh* (frazema za to ni). Kitajski frazem je dveh pomenov: *sebi* položiti srce na trebuh v pomenu 'biti iskren, odkrit' in še *komu* položiti srce na trebuh pomena 'popolnoma zaupati, biti vdan'. Ravno omenjeni izkretenjski frazem **(položiti) roko na srce** torej pomeni 'odkritosrčno'. S to kretnjo nakažemo, da govorimo iz srca. Kot že rečeno, kitajščina tega frazema nima, a če bi ga imela, bi to bil **(položiti) roko na trebuh**. Frazem **imeti srce na jeziku** pomeni 'hitro zaupati svoja čustva'. Z *jezikom* govorimo, *srce* pa se nanaša na odkritost. Kitajska ustreznica je 心直口快 [xin zhi kou kuai], kar je v dobesečnem prevodu 'srce direktno, usta hitro' ali 'direktno iz srca, hitro skozi usta'. Pomen je zelo nazoren, 'kar srce misli, to usta povedo'. Še en iz *srca* je **iz srca se nasmejati** seveda v pomenu 'iskreno'. **Položiti svoje srce k nogam** koga je pomena 'postati čustveno popolnoma vdan komu'. Frazem najbrž izhaja iz navade, da je ljudstvo pokornost, vdanost in spoštovanje vladarju vedno izkazovalo na način, da so se ob srečanju z njim priklonili do tal pred njegovimi

nogami ali vsaj pokleknili. Ta navada se še vedno ohranja v verskih navadah (muslimani molijo kleče na tleh in se priklanjajo bogu, kristjani pokleknejo ob prihodu v cerkev in pred oltarjem). *Srce* je središče čustev in občutij, kdor ima vpogled v srce, pozna resnico. Dati svoje srce drugemu oz. ga *položiti k nogam koga* izraža brezpogojno vdanost in spoštovanje.

Globokost nameščenosti znotraj (oddaljenost/bližina)

Frazem kdo/kaj ***prirasti k srcu*** komu pomeni 'vzljubiti koga/kaj', podobno še ***biti*** komu ***pri srcu***, ki je pomena 'biti ljubljen, zaželen'. *Srce* je tukaj kot središče čustev, ljubezni, občutkov in biti komu blizu njegovega središča, pomeni biti ljubljen, zaželen. Pomen je zelo splošen, po gradivu sodeč so primeri naklonjenosti med zaljubljenecema, med sorodniki, prijatelji, znanci pa tudi veselje do konkretnih (npr. knjiga, igrača,...) ali abstraktnih stvari (npr. letni čas, ideologija,...). ***Gnati/jemati/vzeti si k srcu*** pomeni 'preveč se vznemirjati, obremenjevati'. Sestavina *gnati*: delati, povzročiti, da se kaj giblje, premika in sicer v smeri *proti* srcu. Osebni povratni zaimek *si* nakazuje, da si kdo sam dela skrb oz. se preveč obremenjuje. Frazem ***srce vleče*** koga ***nekam*** pomeni 'želeti si tja, kjer je ljubljeni'. Ljubezen povzroči, da si nekdo želi bližine ljubljenega, a ju loči razdalja, zato si želi ali prizadeva to razdaljo premagati. Lahko gre za ljubezen med dvema osebama ali pa za ljubezen do domovine oz. domačih ljudi. Prav to pa je tudi pomen kitajskega frazema 归心似箭 [gui xin si jian] v dobesednem prevodu 'srce se vrne kot puščica hitro'. Nekdo v silni želji vrniti se domov ali k ljubljeni osebi čakanje prenaša zelo nestrpno, tako da se lahko v kitajski frazeologiji ta frazem v nekaterih primerih uporablja tudi v pomenu 'nepotrpežljivo'. ***Slediti srcu*** je pomena 'delati oz. ravnati se po svojih željah'. Kitajski frazem za ta pomen je 随心所欲 [sui xin suo yu], v dobesednem prevodu 'slediti srcu in željam'. Opisuje dejanja ali obnašanje ljudi, ko jim lastne želje ali sanje postanejo prioriteta, zato vse svoje moči usmerijo v doseganje le-teh.

8.1.2 Anatomske pomenske sestavine

VELIKOST

Frazem **z vsem srcem** ima več pomenov 'iskreno, resnično, močno, predano' in ima v vseh pogledih pozitivno konotacijo. *Srce* tu določa sestavina *vse* oz. *z vsem* srcem, gre torej za celotno srce v celem obsegu, z vso prostornino in ploščino skupaj, kar le še poudarja moč, željo, iskrenost, resničnost *srca*. Slovenski frazem je precej univerzalen, splošno uporaben v vseh okoliščinah, Kitajci pa imajo za ta pomen več različnih frazemov za različne situacije. 赤胆忠心 [chi dan zhong xin] je v dobesednem prevodu 'predani živci, zvesto srce', lepše povedano je pomena 'biti predan z vsem srcem' in se uporablja zelo na splošno. 尽心竭力 [jin xin jie li] se prevaja kot 'porabiti srce, izčrpati moč'. Pomen tega frazema je 'imeti močno željo, narediti vse oz. porabiti vse svoje moči, da se jo uresniči'. Uporablja se v situacijah, kadar kdo res dá vse od sebe za dosego cilja, trud je zaslužen poplačan. 全心全意 [quan xin quan yi] je v prevodu 'celotno srce in vsaka misel' pomena, da je kdo s srcem in glavo pri stvari. Tudi tukaj je uporaba precej splošna. In še frazem 一门心思 [yi men xin si] je v dobesednem prevodu 'v celoti/popolnoma vstopiti v srce in misli', kar pomeni, da je neka ideja, želja, cilj edina ali vsaj prevladujoča misel tako v srcu kot v glavi, vse moči so usmerjene v njeno realizacijo. **Srce se stiska/krči/skrči od** česa komu pomeni 'ustrašiti se, groza je koga'. Reakcija telesa ob strahu je pospešen utrip in plitko dihanje, občutek, kot da se *srce krči*. Podobno še **srce upade** komu pomena 'ustrašiti se, izgubiti pogum'. Frazem **ne imeti srca** ali tudi **biti brez srca** je pomena 'biti brezsrčen, neusmiljen'. **Kolikor srce poželi** v pomenu 'kolikor kdo hoče, more, želi' ponazarja, da je česa v izobilju. Frazem **biti s srcem pri stvari** je pomena 'biti osredotočen, pozoren' v neki situaciji, tudi 'naklonjen čemu'. Zanimana različica **ne biti s srcem pri stvari** je torej nasprotnega pomena 'biti nepozoren, odsoten z mislimi, raztresen', kar je posledica preobremenjenosti, stresa, težav ali utrujenosti. Misli odtavajo drugam, namesto da bi bile skoncentrirane na tekoče dogajanje. Za ta pomen imamo dva kitajska frazema, in sicer 心不在焉 [xin bu zai yan], kar je v dobesednem prevodu 'srca ni tukaj'. Opisuje obnašanje ljudi v določenih situacijah in njihovo (ne)odzivnost oz. (ne)reakcije; frazem 力不从心 [li bu cong xin] pa se prevaja kot 'moč ne dosega želje' ali 'moč ne prihaja iz srca', če si kdo česa ne želi resnično oz. iz srca, potem tudi moč ni tolikšna, da bi ga pripeljala do cilja.

»KEPA« TKIVA

Frazem **imeti srce** pomeni 'usmiliti se koga, zavzeti se za koga' ali tudi 'imeti pogum'. Temelji na predstavi, da je *srce* središče, prispodoba za različna čustva, zlasti za ljubezen, glagol *imeti* pa ta čustva oz. sposobnost za ta čustva potrjuje. V drugem pomenu je eno izmed čustev tudi *pogum*. Primernik frazema *imeti srce* je **imeti zlato srce**, pomena 'biti izredno dober, ljubezniv, radodaren, nesebičen'. Temelji na ekspresivnem pomenu sestavine *zlat*: zelo dober, dobrosrčen oz. vzbujajoč zelo pozitiven čustven odnos.

Živo tkivo

Frazem **srce boli** koga pomena 'hudo je komu'. Preneseno gre za čustveno bolečino, ki jo je kdo komu prizadejal, prihaja pa od *srca*, ki je središče čustev in občutenj. **Srce krvavi** komu pomeni 'biti čustveno zelo prizadet', do česar pride, kadar kdo izigra čustva koga in mu s tem prizadeja hudo notranjo bolečino. Bolečina se občuti tudi, kadar komu teče kri. Sestavina *krvaveti* oz. *kri* je tukaj v pomenu: (ekspr.) tekočina človeškega organizma, katere izguba pomeni izgubo življenja; glagol *krvaveti* nakazuje morebitno *izkrvavitev* – torej smrt. Človek občuti tolikšno bolečino, da bi lahko kar umrl. Frazem (**poriniti** komu) **nož v srce** ali **kakor nož v srce** ima pomen 'z zahrbtnim dejanjem prizadeti koga'. Slika je dovolj nazorna: *srce* je tukaj središče čustev, občutenj, *nož* pa je ostra priprava za rezanje, v enem izmed pomenov tudi vrsta hladnega orožja. Ureznina z nožem kjerkoli na telesu povzroči hudo bolečino in pusti brazgotino za vse življenje, če pa *nož* s svojo ostrino zadane najobčutljivejše mesto (*srce*) so bolečina in posledice še toliko hujše. Kitajska ustreznica frazema je 心如刀割 [xin ru dao ge] z dobesednim prevodom 'srce, kot z nožem izrezano'. V pomenu (*kot*) *nož v srce* se uporablja enako kot slovenski frazem, torej v primerih, ko je komu bolečina prizadejana namerno; ima pa še drug pomen, in sicer 'boleti, kot bi rezal srce z nožem' oz. 'biti zelo prizadet, potrten, žalosten' – v tem pomenu pa se lahko uporablja zelo splošno v vseh situacijah, kjer je kdo hudo prizadet zaradi česar koli, ne nujno namerno. Frazem kaj **prebada srce** komu pomeni 'povzročati žalost'. Temelji na sliki puščice, ki prebada *srce* (središče čustev in občutenj), prebod povzroči hudo bolečino in sproži neprijetna in negativna čustva, kot so žalost, trpljenje, razočaranje. Podobna občutja opisuje naslednji frazem **srce se para** komu ali tudi v različici kaj **para srce** komu. *Parati* = trgati

(ide, *(s)p(h)er(Hg)- 'trgati' (SES, 425)). Pomen je torej 'biti hudo komu', gre za hudo notranjo bolečino, občutek nemoči, nezmožnosti pomagati/popraviti stvari, izgube.

Temperatura

Ogreji srce komu pomeni 'povzročiti veselje komu'. Toplota telesa (srca) je prijetna, vpliva na dobro, pozitivno počutje, zato do tistega, ki povzroči takšne občutke (*ogreje srce*) čutimo naklonjenost. Antonimni frazem je **srce se ohladi** komu in pomeni 'čustva do koga se pomirijo', začetna navdušenost in naklonjenost začne minevati. Frazem **srce gori** komu **za** koga je osnovnega pomena ljubezni 'imeti koga zelo rad'. Pomen temelji na sestavini *goreti*: (ekspr.) biti, obstajati v veliki meri, torej 'živeti' le za nekoga. Da so krivec za to čustva, pa izdaja sestavina *srce*. **Srce se vname** komu **za** koga ali **vneti** čigavo **srce** je pomena 'zaljubiti se, vzbuditi ljubezen, naklonjenost koga'. Sestavina *vneti* pomeni začeti *goreti*, gori ogenj, ki povzroča toploto, razvne strasti, z iskricami in privlačnostjo pa se začne vsaka ljubezen. Frazem **srce se taja/topi/stopi** komu ima pomen 'postati oz. postajati dostopen'. Izhaja iz ideje o topljenju kocke ledu, ki postopoma pri višji temperaturi spreminja agregatno stanje iz trdega (led) v tekoče (voda) in s tem postaja bolj obvladljiv. Tukaj je kocka ledu *srce*, ki ob ogrevanju spreminja v sebi hladna, zadržana čustva v prijetnejša, dostopnejša. Obratni proces pa predstavlja frazem **srce (za)ledeni** komu pomena 'biti prestrašen, prestrašiti se', ko kaka negativna situacija povzroči, da se sproščenost spreobrne v zaprtost, previdnost, strah. Reakcija telesa je hipna izguba toplote (telo preplavi mrzel tok, kurja koža, dlake pokonci), kot tudi tekočina ob mrazu zamrzne v led. Pogostejša različica frazema je *kri zaledeni komu*, kar je lažje predstavljivo, saj je *kri* tekočina.

Trdost/mehkost

Naslednji je frazem **biti mehkega srca** oz. v različici **imeti mehko srce** s pomenom 'biti usmiljen, ganjen'. Tu je sestavina *mehak* pomena: (ekspr.) prizanesljiv, popustljiv, prijazen, naklonjen in določa *srce*. **Biti trdega srca** ali tudi **imeti trdo srce** je pomena 'neusmiljen, neprizanesljiv' in izhaja iz sestavine *trd*: (ekspr.) strog, neprizanesljiv, neuklonljiv, nepopustljiv oz. tak, ki ne vsebuje/izraža prijaznosti, naklonjenosti. Podobno tudi frazem **imeti kamen namesto srca** oz. v različici **imeti kamnito srce** pomeni 'biti brezsrčen, neusmiljen, nesočuten'. Pomen temelji na predstavi o *kamnu* kot trdi, brezčutni, hladni stvari. Tudi v kitajščini sestavini *kamen* in *srce* pripeljeta na isti pomen: 木人石心 [mu ren shi xin] je v dobesednem prevodu 'leseno telo,

kamnito srce'. Imeti *telo iz lesa* je prispodoba za neumnega človeka, *srce iz kamna* pa torej temelji na *kamnu* kot trdem in hladnem materialu. Frazem ima v ozadju kratko zgodenco: V času dinastije Jin je bil človek po imenu Shi Xiatong zelo slaven. Ljudje so ga množično nagovarjali k temu, da bi postal minister, a njega to ni mikalo. Nekoč, ko je prišel v prestolnico Luoyang, ga je vojaški komandir Jia Chong prosil, če se lahko skupaj popeljeta okrog z vozom, a ga je Shi Xiatong zavrnil. Jia Chong ni obupal, privedel je lepotico za vabo, da bi ga zapeljala, a Shi Xiatong še vedno ni popustil. Jia Chong je obupano zavzdihnil: »To je bedak s kamnitim srcem.«³⁵ Frazem, ki po vseh sestavinah in pomenu popolnoma ustreza slovenskemu frazemu *imeti kamen namesto srca* pa je 铁石心肠 [tie shi xin chang], kar je v dobesednem prevodu 'srce – trdo kot kamen'. Frazem **omehčati srce** komu je pomena 'povzročiti, da kdo postane bolj sočuten, popustljiv'.

Teža

Frazem **s težkim srcem** pomeni 'težko, s tesnobo' narediti/delati kaj. Skrbi in druga negativna, težka čustva v *srcu* povzročajo *težo srca*, kar otežuje vsakršno delo. **Z lahkim srcem** v pomenu 'brez skrbi' predstavlja *srce*, ki ni obteženo z ničemer. V *srcu* je ogromno različnih čustev, in kadar je *srce lahko*, so v njem tudi takšna čustva, ni torej "težkih čustev", ki bi povzročala skrbi in s tem težo v *srcu*. Frazem kako **je pri srcu** komu opisuje 'čustveno stanje koga'. Ali je počutje pozitivno ali negativno določajo pozitivne sestavine, kot so *lahko*, *toplo*, *prijetno*, *ipd.* oz. negativne sestavine: *hudo*, *težko*, ... **Lajšati/olajšati si srce** pomeni '(z)manjšati si duševno bolečino', običajno z razkritjem skrbi, bremen, ki se s tem lahko delno prenesejo na koga drugega oz. s sprejetjem podpore, kar psihološko zmanjša bolečino. Frazem (**ležati** komu **kot kamen na srcu**) je pomena 'hudo težiti koga, kar koga zelo teži, muči'. *Srce* je tukaj zopet v funkciji središča čustev in občutenj, sestavina *kamen* pa je tista, ki frazemu daje težo. *Kamen* je po svojem osnovnem pomenu težka, trdna, hladna snov in tako se obnaša tudi *na srcu* – z vso svojo težo pritiska *na srce* in v prenesenem pomenu predstavlja *skrbi*. *Srce* torej občuti hud pritisk in hladnost, ki ne pojenja. Podobno še frazem **kaj leži na srcu** komu v pomenu 'težiti, obremenjevati'. Enako kot pri frazemu (*ležati komu kot*) *kamen na srcu* je tudi tukaj *nekaj*, kar vrši pritisk *na srce* in ga tako teži, obremenjuje oz. povzroča skrbi. **Kamen se odvali od srca** komu pomeni 'rešiti se skrbi, odložiti bremena'. Slovar slovenskih frazemov navaja, da je frazem

³⁵ URL: <http://baike.baidu.com/view/45178.htm>.

izvorno primera iz ruske frazeologije in je razložen kot nastajajoči občutek tesnobe v prsih ob razburjenju in fizično olajšanje po prenehanju tega, kar je dušilo srce in dušo. (322) Kakorkoli, sestavina *kamen* je razumljena po svojem osnovnem pomenu: trda, hladna, težka snov, ki teži srce. Kadar tisto, kar otežuje dihanje, izgine, je dihanje spet neovirano, sproščeno. Kitajska ustreznica 如释重负 [ru shi zhong fu], kar je v dobesednem prevodu 'kot bi odložil težko breme', sicer ne omenja *kamna*, omenja pa konkretno *breme*, zato tako po sestavinah kot po pomenu frazema popolnoma ustreza slovenskemu frazemu *odložiti breme* oz. *znebiti se bremen*, kar pa je po pomenu enako frazemu *kamen se odvali od srca* komu.

VOTLOST = »POSODA«

Prostor

Frazem ***pogledati/videti*** komu ***v srce*** pomeni 'spoznati/vedeti, kakšen je nekdo v resnici'. *Srce* je središče čustev in občutenj, ki kažejo resnični karakter koga. Frazemu daje pomen sestavina *(po)gledati*, ki izraža, da nekdo torej vidi ta resnična čustva, občutke oz. značaj koga. ***Odpreti*** komu ***svoje srce*** ali tudi ***razodeti*** komu ***svoje srce*** pomeni 'izpovedati svoja čustva, misli'. ***Odpreti se*** ima prenesen pomenu 'zaupati se komu', ***razodeti*** pa 'razkriti', v *srcu* so skrita čustva in misli, od tod pomen 'zaupati svoja čustva in misli komu'. Frazem ***zapreti svoje srce pred*** kom/čim je pomena 'biti nezaupljiv, zadržan, ne izpovedati svojih čustev'. Temelji na sestavini ***zapreti***: da postane notranjost nedostopna; ne dovoliti, da besede, geste, okoliščine vplivajo na *srce* oz. čustva. Frazem ***izbrisati/iztrgati*** koga/kaj ***iz srca*** s pomenom 'pozabiti' temelji na sestavini ***izbrisati***: odstraniti, da izgine. Frazem ***(po)trkati na srce*** ima pomen 'skušati vzbuditi čustva'. *Srce* je tukaj zopet v pomenu 'čustev in občutij', sestavina ***potrkati*** pa ima namen ta čustva prebuditi. S trkanjem (bodisi na vrata bodisi na les oz. drug material) se povzroči hrup, ki koga v bližini opozori na nekoga/nekaj oz. ga zdrami – ravno to pa je tudi namen *trkanja na srce*.

Posoda

Frazem ***do dna/v dno srca*** izraža 'visoko stopnjo, intenzivnost' takega dejanja. *Srce* je votel organ napolnjen z različnimi čustvi, od vrha ***do dna*** oz. ***v dno srca*** pomeni premagati celotno globino "posode" (organa). Različica ***iz dna srca*** ali tudi ***iz vsega srca*** lahko poleg intenzivnosti pomeni tudi 'iskreno, odkritosrčno'. ***Kaj (pri)vre iz srca*** komu je pomena 'z besedami posredno

izraziti svoja čustva', največkrat v pesmi. *Srce* kot posoda ima dno, kjer so najiskrenejša in najmočnejša čustva, ki zaradi svoje intenzivnosti silijo ven/navzgor, kot pri *vretju*. Frazem ***nositi v srcu*** koga pomeni 'imeti rad koga'. *Srce* je središče čustev in občutenj in hkrati votel organ, kamor lahko figurativno spravimo koga, ki se tako pojavi v središču naših čustev, misli.

Polje

Frazem ***vsaditi/vsidrati/zasidrati se*** komu (***globoko***) ***v srce*** ima pomen 'trajni vzljubiti, zapomniti si koga'. Čustvo prodre globoko v srce in tam "požene korenine", ostane za vedno. Kitajski frazem na tem mestu bi bil 刻骨铭心 [ke gu ming xin], kar je v dobesečnem prevodu 'vklesati v kosti in vgravirati v srce' in je pomena 'zapomniti si za vedno'. Za razliko od slovenskega frazema ni nujno vezan na ljubezen, ampak bolj splošno. Zapomnimo si tako pozitivne kot negativne situacije, dobra in slaba občutja ali le naučeno snov.

8.1.3 Funkcijske pomenske sestavine

POTISKANJE KRVİ PO ŽILAH

Frazem ***srce bije komu za*** koga je pomena 'ljubiti koga'. *Bitje srca* pomeni življenje in samo ljubezen je tisto čustvo, ki povzroči, da je kdo lahko razlog za bitje srca koga, torej razlog za življenje. ***Srce zastane*** komu je frazem pomena 'prestrašiti se česa' in je nastal iz situacije, ko se kdo tako močno prestraši, da mu za trenutek zastane dih. Prenehanje dihanja lahko povzroči zastoj srca. Frazem ***srce počī*** komu pomeni 'umreti'. *Srce* s črpanjem krvi v telesu poganja "mehanizem" telesa in ohranja človeka pri življenju. Kadar pride do hujše srčne napake, srce preneha biti in posledica je smrt. Pri obravnavanem frazemu je srčna napaka ta, da *srce počī*. Isto sliko ima še frazem ***imeti zlomljeno srce*** pomena 'biti prizadet, žalosten, razočaran'. Vsi poznamo sliko zlomljenega srca oz. prelomljenega na pol in po možnosti še s puščico prebodeno skozi srce, ki najbolje ponazarja srčno bolečino. Kakršnakoli stvar, prelomljena na pol, razbita ali uničena, ne deluje več, tako tudi srce ne. Največkrat gre res za temo ljubezni, ni pa nujno. Srce se lahko zlomi ob kakršnihkoli hudih preizkušnjah, v katerih utrpimo izgubo ali izdajo. V kitajščini obstaja frazem za ta pomen 万箭攒心 [wan jian cuan xin], kar je v

dobesednem prevodu 'deset tisoč pušic prebode srce'. Gre za enako predstavo, kot jo ima slovenski frazem: puščice prebodejo srce, vbodi povzročajo bolečino, sestavina *deset tisoč*, ki je v kitajščini tudi *ogromno* pa označuje stopnjo bolečine – dve puščici v srcu povzročata več bolečine kot ena sama, kaj šele deset tisoč.

DUŠEVNO STANJE³⁶

Srce igra od veselja komu pomeni 'biti vesel'. Besedna zveza *igrati komu kaj* se nanaša na igranje glasbe. Pristno in iskreno veselje se dostikrat izrazi z igranjem glasbe (in s plesom), pri tem frazemu *od veselja igra srce*. Kitajski frazem na tem mestu bi bil 赏心悦目 [shang xin yue mu] prevoda 'zadovoljstvo/veselje za srce in oči', kar pomeni 'biti zadovoljen, navdušen'. Dobro počutje povzroči videno (z očmi), pa naj gre za slikovite pokrajine, dobro knjigo, ali slišano, npr. simfonija, čustvena pesem, pač nekaj, kar se koga dotakne in pusti pozitiven pečat na srcu in v duši.

Čustvovanje

Najbolj izrecno se bolečine dotakne frazem **srce boli** koga pomena 'hudo je komu'. Preneseno, gre za čustveno bolečino, ki jo je kdo komu prizadejal, prihaja pa od *srca*, ki je središče čustev in občutenj.

Pogum/strah³⁷

8.1.4 Drugi frazemi

Frazem **biti eno srce in ena duša** pomeni 'biti enakih misli in občutkov' ali tudi 'složno sodelovati'. Dva *srca* in dve *duši* se kot središči čustev, občutij oz. misli vsebinsko prekrivata,

³⁶ Ni funkcija, samo pomen srca kot takega – na simbolni ravni.

³⁷ Gl. topografske in anatomske pomenske sestavine.

zato sta smiselno združeni v eno. Kitajščina ima dva frazema za tak pomen: 齐心协力 [qi xin xie li], kar je v prevodu 'skupno sodelovati s srcem in močjo/silo'; 同心同德 [tong xin tong de] pa se prevaja kot 'eno/skupno srce/misli, skupna moč'. Drugi frazem vedno izraža složno kolektivno delovanje, kar je v kolektivu ključnega pomena za uspeh. **Pretipati** komu **srce in obisti** je pomena 's temeljitim izpraševanjem odkrivati negativne lastnosti koga'. To je sicer že zastarel frazem, a ga Slovar slovenskih frazemov še navaja, omenjal pa ga je M. Cigale v nemško-slovenskem terminološkem slovarju, frazem izhaja iz nemškega frazema *jemand etwas auf Herz und Nieren prüfen* pomena 'koga/kaj temeljito preizkusiti, preveriti', ki naj bi bil svetopisemskega izvora (Psalm 7, 10 in Jeremija 11, 20). (607) V Slovarju slovenskega knjižnega jezika in drugih sodobnih slovarjih tega frazema ni več, tudi v korpusih rabe v zadnjih letih ni zaznati, bolj se je uveljavila krajša različica frazema, tj. *pretipati komu obisti*. **Položiti** komu **na srce** pomeni 'dobronamerno svetovati, priporočati'. Sestavina *položiti* (kaj) je tukaj v prenesenem smislu pomena 'priporočiti (besede)', predlog *na srce* nakazuje lokacijo, kje oz. kam so dobronamerne besede namenjene/položene, *srce* kot središče čustev in občutenj pa naj bi jih sprejelo. V želji osvojiti koga je frazem **pihati** komu **na srce** pomena 'dvoriti'. Tu je sestavina *pihati* v pomenu 'vneto prigovarjati' in sicer tako, da se kdo nagne h komu tako blizu (najbrž k ušesu, ker govori), da ta čuti njegovo sapo oz. dihanje ob govorjenju. Ker imamo sestavino *srce* v pomenu čustev iz tega vemo, da gre za sladke besede, katerih namen je osvojiti. Širši pomen frazema pa je 'z besedami pridobivati', namenoma, zato v tem primeru ne gre več za ljubezenska čustva, bolj za razum. Frazem **(imeti) srce na pravem mestu** izraža 'sočuten, ljubezniv značaj, z občutkom za pravičnost in pravilno ravnanje'. Sestavina *srce* se zopet pojavlja v pomenu središča čustev in občutkov, določa pa ga *pravo mesto*, ki izraža njegovo pravilno ravnanje. Frazem **na jeziku med, na srcu led** pomeni 'delati se prijaznega, v resnici pa biti hladen, nenaklonjen' in temelji na sestavini *med*, ki je prispodoba za sladkost in prijaznost ter na sestavini *led* kot prispodobi za hladnost in neprijaznost. Z *jezikom* govorimo, torej tisto, kar je *na jeziku*, so besede, ki jih *med* posladka – sladke, prijazne besede, *led v srcu* pa označuje hladen, neprijazen značaj koga. Gre za rimani izraz, kar je sicer bolj značilno za reke in pregovore. Običajno rima določa izbor sestavin, ki pa so v tem primeru izjemno kompatibilne. (310) Najustreznejši kitajski frazem temu bi bil 佛口蛇心 [fo kou she xin] z dobesednim prevodom 'Budove besede – kačje srce', kar pomeni 'pametno govoriti, a imeti zle namene'. *Buda* (Siddharta Gautama) je bil spoštovan in poslušan učitelj in razlagalec nauka budizem (ene izmed religij in filozofij vzhoda), njegovi nauki oz. besede veljajo za pametne. Na drugi strani

pa imamo *kačo*, ki splošno velja za simbol zla, tudi na Kitajskem, čeprav jo ti, kot tudi druga znamenja živalskega kroga, častijo. Predvsem kača v kitajski simboliki pomeni modrost, bistroumnost, a tudi premetenost in neizmerno življenjsko moč. In prav po zadnjih dveh lastnostih v tem frazemu *kačje srce* osmišlja 'zlo srce' oz. slabe, hudobne, pretkane namene. Frazem *biti srce nečesa* je pomena 'biti osrednji del nečesa, najpomembnejši, središče'. To lahko pojasnimo z različnimi argumenti: sestavina *srce* je središče čustev in občutenj, poleg tega je srce kot organ locirano (skoraj) na sredino prsnega koša in pa, *srce* je najpomembnejši organ v telesu, ki z bitjem oz. črpanjem krvi poganja kri po žilah in nas ohranja žive – od tod pomen, da je najpomembnejša stvar *srce* nečesa. *Gojiti gada na srcu* pomeni 'izkazovati dobroto človeku, ki je za to nehvaležen, celo sovražen'. Frazem izhaja iz 97. Ezopove basni z naslovom *Kmet in kača*. Kmet najde od mraza otrplo kačo, ogreje jo s toploto svojega telesa (na prsih), a ta ga piči. Frazem ima kar nekaj različic: *gojiti gada na prsih*, *gojiti kačo na prsih* (najpogostejše), *rediti gada/kačo na prsih*. Zaključujem pa s frazemom, ki najbolj povzema tako slovenski kot kitajski način mišljenja, tj. ***mislimi bolj s srcem kot z glavo***. Preko tega frazema lahko pridemo do najbolj bistven kulturnih razlik dojemanja mišljenja med zahodnim in vzhodnim svetom. Na Zahodu je *glava* tisti osrednji del človeškega telesa, kjer so možgani kot središče razumskega in zavestnega življenja, medtem ko je *srce* središče čustev in občutenj; na Vzhodu pa je *srce* tisti del, ki nase prevzame pomen 'življenje', srce in misel sta pogosto enačena, *srce* čuti in misli, trpi in je pogumno. Seveda je jasno, da so možgani, kot center sprejemanja in oddajanja vseh telesnih dražljajev še vedno v glavi, a *glava* je "samo" del telesa, najraje obravnavana kot merilo (tako tudi v frazeologiji), *srce* prevzame vse glavne življenjske funkcije. Razlaga frazema *mislimi bolj s srcem kot z glavo* je zdaj jasna, pomen je torej 'biti bolj čustven kot razumski', reakcija na neko situacijo je naravna, lahko tudi pristranska, hladna glava in razum sta tu v drugem planu oz. prideta v ospredje šele, ko so čustva razčiščena.

8.2 Kitajski frazemi s sestavino *srce* 心 [xin]

Srce je v kitajski frazeologiji tista sestavina, ki se pojavlja v največ somatizmih (76). Razloge za to je zagotovo iskati v tem, da ima *srce* v vzhodnih kulturah malo drugačno vlogo kot na zahodu. V vlogi organa se v frazeologiji sploh ne pojavlja, tudi kot središče, center česa zelo

redko, najpogosteje je uresničen enačaj med *srcem* in mislimi, razmišljanjem, mišljenjem, kar je v zahodni frazeologiji sicer najpogostejša vloga *glave*. Enako kot v zahodni kulturi pa se pojavlja v pomenu življenja, torej dejansko prevzame funkcijo glave in poleg tega še obdrži zahodni pomen *srca* kot centra čustev in občutenj, pokazatelja značaja in poguma. Sledi analiza frazemov razporejena tako kot so slovenski frazemi v tri sklope po topografskih, anatomskih in funkcijskih pomenskih sestavinah ter sklop preostalih neuvrščenih frazemov. Znotraj teh so razčlenjeni v še nekaj sklopov. Kar nekaj je takih, kamor ne moremo uvrstiti nobenega kitajskega frazema, saj nimajo takega pomena, razlog je iskati v različnem dojemanju *srca* kot izhodišča za frazeologizacijo oz. metamorfizacijo/metonimizacijo/simbolizacijo sploh v kitajski kulturi.

8.2.1 Topografske pomenske sestavine

ZGORAJ

ZNOTRAJ

沁人心脾 [qin ren xin pi] = kaj *seči* komu **do srca**; 沁 prodreti, 人 človek, 心 srce, 脾 vranica. Pomen je 'prodreti globoko do srca' oz. 'razveseliti srce in osvežiti spomin'. *Vranica* tu nima nekega posebnega pomena, le v frazeologiji večkrat nastopa skupaj v paru s srcem, prav tako je pomemben notranji organ. Frazem se v glavnem nanaša na prijetne vonjave, osvežujoč zrak, vonj alkoholnih pijač ali pa na kvalitetna literarna dela. Po uporabi je torej ožji in konkretnjši kot slovenski frazem *kaj seči komu do srca*, ki ima pomen 'ganiti' in se uporablja zelo splošno.

推心置腹 [tui xin zhi fu] = **imeti/nositi srce na dlani**; 推 izpostaviti, 心 srce, 置 položiti, 腹 trebuh. Frazem v dobesednem prevodu 'položiti srce komu na trebuh' pomeni 'popolnoma zaupati, biti iskren in vdan'. Sestavina *srce* zajema čustva, *trebuh* pa pomeni iskrenost. To izhaja iz kretnje poznane v vzhodnih kulturah, da kadar se kdo zahvali, hkrati eno roko položi še na trebuh v znak iskrene zahvale (Japonci se ob tem še priklonijo). V slovenščini imamo za ta pomen kretnjo in frazem *položiti roko na srce* kot znak odkritosti in iskrenosti. Kitajski frazem je dveh pomenov: *sebi* položiti srce na trebuh v pomenu 'biti iskren, odkrit' in še *komu* položiti

srce na trebuh pomena 'popolnoma zaupati komu, biti vdan komu'. Slovenski frazem, ki ustreza kitajskemu 推心置腹 je *imeti/nositi srce na dlani* pomena 'vedno očitno kazati svoja čustva'. *Dlan*, odprta in obrnjena navzgor, je vsem na očeh. *Srce na dlani* je torej izpostavljeno in opaženo, tako vsi vidijo, kaj oz. katera čustva so v *srcu*.

心直口快 [xin zhi kou kuai] = ***imeti srce na jeziku***; 心 srce, misli, (tudi značaj), 直 odkrito, direktno, 口 usta, besede, 快 hitro. Prevod frazema je 'odkrito srce in hitre besede' oz. 'iz srca, naravnost skozi usta', v smislu 'govoriti, kar misliš, biti odkrit, neposreden'. Tudi slovenski frazem *imeti srce na jeziku* v pomenu 'hitro zaupati svoja čustva' ima enake sestavine: *srce* oz. misli so čiste, jasne, z *jezikom* ali *usti* pa govorimo. Pomen je zelo nazoren: 'kar srce misli, to usta povedo'.

佛口蛇心 [fo kou she xin] = ***na jeziku med, na srcu led***; 佛 Buda, 口 usta, besede, 蛇 kača, 心 srce. 'Budove besede – kačje srce' pomenijo 'pametno govoriti, a imeti zle namene'. *Buda* (Siddharta Gautama) je bil učitelj in razlagalec nauka budizem, ene izmed religij in filozofij vzhoda. Kot verski voditelj je bil zelo spoštovan in poslušan zaradi svojega razsvetljenega pogleda na življenje, s katerim je mnogim pomagal in jih usmerjal na prava pota, njegovi nauki oz. *besede* zato veljajo za pametne oz. za zgled. Na drugi strani pa imamo *kačo*, ki splošno velja za simbol zla, verjetno zaradi svojega strupa in neprijetnih občutkov, ki jih vzbuja v človeku zaradi svojega fizičnega izgleda in načina premikanja. *Kačje srce* torej osmišlja 'zlo srce' oz. slabe, hudobne namene. Besede so premišljeno izrečene in torej slišane (gredo ven iz ust), medtem ko resnični nameni ostanejo skriti, neizrečeni (znotraj). Ustrezni slovenski frazem za ta pomen bi bil *na jeziku med, na srcu led* pomena 'delati se prijaznega, v resnici pa biti hladen, nenaklonjen'. Sestavina *med* je prispodoba za sladkost in prijaznost in je nasprotje sestavini *led*, prispodobi za hladnost in neprijaznost. *Jezik* dá besede, *med* pa jih sladi, tako dobimo sladke in prijazne besede, *led* v *srcu* pa označuje hladen, neprijazen značaj koga.

人面兽心 [ren mian shou xin] = *imeti dva obraza*; 人 človek, 面 obraz, 兽 zver, 心 srce, značaj. Frazem 'imeti obraz človeka, a srce zveri' pomeni 'biti dvoiličen'. Obraz je zunanji (vidni) del, srce pa notranji (skriti) del. Opisuje obnašanje ljudi, ki spominja na zver – brutalna, zlobna narava. Človek se po izgledu močno razlikuje od živali, zato ne gre njegovega obnašanja enačiti z obnašanjem in reakcijami nebrzdanih, divjih zveri, a človek zna negativno presenetiti, ko zaradi različnih dejavnikov oz. vzrokov njegovo obnašanje postane kruto, nečloveško.

Slovenski frazem *imeti dva obraza* pomeni, da obstajata 'dve različni, celo nasprotni si plati česa'. V slovenski frazeologiji ne gre nujno za človekov značaj za razliko od kitajskega frazema, ampak je mišljeno bolj splošno.

促膝谈心 [cu xi tan xin] = *stikati glave*; 促 blizu skupaj, 膝 kolena, 谈 pogovor, 心 srce. V dobesednem prevodu frazema 'imeti kolena blizu skupaj in se pogovarjati s srcem' je pomen 'sedeti drug ob drugem in imeti zaupen pogovor'. Gre za sliko dveh ljudi, ki sedita tesno drug ob drugem (koleno ob koleno, srce ob srce) in si zaupno šepetata. Frazem izhaja iz navade, da sta se v starih časih dva človeka zatekla nekam na samo, kjer sta imela mir za odkrit in zaupen pogovor, sedela sta tako blizu skupaj, da so se kolena lahko stikala. (CID, 141) Za to imamo slovenski frazem *stikati glave* s pomenom 'šepetati si'. Kadar kdo šepeta, ga je na daljavo nemogoče slišati, za to je nujno biti tesno skupaj, tako tesno, da se *glave stikajo*.

提心吊胆 [ti xin diao dan] = *biti na robu* ali *biti na koncu z živci*; 提 nositi v roki, 心 srce, 吊 jamrati, odsloviti, 胆 živci. Frazem ima dobesedni prevod 'imeti srce v roki in izgubljati živce', kar pomeni 'biti prestrašen in v stresu'. Pomen 'biti prestrašen' dá prvi del frazema 'nositi srce v roki', ki temelji na sliki *srca* kot središča čustev in občutenj, ki je izpostavljeno – ni varno umeščeno v prsni koš, zavarovano z rebri in skrito očem, ampak od strahu "skoči ven", je *na roki* vsem na očeh, nezavarovano, zato prestrašeno. Sestavina *živci* pa se bolj kot na potrpežljivost nanašajo na stres, nevzdržno situacijo brez izhoda oz. brez rešitev. V slovenski frazeologiji imamo za ta pomen dva frazema, ustrezna tako po pomenu kot po uporabi. *Biti na robu* pomena 'biti obupan, potr' temelji na sestavini *rob*, ki v prenesenem smislu pomeni 'velika bližina, možnost prenehanja določenega stanja'. Frazem *biti na koncu z živci* pa je pomena 'biti tako vznemirjen, da se ne da več obvladati'. *Živci* so tukaj v pomenu: skupek celičnih vlaken, ki prevajajo dražljaje in vplivajo na sposobnost obvladovanja čustev, vznemirjenosti. Tako neobvladovanje čustev zaradi stresa, vznemirjenosti, strahu ali obupa sproža izjemno negativne vibracije tako za človeka samega kot za okolico.

呕心沥血 [ou xin li xue] = *preliti kri*; 呕 bruhati, 心 srce, 沥 curljati, 血 kri. V dobesednem prevodu 'izpljuniti srce in razliti kri' je frazem pomena 'na vso moč si prizadevati, dati vse od sebe'. Tu je srce tisto, ki je življenjsko pomembno – kot kri. (Pre)velik fizični napor lahko povzroči *bruhanje*, *srce* predstavlja neizmerno željo, cilj, za kar je vredno iti čez mejo svojih sposobnosti, dati od sebe več kot vse, na kar kaže tudi drugi del frazema *razliti kri*. Frazem se

običajno uporablja v smislu pretiravanja. Ustrezni slovenski frazem je *preliti kri* v pomenu 'žrtvovati se, boriti se (za koga/kaj)'. Pri žrtvovanju oz. v boju lahko pride do poraza, končni poraz je smrt, ki jo lahko povzroči izguba prevelike količine krvi.

Globokost nameščenosti znotraj (oddaljenost/bližina)

8.2.2 Anatomske pomenske sestavine

VELIKOST

»KEPA« TKIVA

Živo tkivo

心如刀割 [xin ru dao ge] = **(kot) nož v srce**; 心 srce, 如 kot, 刀 nož, 割 izrezati. Dobesedni prevod frazema je 'kot z nožem izrezano srce' in opisuje čustveno stanje koga 'zelo prizadet, žalosten, potrten, zlomljen'. Do takšnega negativnega počutja lahko pride zaradi različnih stvari, v različnih situacijah, torej je frazem zelo splošnega pomena. Sestavina *nož* predstavlja orožje, s katerim lahko kdo koga resno poškoduje, ureznina povzroči hudo bolečino in pusti brazgotino za vse življenje. *Srce* je tukaj v pomenu središča čustev in občutij, in če *nož* zadane *srce* kot najobčutljivejše mesto, so bolečina in posledice še toliko hujše. Drug pomen frazema pa je 'namerno prizadeti koga' in se tako po pomenu kot rabi ujema s slovenskim frazemom (*poriniti komu*) *nož v srce* – 'z zahrbtnim dejanjem prizadeti koga'.

万箭攒心 [wan jian cuan xin] = **imeti zlomljeno srce**; 万 deset tisoč, ogromno, 箭 puščice, 攒 skupaj, 心 srce. Frazem je v dobesednem prevodu 'deset tisoč puščic prebode srce' ali 'deset tisoč puščic je izstreljenih v srce', kar pomeni 'biti prizadet, žalosten'. *Puščice* prebodejo *srce*, vbodi povzročajo bolečino, sestavina *deset tisoč*, ki je v kitajščini prisposoda za *ogromno* pa označuje stopnjo bolečine – dve puščici v srcu povzročata več bolečine kot ena sama, kaj šele deset tisoč. Enakega pomena je slovenski frazem *imeti zlomljeno srce* in izhaja iz slike na pol prelomljenega ali tudi s puščico prebodenega srca, ki izraža srčno bolečino oz. čustveno

prizadetost. Največkrat gre za ljubezensko bolečino, ni pa nujno, srce se lahko zlomi ob kakršnihkoli hudih preizkušnjah, v katerih utrpimo izgubo ali izdajo, tako tudi v kitajščini.

Temperatura

Trdost/mehkost

木人石心 [mu ren shi xin] = **imeti kamen namesto srca** ali **imeti kamnito srce**; 木 les, 人 človek, 石 kamen, 心 srce; 木人 bedak. V dobesečnem prevodu 'leseno telo, kamnito srce' pomeni 'trdosrčen, hladen, neobčutljiv'. Sestavina *leseno telo* je v kitajščini prisposoda za neumnega človeka, *kamen* je trd, hladen material, ki opisuje sestavino *srce* – *kamnito srce* označuje hladen, brezčuten značaj koga. Frazem ima v ozadju kratko zgodbo: V času dinastije Jin je bil človek po imenu Shi Xiatong zelo slaven. Ljudje so ga množično nagovarjali k temu, da bi postal minister, a njega to ni mikalo. Nekoč, ko je prišel v prestolnico Luoyang, ga je vojaški komandir Jia Chong prosil, če se lahko skupaj popeljeta okrog z vozom, a ga je Shi Xiatong, zavrnil. Jia Chong ni obupal, privedel je lepotico, ki bi ga zapeljala, za vabo, a Shi Xiatong še vedno ni popustil. Jia Chong je obupano zavzdihnil: »To je bedak s kamnitim srcem.«³⁸ Še en frazem tega pomena je 铁石心肠 [tie shi xin chang] = **imeti kamen namesto srca** ali **imeti kamnito srce**; 铁 trdo, 石 kamen, 心肠 srce, srčna ploskev. Pomen iz sestavin je jasen 'srce – trdo kot kamen'. Slovenski frazem prav tako vsebuje sestavini *kamen* in *srce* – *imeti kamen namesto srca* oz. v različici *imeti kamnito srce* in torej prav tako temelji na predstavi o *kamnu* kot trdi, hladni, brezčutni stvari, ki nastopi v vlogi *srca*.

Teža

掉以轻心 [diao yi qing xin] = **jemati z lahkim srcem**; 掉 gibati, 以 (predlog) s/z, 轻 lahko, 心 srce. Pomen frazema je 'jemati zlahka, brezbržno' – neko stvar obravnavati prelahko, brezbržno in se vedno uporablja v negativnih situacijah, saj kaže pasiven, negativno naravnan, brezbržen odnos koga do česa.

苦心孤诣 [ku xin gu yi] = **z dušo in telesom**; 苦 težko, boleče, 心 srce, 孤诣 izjemni dosežki. Frazem je v dobesečnem prevodu 'z bolečim srcem do izjemnih dosežkov' pomena 'z veliko

³⁸ URL: <http://baike.baidu.com/view/45178.htm>.

truda in bolečine doseči izjemne rezultate' oz. z veliko napora rešiti probleme. Sestavina *težko* oz. *boleče*, ki opisuje *srce*, pomeni neizmeren trud in vztrajnost. Običajno opisuje dosežke znanstvenih raziskav, literarnih ali umetniških kreacij ter druga svetovno pomembna dognanja. Slovenski frazem *z dušo in telesom* je pomena 'popolnoma, brez pridržka' in temelji na sklopu *duša – telo* v pomenu 'človek, človeško bistvo, osebnost', predložna zveza *z dušo in telesom* pa izraža, da se kdo z vsem svojim bistvom, tj. z duševnimi in telesnimi napor, trudi za določen cilj. Tudi sledeči frazem ustreza slovenskemu: 心悦诚服 [xin yue cheng fu] = *z dušo in telesom*; 心 *srce*, 悦 *veselo, srečno*, 诚 *iskreno*, 服 *biti prepričan*. Frazem prevajamo kot 'veselo in predano srce' v pomenu 'občudovati koga/kaj in biti popolnoma prepričan'. *Srce* je tukaj v pomenu čustev, ki jih je kdo/kaj prebudilo in prepričalo. Primeri se lahko prevajajo kot *biti z dušo in srcem* prepričan v zmago koga (izjemnega športnika), *z dušo in srcem* stati za kakim projektom, ipd.

VOTLOST = »POSODA«

Prostor

勾心斗角 [gou xin dou jiao]; 勾 *povezati*, 心 *srce, misli*, 斗 *sestaviti skupaj*, 角 *koti*. Dobesedni prevod frazema je 'sestaviti skupaj vse kote v srcu', pomen pa 'spletkariti drug proti drugem'. S sestavino *koti* so mišljeni koti kake arhitekturno zapletene stavbe (v kitajščini je to slika razkošne, veličastne palače), potreben je napor in čas, da kote v takšni neobičajni, nesimetrični, ogromni zgradbi povežemo. V ozadju je ideja, da je potrebno do potankosti poznati to razkošno palačo – do vsakega kota natančno, si v glavi naslikati vsak prostor posebej, da lahko potem sestavimo in razumemo konstrukcijo zgradbe. (CID, 252) Preneseno, takšno natančno, vztrajno in dolgotrajno razmišljanje o kaki zadevi pomeni spletkariti, saj, ne glede na to, ali je načrt dobronameren ali ne, vsak načrt zahteva priprave, čas in osredotočenje na cilj.

心旷神怡 [xin kuang shen yi]; 心 *srce*, 旷 *široko odprto*, 神 *duša*, 怡 *harmonija, zadovoljstvo*. V prevodu 'odprto srce in zadovoljna duša' frazem pomeni 'biti brezskrben in vesel'. Pogosto se uporablja, ko kdo opisuje čudovito pokrajino, v kateri uživa v razgledu oz. pogledu nanjo in v tem frazemu strne svoje občutke: prostranost, odprtost pokrajine čuti v srcu kot svobodo, brezskrbnost, veselje, lepoto.

Posoda

Polje

刻骨铭心 [ke gu ming xin] = **vtisnjeno v srce**; 刻 vklesati, 骨 kosti, 铭 vgravirati, 心 srce, zavest, spomin. V dobesednem prevodu 'vklesano v kosti, vgravirano v srce' frazem pomeni 'zapomniti si za vedno, vtisnjeno v spomin'. V srcu oz. spominu ostanejo občutja, dobra ali slaba (npr. sreča, bolečina, ...), zapomnimo si ljubezen, sovraštvo, naučeno snov. Konotacija je torej lahko tako pozitivna kot negativna, medtem ko ima slovenska ustreznica *vtisnjeno v srce* bolj pozitivno konotacijo (ljubezen). Slabe stvari si zapomnimo, so lekcije, ki jih ne bomo ponovili, dobre stvari pa se *vtisnejo v srce*.

深入人心 [shen ru ren xin] = *globoko zakoreninjeno*; 深 globoko, 入 prodreti, 人 človek, 心 srce, zavest. Frazem je pomena 'splošno sprejeto in podprto med ljudmi' in se nanaša na ideologije, teorije, splošno in specifično politiko. Neka ideja nam je priučena že v otroštvu, z njo rastemo, po določenem času se izoblikuje naše lastno mnenje, z idejo se strinjamo in jo podpiramo – zleze pod kožo oz. se *globoko zakorenini* v našo zavest.

挖空心思 [wa kong xin si] = *brskati po spominu ali napenjati možgane*; 挖 kopati, 空 luknja, (tudi izčrpati – npr. zaloge, moči), 心 srce, misli, 思 mišljenje, razmišljanje. Dobesedni prevod je 'kopati luknjo v srce in misli', kar pomeni 'brskati po spominu' oz. 'intenzivno razmišljati o kakih preteklih dogodkih in si jih priklicati v spomin'. Sestavini *kopati luknjo* sta prenesenega pomena v smislu brskati vse globje in globje po spominu. Pomen obeh slovenskih frazemov *brskati po spominu* in *napenjati možgane* je prav tako 'intenzivno razmišljati o čem (preteklem)'.

8.2.3 Funkcijske pomenske sestavine

POTISKANJE KRVİ PO ŽILAH

MIŠLJENJE³⁹

心不在焉 [xin bu zai yan] = **ne biti s srcem pri stvari**; 心 srce, misli, 不 ne biti, 在 v (predlog za umeščenost v prostor), 焉 tukaj. V dobesednem prevodu 'srca ni tukaj' je pomen frazema 'biti nepozoren, odsoten z mislimi, raztresen', kar je posledica preobremenjenosti in opisuje obnašanje ljudi in njihovo (ne)odzivnost oz. (ne)reakcije. Ta pomen zajema slovenska ustreznica *ne biti s srcem pri stvari*, sestavina *srce* je prav tako v pomenu misli. Zaradi stresa, preobremenjenosti, težav, utrujenosti ipd. misli odtavajo drugam, namesto da bi bile skoncentrirane na tekoče dogajanje. Podobnega pomena in uporabe je še frazem 力不从心 [li bu cong xin] = **ne biti s srcem pri stvari**; 力 moč, 不 ne, 从 slediti, prihajati od/iz, 心 srce, misli. Frazem se lahko dobesedno prevaja kot 'moč ne dosega želje' oz. 'moč ne prihaja iz srca'. Glede na sestavine je pomen jasen, če si kdo česa ne želi resnično oz. iz srca, potem tudi moč ni tolikšna, da bi ga pripeljala do cilja.

心烦意乱 [xin fan yi luan] = **imeti polno glavo** česa; 心 srce, misli, 烦 sitnosti, razburjenje, 意 misli, mišljenje, 乱 nered, neurejenost. Frazem 'razburjeno srce in zmedene misli' pomeni 'biti raztresen, nemiren, razburjen'. Stres povzroči, da je srce nemirno, razburjeno, misli pa zmedene, neurejene. Slovenski frazem *imeti polno glavo* česa pomena 'biti v mislih popolnoma zavzet s čim, biti pod stresom, preveč obremenjen' temelji na sestavini *polno*, ki določa *glavo*. Ta je, kot center razmišljanja, preobremenjena s številnimi težavami oz. skrbmi, kar povzroča nemirne misli, ki skačejo od ene k drugi in otežujejo koncentracijo. *Glava* je torej *prepolna* skrbi, kar utruja in povzroča druga neprijetna in negativna občutja.

心慌意乱 [xin huang yi luan] = **biti na trnih**; 心 srce, misli, 慌 nervozno, panično, 意 misli, 乱 nered, neurejenost. V prevodu 'nervoznih in neurejenih misli' je frazem jasnega pomena 'biti nervozen, vznemirjen, tudi izgubljen oz. zmeden'. Uporablja se v napetih situacijah, ki

³⁹ Dodana kategorija.

povzročajo takšne miselne reakcije – stres in neurejene misli. Podobno še frazem 人心惶惶 [ren xin huang huang] = *biti na trnih*; 人 človek, ljudje, 心 srce, misli, 惶惶 prestrašen. Pomen je 'imeti nemir v srcu' in se uporablja v situacijah, ko je kdo pred veliko spremembo v življenju in zato prestrašen, nepripravljen, nervozen in hkrati neučakan. Slovenski frazem za tak položaj je *biti na trnih* pomena 'biti vznemirjen, nestrpen'. Izhaja iz slike, da kdo dejansko sedi na trnih, kar ga zbada, boli, onemogoča mirovanje. Preneseno na druge življenjske položaje se je prijel pomen 'vznemirjen, nestrpen' in se torej uporablja zelo splošno, medtem ko se kitajski frazem pomensko usmeri le na vznemirjenost in stres zaradi preobremenjenosti misli.

心乱如麻 [xin luan ru ma] = *biti kot na žerjavici*; 心 srce, misli, 乱 nered, neurejenost, 如 kot, 麻 imeti mravljince, odrevenelost. Dobesedni prevod frazema je 'od mravljincev neurejene misli', kar pomeni 'biti vznemirjen' ali tudi 'biti popolnoma zmeden'. *Mravljinci* povzročajo odrevenelost, v tem primeru *misli*, kar pomeni nezmožnost razmišljanja. Frazem je soroden zgornjemu 心慌意乱 – *biti na trnih*, tako sta si tudi obe slovenski ustreznici zelo blizu. *Biti kot na žerjavici* je pomena 'biti zelo vznemirjen, nestrpen' in temelji na sliki sedečega človeka na žerjavici, ki povzroča pekoč, boleč občutek, kar dela človeka nemirnega.

诚心诚意 [cheng xin cheng yi]; 诚 iskreno, 心 srce, 诚 iskreno, 意 misli. Pomen frazema je 'imeti iskreno srce in misli', opisuje obnašanje koga v odnosu do drugih ljudi ali ravnanje koga v aferah oz. zapletenih zadevah, ki jih je potrebno rešiti in objasniti.

语重心长 [yu zhong xin chang]; 语 besede, 重 pomembno, 心 srce, misli, 长 globoko. Pomen frazema je 'globoke in iskrene misli, besede', nanaša se na dober odnos oz. dobronameren namen starejših do mlajših oz. nadrejenih do podrejenih.

真心实意 [zhen xin shi yi]; 真 resnično, 心 srce, misli, 实意 iskreno. V dobesednem prevodu 'pristno in iskreno srce' ima frazem pomen 'v dobri veri'. Opisuje obnašanje oz. odnos koga do drugih, ko zaupa lastno izkušnjo ali podeli nasvet v dobri nameri pomagati komu ali mu le olajšati položaj.

丧心病狂 [sang xin bing kuang]; 丧 izgubiti, 心 srce, um, 病 zboleti, bolan, 狂 nor, nasilen. Dobeseden prevod frazema bi bil 'izgubiti um, biti "bolan" in nasilen', pomen je 'zblazneti, znoreti'. Sestavina *srce* je tu v prenesenem pomenu 'naravni občutki', ki jih kdo iz različnih

razlogov izgubi (npr zaradi prehudega pritiska, mentalnih bolezni, ipd.). Nanaša se na absurdne besede in kruto ali nekontrolirano obnašanje.

蛊惑人心 [gu huo ren xin]; 蛊 strupen insekt, 惑 zmesi, 人 človek, ljudje, 心 srce, misli, mišljenje. Pomen frazema je 'namenoma zmesi/zastrupiti zavest oz. mišljenje ljudi'. Sestavina *strupen insekt* je v prenesenem pomenu 'zapeljati ali (pre)varati', koga prepričati o nasprotnem, ga zvabiti na drugo stran in se ob tem poslužiti različnih metod za dosego cilja. *Srce* pa je tukaj v vlogi uma, torej (samostojnega) razmišljanja, mišljenja, ki ga kdo (manipulator) preusmeri v njemu želeno smer.

Miselno delo, trud⁴⁰

心劳日拙 [xin lao ri zhuo] = *sizifovo delo*; 心 srce, 劳 garati, 日 dan za dnem, 拙 neumno, osramočeno. Pomen frazema je 'srčno se truditi dan za dnem, a zaman' in izraža garanje za prazen nič. V neko stvar, projekt, cilj je bilo s *srcem* vloženega veliko dela in truda, a vse zaman. V slovenščini takšnemu brezuspešnemu trudu pravimo *sizifovo delo* pomena 'brezuspešno, neuresničljivo delo'. Izraz izhaja iz grške mitologije: Sizif je kot sin bogov imel dostop do mize bogov, kar je izrabljaj in ljudem izdajal skrivnosti bogov. Kaznovan je bil tako, da je moral valiti veliko skalo na vrh gore, a se je ta vedno skotalila nazaj do vznožja gore, zato je moral začeti vedno znova in znova. To njegovo mučenje je postalo prispodoba za brezuspešno, utrudljivo delo. (SSF, 859) Na tem mestu bi še opozorila, da je v kitajskem frazemu pomen *srca* 'delo', kar je v slovenščini eden od pomenov somatizmov s sestavino *roka*, medtem ko niti eden izmed slovenskih frazemov s sestavino *srce* te funkcije oz. pomena nima⁴¹.

Naslednji trije frazemi so pogosto uporabljena v umetnosti in izražajo pohvalo, občudovanje, skratka pozitivno kritiko na račun dobrih literarnih ali umetniških del, npr. kvalitetna literatura, poezija, arhitektura, slikarije, ipd. in tudi tukaj je *srce* izrazilo za trud. 别出心裁 [bie chu xin cai]; 别 drugače, posebno, 出 proizvesti, 心 srce, misli, 裁 izraziti. Pomen frazema je 'prikazati izvirnost' in gre torej za pohvalo takega umetniškega dela, ki izraža unikatnost, drugačnost, posebnost, kar je odraz avtorjevih kreativnih zamisli in s srcem vloženega truda. 别具匠心 [bie

⁴⁰ Dodana kategorija.

⁴¹ Komentar in razlaga k temu na str. 79 (Sklep).

ju jiang xin]; 别 drugače, posebno, 具 imeti, posedovati, 匠 dobre, pametne ideje, 心 srce, misli. Frazem je prav tako pomena 'biti izviren' in hvali avtorjeve izvirne ideje, domiselnost, smisel za združevanje različnih postopkov in stilov umetniškega ustvarjanja. Še en frazem podobnega pomena, katerega uporabnost pa je bolj splošna (ne nujno v umetnosti) je 匠心独运 [jiang xin du yun]; 匠 dobre, pametne ideje, 心 srce, misli, 独 edinstveno, 运 uporabiti. Pomen je 'pokazati kreativnost' oz. 'kreativno uporabiti pametne ideje'.

独出心裁 [du chu xin cai]; 独 sam, samostojno, 出 izraziti, izpostaviti, 心 srce, misli, 裁 krojiti. V prevodu 'izraziti lastne misli' je pomen frazema 'razmišljati drugače od drugih', torej razmišljati samostojno, s svojo glavo in izraziti lastno mnenje. Sprva se je frazem uporabljal izključno v literarni umetnosti, v zadnjih nekaj letih pa se je posplošil na vsa področja.

ZNAČAJ⁴²

心猿意马 [xin yuan yi ma] = *imeti mevlje v riti*; 心 srce, značaj, 猿 opica, 意 misli, 马 konj. V dobesečnem prevodu 'srce kot razposajena opica, misli kot konj v galopu' frazem opisuje značaj koga, ki je 'hiperaktiven, muhast, spremenljivega razpoloženja'. Opice so znane po svoji nemirnosti, razposajenosti in nagajivosti, konj v galopu pa je hiter, kar je preneseno na hitre, spremenljive misli. Slovenski frazem *imeti mevlje v riti* je pomena 'biti nemiren, nestrpen, siten' in temelji na sestavini *mevlje*: (zastar.) ličinke, zlasti konjskega zolja. Konj, ki ga grizejo te ličinke je nemiren in razdražljiv. Različen mrčes s svojo številčnostjo in nadležnostjo zelo vznemirja živino, preneseno pa tudi človeka. Starinski izraz *mevlje* danes raje zamenjajo *sršeni*, ki so prav tako vsakomur nadležni. Frazem *imeti sršene v riti/glavi* poleg nemirnosti pomeni še 'biti zlovoljen, razdražljiv'. (SSF, 523)

洗心革面 [xi xin ge mian] = *obrniti nov list*; 洗 umiti, 心 srce, značaj, 革 izboljšati, 面 obraz, obnašanje. 'Umiti srce in prenoviti obraz' je frazem pomena 'začeti znova, na bolje'. Srce je tukaj značaj, ki je bil prej "umazan". Nanaša se na položaj koga, ki je spoznal svoje napake oz. napačno ravnanje, mišljenje, se pokesal in odločil spremeniti svojo ideologijo (na bolje). Gre za prenovitev značaja – notranjosti. Slovenski frazem ustrezen temu pomenu in rabi je *obrniti*

⁴² Dodana kategorija.

nov list. Izhaja iz slike knjige, kjer obračamo liste in se na novi strani začne novo poglavje. Človek sam je "pisatelj" lastne knjige življenja, v kateri po nekem slabšem poglavju (obdobju) obrne nov list in na svežo, še nepopisano stran začne pisati novo poglavje, z spremenjenim, lepšim in boljšim pogledom na svet (zaradi preteklih slabih izkušenj, iz katerih se je kaj naučil).

Naslednja dva frazema opisujeta človekov značaj na primerjavi z volkovi oz. zvermi. 狼心狗肺 [láng xīn gǒu fèi] = *kot divja zver*; 狼 volk, 心 srce, značaj, 狗 pes, 肺 pljuča. Pomen frazema je 'kot volk in pes'. Nanaša se seveda na naravo teh dveh zveri, predvsem na lastnosti divjost in krutost, lahko tudi nehvaležnost. Podobne asociacije ima tudi slovenski frazem oz. primera *kot divja zver* pomena 'divje, kruto, neusmiljeno' in temelji na lastnostih in življenju *divjih zveri*, sestavina *zver* pa se lahko metaforično nanaša tudi na človeka: (slabš.) surov, okruten človek. Še drugi frazem tega pomena je 狼子野心 [láng zǐ yě xīn] = *kot divja zver*; 狼子 volčji mladič, 野 divjina, divjost, 心 srce, značaj. 'Narava divjih volkov' bi bil pomen frazema in se zopet nanaša na lastnosti zveri in opisuje pohlepen, krut, ambiciozen značaj in kot tak tudi odnos koga do drugih.

利欲熏心 [lì yù xūn xīn] = *biti volk za kaj*; 利 interes, 欲 želeči, strmeti k čemu, pohlep, 熏 vplivati, 心 srce, značaj. Pomen frazema je 'biti zaslepljen od požrešnosti in pohlepa' oz. v prevodu 'vodilo srca je imeti čim več – imeti pohlepne interese'. Označuje negativno lastnost koga, ki je obseden z idejo imeti čim več materialnih dobrin, je pohlepen, požrešen, pretirano ambiciozen in egoističen. Slovenski frazem *biti volk za kaj* je pomena 'čutiti, imeti strastno željo po čem' in temelji na sestavini *volk*, ki velja za požrešnega. V naravi je zagotovo večkrat lačen kot sit, a ko pride do hrane se hitro, pogoltno in hlastno naje. Pomen se je s hrane prenesel na vsakršne materialne dobrine, npr. denar, lastnina (čim več) pa tudi na položaj in status v družbi (čim višje).

包藏祸心 [bāo cāng huò xīn] = *imeti vraga v sebi*; 包 vsebovati, gojiti, 藏 skrivati, 祸 katastrofa, 心 srce, misli; 祸心 zli nameni. Dobesedni prevod frazema je 'skrivaj gojiti zle namene' in pomeni 'biti hudoben, škodoželjen'. Frazem se nanaša na obnašanje, vedenje oz. značaj ljudi. V slovenski frazeologiji je za ta pomen frazem *imeti vraga v sebi* in temelji na predstavi, da ima kdo v sebi nekaj nadčloveških lastnosti od *vraga* oz. hudiča. Kadar kdo koga primerja s hudičem zaradi hudobije oz. slabih dejanj, katerih se ne kesa, gre seveda za izjemno negativno

primerjavo. Slovenski frazem ima poleg pomena 'biti hudoben' še pomen 'doseči kaj na videz nemogočega, ne biti kar tako (*biti od hudiča*)', tega pomena kitajski frazem nima.

处心积虑 [chu xin ji lü]; 处 izraziti, dati ven, 心 srce, misli, 积 kopičiti, 虑 premišljevanje. Pomen frazema je 'spletkariti, dolga časa načrtovati podlo dejanje'. V *srcu* oz. *mislih* (po tihem) načrtovati neko podlo dejanje, ga večkrat *premisлити*, saj se *misli kopičijo*, da je ideja do potankosti izoblikovana. Sledi torej negativno dejanje, s katerim se srce pokaže navzven, pokaže svojo pravo naravo.

DUŠEVNO STANJE

赏心悦目 [shang xin yue mu] = **srce igra od veselja** komu; 赏 občudovati, 心 srce, misli, 悦 vesel, zadovoljen, 目 oči. Frazem pomeni 'veselje/zadovoljstvo za srce in oči' oz. 'biti zadovoljen, navdušen'. Gre za situacijo, ko kdo občuti veselje in zadovoljstvo na podlagi vidnega. Glede na korpus pa je to lahko karkoli – od slikovite pokrajine, srečnih in brezskrbnih otrok, ki se igrajo, do dobro opravljenega (fizičnega dela) – kar pač zaznajo oči. Slovenski frazem *srce igra od veselja komu* je bolj splošnega pomena 'biti vesel'. Besedna zveza *igrati komu kaj* se nanaša na igranje glasbe, torej v slovenskem primeru pa da veselje tisto, kar je zaznano s sluhom.

心花怒放 [xin hua nu feng] = (kot) v *devetih nebesih*; 心 srce, 花 rože, razcveteti se, 怒 strastno, 放 eksplodirati, vzcveteti. V prevodu 'razcveteti se kot roža' frazem pomeni 'biti srečen, vzhičen'. Temelji na ideji počutiti se v srcu kot *razcvetena roža* – rože v razcvetu so najlepše, najbolj občudovane in se ponosno bohotijo v vsem svojem sijaju in lepoti. To počutje je preneseno na srce in izraža srečo, vzhičenost, življenje. Je pa tudi edin primer, na katerega sem naletela, da je *srce* roža oz. rastlina. To podkrepim še s primeri uporabe:

我们看到山峦景色，心花怒放。Pogled na niz vrhov gora je bil dih jemajoč.⁴³

⁴³ Primer in spletnega angleško-kitajske slovarja MDBG z obsežnimi primeri uporabe, temelječih na korpusih. URL: <http://www.mdbg.net/chindict/chindict.php?page=worddict&wdrst=0&wdqb=%E5%BF%83%E8%8A%B1%E6%80%92%E6%94%BE>. Prevod: Tjaša Pušnik.

女孩子对他的关怀使亚瑟心花怒放。Zaradi njene skrbnosti zanj se je Artur počutil kot v devetih nebesih.⁴⁴

这位刚从巴黎回来的绅士心花怒放地谈起了一件作者意想不到的事。Ta gospodič, ki se je ravno vrnil iz Pariza, je vzneseno/navdušeno začel pripovedovati nepredstavljljive stvari.⁴⁵

心满意足 [xin man yi zu]; 心 srce, 满 zadovoljno, 意 želje, 足 zadovoljno, zadoščeno. Frazem v prevodu 'srce je zadovoljno in željam je zadoščeno' pomeni 'biti zadovoljen zaradi uresničenih želj oz. doseženih ciljev'. Izraža ponos in zadovoljstvo koga, zaradi dobro opravljenega dela oz. doseženega zastavljenega cilja.

心灰意懒 [xin hui yi lan]; 心 srce, misli, 灰 potrnost, 意 volja, 懒 lenoba. V dobresednem prevodu 'potrtega srca in brez volje' je frazem pomena 'biti pesimističen, malodušen'. Vse sestavine izražajo pasivnost človeka, depresivno vzdušje. *Srce* je brezvoljno, potrto, *misli* so negativne.

痛心疾首 [tong xin ji shou]; 痛 bolečina, trpljenje, 心 srce, čustva, 疾 sovražiti, 首 glava; 疾首 glavobol. V prevodu 'grenkoba v srcu in globoko sovraštvo' je pomena 'objokavati kaj' oz. 'zameriti in sovražiti'. Nanaša se na (nepravično ali nesprejemljivo) izgubo koga/česa, kar povzroči v človeku neizmerno bolečino, trpljenje in bo pustilo grenkobo v srcu za vedno. Do izgube je prišlo nenadoma, krivično, povzročeno od nekoga drugega, zaradi česar prizadeti občuti močno sovraštvo do povzročitelja.

问心无愧 [wen xin wu kui] = *imeti čisto vest*; 问 vprašati, 心 srce, vest, 无愧 brez sramu. V dobresednem prevodu 'brez sramu pogledati v srce' frazem pomeni 'imeti čisto vest'. *Srce* je tukaj torej kot neko etično načelo, morala, vest. Običajno se uporablja v situacijah, ko je kdo zadovoljen s tem, kako opravlja svoje dolžnosti, ima čiste račune. Podobno še frazem 心安理得 [xin an li de] = *imeti čisto vest*; 心 srce, vest, 安 mirno, 理 urejeno, 得 morala, dosežki. Frazem v prevodu 'mirno srce in ustrezna morala' pomeni 'ne imeti dvomov glede česa, biti miren in zadovoljen'. Raba je zelo splošna, opisuje počutje koga, ki sam pri sebi ve, da nima

⁴⁴ Primer in spletnega angleško-kitajske slovarja MDBG z obsežnimi primeri uporabe, temelječih na korpusih. URL: <http://www.mdbg.net/chindict/chindict.php?page=worddict&wdrst=0&wdqb=%E5%BF%83%E8%8A%B1%E6%80%92%E6%94%BE>. Prevod: Tjaša Pušnik.

⁴⁵ *A Chinese-English dictionary of Chinese Idioms*, 835. Prevod: Tjaša Pušnik.

slabih misli, ni v nobenem prekršku in nima skrbi glede opravljenega dela. *Imeti čisto vest* je slovenski frazem pomena 'ne biti kriv česa, ne storiti kaj slabega'. Tako stanje zavesti vzbuja pozitivne občutke za razliko od občutka krivde v primeru slabe vesti.

做贼心虚 [zuo zei xin xu] = *imeti kaj na vesti*; 做 delovati (kot), 贼 tat, 心 srce, vest, 虚 krivda, krivo. Dobesedni prevod frazema je 'počutiti se krivo kot tat' in pomeni 'imeti slabo vest, biti kriv, storiti kaj slabega'. Slabo vest kažeta besedi *tat* in *krivda*. *Tat* je nekdo, ki je zagrešil zločin kraje, *krivda* pa je občutje, ko se kdo zaveda svojega slabega dejanja. Zločin kraje in *krivda* za to je prenesena na kakršnokoli slabo dejanje koga, na katerega ga opominja *vest*. Na tem pa temelji slovenski frazem *imeti kaj na vesti* pomena 'biti kriv česa, storiti kaj slabega'.

Čustvovanje

归心似箭 [gui xin si jian] = *srce vleče koga nekam*; 归 vrniti se, 心 srce, 似 kot, 箭 puščica. Dobesedni prevod frazema je 'srce se vrne kot puščica hitro', kar pomeni 'biti z vsem srcem pri tem, da se vrnemo domov' in tudi 'biti nepotrpežljiv se vrniti', a ne v smislu hudega domotožja, saj je lahko *dom* prispodoba za ljubljene ljudi. *Dom* ni nujno naša rojstna hiša, ampak okolje, kjer se dobro počutimo med ljudmi, ki jih ljubimo in ob katerih se počutimo ljubljene. Drug pomen frazema je tudi 'nepotrpežljivo' v smislu, da nekaj komaj čakamo, si močno želimo vrnitve – od tod 'kot puščica hitro'. Slovenski frazem za ta pomen je *srce vleče koga nekam* in tudi ta ni nujno usmerjen na družino, dom ali domovino, ampak bolj na ljubezen.

随心所欲 [sui xin suo yu] = *slediti srcu*; 随 slediti, 心 srce, 所 (tako tudi), 欲 želje, upi. Dobesedni prevod frazema je 'slediti srcu in željam' in pomeni 'delati oz. ravnati se po svojih željah'. Opisuje dejanja ali obnašanje ljudi, ko jim lastne želje ali sanje postanejo prioriteta, zato vse svoje moči usmerijo v doseganje le-teh.

V kitajščini so kar štirje frazemi, ki ustrezajo pomenu slovenskega frazema *z vsem srcem*⁴⁶: 'iskreno, resnično, močno, predano'. Konotacija je v vseh frazemih (tako kitajskih kot slovenskem) in vseh pomenih pozitivna. *Srce* se tukaj pojavlja v pomenu čustev in želja, sestavina *vse* oz. *z vsem srcem* pa srce določa v njegovem celotnem obsegu, ploščini in

⁴⁶ Slovenski frazem *z vsem srcem* sicer spada med anatomske pomenske sestavine (zgradba in oblika) v kategorijo velikosti (zaobjeme vso/celotno srce), a v kitajskih frazemih je pomen srca 'želja', torej čustvo.

prostornini in s tem poudarja moč, željo, iskrenost in resničnost *srca*. 赤胆忠心 [chi dan zhong xin] = z vsem srcem, biti predan z dušo in telesom; 赤 rdeč, predan, 胆 živci, 忠 zvestoba, 心 srce. V dobesednem prevodu 'predani živci in zvesto srce' pomeni 'biti predan z vsem srcem' in se uporablja precej na splošno, kot tudi slovenski frazem. 尽心竭力 [jin xin jie li] = z vsem srcem; 尽 izčrpati, porabiti, 心 srce, želje, 竭 izčrpati, 力 moč. Frazem 'porabiti srce in izčrpati moč' ima pomen 'z vsemi močmi, dati vse od sebe'. Temelji na močni želji, za katero je kdo pripravljen narediti vse, pa čeprav ob tem porabiti vse svoje moči, da jo uresniči. Uporablja se v situacijah, kadar kdo res dá vse od sebe za dosego cilja in trud je tudi zaslužen poplačan. 全心全意 [quan xin quan yi] = z vsem srcem, iz vsega srca; 全 popolnoma, celotno, 心 srce, 全 popolnoma, celotno, 意 misli, zavest. Prevedeno 'celotno srce in vsaka misel' je pomena 's srcem in glavo' in opisuje koga, ki je odkrito, iskreno in skoncentrirano z vsemi svojimi čuti pri stvari. 一门心思 [yi men xin si] = z vsem srcem; 一 celota, celotno, 门 vstopiti, 心 srce, 思 mišljenje. V dobesednem prevodu 'v celoti/popolnoma vstopiti v srce in misli' je frazem pomena 'močno si želeli, prizadevati, dati vse od sebe za dosego cilja'. Vsaka ideja, želja ali cilj je edina ali vsaj prevladujoča misel tako v srcu kot v glavi, vse moči so usmerjene v njeno realizacijo.

得心应手 [de xin ying shou]; 得 (pri)dobiti, 心 srce, 应 ravnati, prilagoditi, 手 roke. Dobesedni prevod frazema je 'pridobiti v srcu, ravnati z roko', kar pomeni 'kar srce želi, lahko roka naredi'. Pridobitve v srcu so najgloblje želje, ki pa jih lahko uresničimo, če si to res močno želimo. Močna volja nas bo vodila, da bomo z delom (z roko; roka = delo) dosegli cilj oz. si izpolnili željo.

Razpoloženje⁴⁷

心急如焚 [xin ji ru fen] = Kje gori?; 心 srce, misli, 急 razdražen, nestrpen, 如 kot, 焚 ogenj, goreti. Prevod frazema bi bil 'razdraženo srce kot v ognju' in je pomena 'biti zelo nepotrpežljiv in razdražen'. Frazem temelji na sestavini *ogenj* (ekspr.: visoka stopnja čustvene vznemirjenosti) oz. *goreti* (ekspr.: biti razgret; biti v stiski; mudi se komu). V tem pomenu se v slovenščini uporablja prenesen pomen besede *goreti*, običajno v situacijah, ko je kdo iz osebnih razlogov

⁴⁷ Dodana kategorija.

nestrpen, nemiren ali razdražen in v vprašalni obliki *Kje gori?* v smislu 'od kod nemir, čemu naglica'.

心力交瘁 [xin li jiao cui]; 心 srce, misli, psihično, 力 moč, fizično, 交 hkrati, 瘁 izčrpan. Frazem pomena 'psihično in fizično izčrpan' opisuje situacijo, ko je kdo po napornem dejanju, dnevu ali celo obdobju tako izčrpan, da ni več sposoben normalno razmišljati niti ne fizično delati. Za obnovitev energije je nujno potreben počitek.

心平气和 [xin ping qi he]; 心 srce, misli, 平 mirno, 气 razpoloženje, 和 nežno, harmonično. Frazem označuje človekovo razpoloženje 'miren in dobre volje', izraža pozitivno vzdušje in odnos do drugih in življenja nasploh.

心甘情愿 [xin gan qing yuan]; 心 srce, volja, 甘 srečno, navdušeno, 情愿 pripravljenost, iskrena čustva. Dobesedni prevod frazema je 's srcem se navdušeno lotiti česa', pomen pa 'z dobro voljo se lotiti uresničevanja ciljev'. Opisuje človeka, ki je ambiciozen, optimističen, aktiven, navdušen in pozitivno naravnan v pričakovanju novih projektov.

Pogum/strah

惊心动魄 [jing xin dong po] = *biti pretresen v dno duše*; 惊 prestrašiti, 心 srce, pogum, 动 pretresti, 魄 duša. Frazem v prevodu 'prestrašiti srce in pretresti dušo' pomeni 'biti prestrašen in pretresen'. Lahko opisuje zvok oz. glasbo, največkrat pa nevarne ali napete situacije in dogodke, ki pospešijo utrip, dvignejo pritisk, *pretresejo dušo* in tako pustijo negativnem pečat v človekovem spominu. Slovenski frazem *biti pretresen v dno duše* temelji na besedni zvezi *dno duše*, ki izraža visoko stopnjo, intenzivnost človekove čustvene prizadetosti in je prav tako pomena 'biti prestrašen, pretresen, šokiran'.

胆战心惊 [dan zhan xin jing] = *bati se za svojo glavo*; 胆 pogum (tudi živci), 战 vojna, bitka, 心 srce, pogum, 惊 prestrašen. Dobesedni prevod frazema je 'pogumno v vojni, kjer je srce prestrašeno' in pomeni 'biti na smrt prestrašen, bati se za svoje življenje'. Sestavina *srce* tukaj pomeni 'pogum', ki ga mora kdo izkazati v bitki za življenje. Slovenski frazem *bati se za svojo glavo* pa izpostavlja sestavino *glava*, ki pomeni življenje. Strah za izgubo *glave* je upravičen, saj izguba življenja pomeni smrt.

心惊肉跳 [xin jing rou tiao] = *tresti se od strahu*; 心 srce, pogum, 惊 prestrašiti se, 肉 meso, (telo), 跳 tresti se, drgetati. 'Prestrašeno srce in tresoče se telo' pomeni 'biti hudo prestrašen, zaskrbljen'. Ko se *srce prestraši*, *pogum* upade, reakcija telesa na hud strah pa je *tresenje*. Uporablja se v situacijah, ko kdo doživi šok, ga kdo/kaj zelo prestraši, nato pa je potreben čas, da se oseba pomiri, lahko pa tudi izraža zle slutnje in bojazni, kar v človeku sproža tesnobo in ostale negativne občutke.

触目惊心 [chu mu jing xin]; 触 dotakniti, priti v stik, 目 oči, 惊 prestrašiti, 心 srce, pogum. Frazem v prevodu 'šokirati oči, osupniti srce' pomeni 'šokantno, grozljivo na pogled'. Tako reakcijo povzroči nepričakovan grozljiv prizor, zaznan z *očmi*, ki šokira in prestraši.

灰心丧气 [hui xin sang qi] = *biti na robu obupa*; 灰 心 izgubiti srce/upanje/pogum, 丧 气 malodušen, nesrečen. Glede na sestavine je pomen jasan: 'obupan, malodušen, otožen, pobit'. Frazem opisuje počutje koga, razlog za to pa je vedno nek poraz ali nazadovanje. Slovenski frazem *biti na robu obupa* pomena 'biti obupan, potrt' temelji na besedni zvezi *na robu*, v kateri *rob* preneseno pomeni 'velika bližina, možnost prenehanja določenega stanja' in s tem nakazuje vdanost, neborbenost, dvig rok.

8.2.4 Drugi frazemi

扣人心弦 [kou ren xin xian] = ***brenkati na strune srca***; 扣 povzročiti, premakniti, 人 človek, ljudje, 心 srce, 弦 strune; 心弦 strune srca. Pomen frazema je 'vznemiriti srce koga, ganiti', uporablja se za opis kakšnih umetniških del (glasba, balet, slika, ipd.) ali ko kdo koga res gane z neko globoko gesto (ganljivo presenečenje). Vsekakor gre za vzbujanje dobrih čustev, zato vedno pozitivna konotacija. *Srce* se tukaj torej pojavi v vlogi "instrumenta", ki s svojim zvokom gane umetniško dušo. Slovenske ustreznice *brenkati na strune srca* sicer ni najti v nobenem izmed slovarjev, a korpusi jo najdejo in kažejo uporabo bolj v ljubezenskem smislu 'pihati na dušo komu' oz. osvajati.

Imamo dva kitajska frazema ustreznega pomenu in uporabi slovenskega frazema ***biti eno srce in ena duša***. V slovenskem frazemu je *srce* čustvo, v kitajskem pa je glede na uporabo lahko tako

čustvo kot misel. To velja za prvi frazem: 齐心协力 [qí xīn xié lì] = *biti eno srce in ena duša*; 齐 vsi skupaj, simultano, 心 srce, misli, 协 sodelovati, združiti, 力 sila, moč. Prevod frazema je 'eno/skupno srce, združiti moči', pomen pa 'biti kot eno srce'. Gre za idejo o skupini ljudi, ki dela kot eden, za isti cilj z enako predanostjo.

我们必须齐心协力，否则就会失败。Moramo stopiti skupaj, drugače bomo poraženi.⁴⁸

大家齐心协力地将大海豚吊上了甲板。Vsi skupaj so složno/s skupnimi močmi spravili delfina iz vode na palubo.⁴⁹

Pri drugem frazemu pa je *srce* le v pomenu misli, vsaj glede na mnoge primere v korpusu, ki sem jih poiskala. 同心同德 [tóng xīn tóng dé] = *biti eno srce in ena duša*; 同 enako, skupno, 心 srce, misli, 同 enako, skupno, 德 vrlina, morala, (tudi moč). Dobesedni prevod frazema je 'eno/skupno srce oz. misel, skupne moči', kar pomeni 'eno srce – ena misel', sodelovati in delati složno. Vedno izraža složno kolektivno delovanje, kar je v kolektivu ključnega pomena za uspeh, zato je ta pomen vedno pozitivne konotacije. Slovenski frazem *biti kot eno srce in ena duša* temelji na sestavinah *srce* in *duša*, ki obsegata najgloblja čustva in želje, ter sestavina *eno*, ki pomeni združitev, isto mišljenje, popolno ujemanje.

因此作出决定比较慢，但是执行起来却很快，而且同心同德。Čeprav smo se odločali relativno dolgo časa, smo nato stvar izpeljali hitro, predvsem pa vsil osredotočeni na isti cilj.⁵⁰

这是一个同心同德的集体，彼此之间非常亲密，非常融洽。To je zelo kolektivna skupina, zelo blizu so si med seboj, v zelo dobrih prijateljskih odnosih.⁵¹

心心相印 [xīn xīn xiāng yìn] = *sorodna duša*; 心 srce, misli, 心 srce, misli, 相 vzajemno, obojestransko, 印 ujemati se. Frazem 'dve srci se vzajemno ujemata' pomeni 'sorodni duši' – dve srci, ki bijeta kot eno, podobno razmišljata in čutita. *Srce* in *duša* predstavljata tisti najgloblji

⁴⁸Primer in spletnega angleško-kitajske slovarja MDBG z obsežnimi primeri uporabe, temelječih na korpusih. URL: <http://www.mdbg.net/chindict/chindict.php?page=worddict&wdrst=0&wdqb=%E9%BD%90%E5%BF%83%E5%8D%8F%E5%8A%9B>. Prevod: Tjaša Pušnik.

⁴⁹ *A Chinese-English dictionary of Chinese Idioms*, 556. Prevod: Tjaša Pušnik.

⁵⁰Primer in spletnega angleško-kitajske slovarja MDBG z obsežnimi primeri uporabe, temelječih na korpusih. URL: <http://www.mdbg.net/chindict/chindict.php?page=worddict&wdrst=0&wdqb=%E5%90%8C%E5%BF%83%E5%90%8C%E5%BE%B7>. Prevod: Tjaša Pušnik.

⁵¹ *A Chinese-English dictionary of Chinese Idioms*, 749. Prevod: Tjaša Pušnik.

del človekove notranjosti, od koder izvirajo čustva in misli, kar pa še podkrepi dejstvo, da se obe sestavini pojavita skupaj v enem frazemu. Sestavina *srce* se dvakrat ponovi, lahko gre za dve ali več src, ki se, glede na sestavine, ki sledijo, ujemajo in vzajemno čutijo. Frazem se uporablja v situacijah, kjer dva človeka ali več ljudi skupaj popolno sodeluje brez odvečnih besed. Gre za isti način mišljenja in čutenja. Tak odnos v slovenščini povzema stalna besedna zveza *sorodna duša*. Beseda *sorodna* opisuje dušo 'ki ima s čim skupen izvor, določene skupne značilnosti'.

心领神会 [xin ling shen hui]; 心 srce, misli, 领 nakazati, namigniti, 神 duša, 会 razumeti, dojeti. Frazem 'srce namigne, duša razume' je pomena 'dojeti namig brez odvečnih besed'. Tukaj sta tako *srce* kot *duša* v pomenu misli. Gre za situacijo, ko so si ljudje zelo blizu ali na isti valovni dolžini, da se lahko sporazumevajo že s pogledom, obrazno mimiko, hitro gesto ali le s par besedami brez dolgih razlag in govorjenja. Podobno še frazem 心照不宣 [xin zhao bu xuan]; 心 srce, misli, 照 vedeti, razumeti, 不 ne, brez, 宣 glasno povedati, javno oznaniti. Pomen je 'razumeti se brez besed' in se nanaša na dva ali več ljudi in njihovo medsebojno komuniciranje – komunikacijske in miselne dejavnosti, obnašanje in medsebojni odnos.

痴心妄想 [chi xin wang xiang] = *živeti v oblakih*; 痴 nespametno, 心 srce, misli, 妄 absurdno, 想 mišljenje. Frazem v prevodu 'nespametno srce in absurde misli' je po sestavinah jasnega pomena 'predajati se domišljiji, gojiti iluzije, imeti nedosegljive želje'. V slovenski frazeologiji imamo slikovitejši frazem *živeti v oblakih* pomena 'premišljevali, sanjariti o neizvedljivih stvareh, odmaknjenih od stvarnega, konkretnega življenja'. Frazem temelji na sestavini *oblak* kot prisposobi nadzemeljskega, neresničnega, neuresničljivega, sestavina *živeti* pa nakazuje bivanje v takšnem stanju oz. okoliščinah.

口是心非 [kou shi xin fei] = *prazne besede*; 口 govoriti, 是 da, 心 srce, misli, 非 ne. V dobesednem prevodu frazem pravi 'govoriti dá (pritrdilno), misliti ne (se ne strinjati)' in je pomena 'govoriti eno, misliti drugo'. Sestavina *srce* tukaj nadomešča konkretne misli. Slovenski pomensko ustrezen frazem bi bil *prazne besede*, ki temelji na prenesenem pomenu besede *prazen*: ki se mu ne pripisuje vsebinska, izrazna vrednost oz. ki ne izhaja iz objektivnih dejstev. Gre torej za besede brez pomena, izrečene iz različnih neiskrenih razlogov. Frazem opisuje negativno plat karakterja koga – neodkritost, neiskrenost, zahrbtnost.

扪心自问 [men xin zi wen]; 扪 pritiskati, čutiti, 心 srce, misli, 自 se/sebe/sebi, 问 vprašanje, spraševati. Frazem je pomena 'iskati odgovore v srcu', iskreno se vprašati, razčistiti in razmisliti sam pri sebi, razjasniti določene dvome. Frazem se večinoma uporablja v stilu retoričnih vprašanj, ko le človek sam ve odgovor oz. bo vedel, ko bo določene stvari razčistil sam s saboj in premislil situacijo.

8.3 Sklep

Kitajskih frazemov, kjer bi bila izpostavljena nameščenost srca "zgoraj", ni, nameščenost "znotraj" pa se sicer pojavlja v nekaterih primerih, a nikoli v smislu središča, centra česa.

Pri sklopu anatomske pomenske sestavin "velikost" srca nima vpliva na kakršnikoli pomen *srca* – *srce* je ali ga pa ni. *Srce* kot "živo tkivo" se pojavi le enkrat in še to v vsekulturnem frazemu 心如刀割 *kot nož v srce*, ki pa je najbrž prevzet in dobesedno prevzet iz zahodnih jezikov, saj je v korpusih njegova pojavnost in raba zaznana šele v 90-ih letih (ko se Kitajska začne odpirati svetu, sprejemati in prevajati tujo literaturo), v slovarjih pa je naveden šele v zadnjih nekaj izdajah. Drugih frazemov za ta pomen ni. Podobno tudi kategorija "temperatura" – Kitajci torej ne dojemajo vpliva temperature (vroče – mrzlo) na srce in posledično na čustva ali značaj človeka.

Tudi ne razmišljajo o srcu kot "posodi". Seveda gre za votel organ, napolnjen s tkivom, a ga ne dojemajo kot "posodo z dnom", kjer v slovenski frazeologiji najdemo najiskrenejša in najbolj goreča čustva in želje.

Dejstvo je, da je primarna funkcija srca potiskanje krvi po žilah, a frazema na to temo v kitajščini ni.

Daleč največ somatizmov pa je o duševnem stanju človeka. Predvsem zato, ker *srce* prevzame še vlogo *glave* glede razmišljanja, mišljenja, zlasti misli. Misli so tiste, ki so v srcu skupaj s čustvi in tu je največja razlika med zahodnim in vzhodnim dojetjem sveta oz. razuma in čustvovanja, saj vzhodne kulture v veliki meri enačijo misli in čustva. Na Zahodu je misel nekaj racionalnega, produkt glave oz. možganov, na Vzhodu pa so misli pod vplivom emocije.

V precej frazemih *srce* nastopa tudi v vlogi poguma, sicer je tako tudi v drugih evropskih jezikih, a v slovenščini bistveno manj (a vseeno: npr. *imeti srce na pravem mestu*, biti srčen človek)

Pod sklop funkcijsko pomenskih sestavin sem smiselno dodala še par kategorij. Po analizi vseh frazemov s sestavino *srce* je ostalo še nekaj neuvrščenih frazemov, med katerimi sem, glede na vlogo oz. pomen, ki ga ima *srce* kot sestavina, zlahka določila še nekaj funkcijsko-pomenskih vlog, ki jih *srce* v slovenski frazeologiji nima (ali pa so samo posamezni primeri):

- **Mišljenje:** kot že večkrat rečeno, je v kitajščini *srce* tisto, ki misli. Te misli ne moremo enačiti z razumom, saj bi v tem primeru v kitajščini uporabili pismenko 意 [yi], ki dejansko pomeni 'misel' (racio), tisto misel, ki je produkt možganov, misel zahodnega mišljenja. 心 [xin] 'srce', ki pomeni misel, pa ima več zveze s čustvi kot razumom in si jo bolje razlagamo in razumemo kot 'željo'. Na tovrstne misli vplivajo čustva, zato so samo delno racionalne, tako je tudi mišljenje subjektivno.
- **Miselno delo in trud:** tu gre za posebno vrsto mišljenja, ne kot splošno razmišljanje o kom/čem ali ideologija oz. prepričanje, ampak je *srce*/misel neka kreativna misel, tudi produktivna, saj si prizadeva nekaj doseči, kaj novega, navdihujočega. Kreativnost ni vezana samo na razum, ampak prihaja od srca kot močna želja, navdih. Tu gre iskati to povezavo s srcem – "misel, ki prihaja od srca", torej iz globine človeka, kar ponazarja moč. Slovenci bi rekli, da *glava* (razum) ve, kaj želi ustvariti *srce* (čustvo), za Kitajce je dovolj, da *srce* ustvarja, pri tem *srce* pokriva oba pola, razum in čustvo. Takega razumevanja misli (sploh pa srca) v slovenski frazeologiji (in najbrž tudi v drugih) ni ali pa gre za tako redke primere, da nimajo svoje posebne kategorije. Somatizme, kjer bi del telesa kot sestavina pomenil delo, v slovenščini predstavljajo tisti s sestavino *roka*. Govora je o intelektualnem (nefizičnem) delu, npr. *imeti polne roke dela*, *pljuniti v roke*, ipd., funkcija, ki jo v kitajščini opravlja *srce*. To je tudi eden od razlogov, da imamo Slovenci največ somatizmov s sestavino *roka*, Kitajci pa tistih s sestavino *srce* – zaradi zelo razširjenega kulturnega in simbolnega pomena leksema.
- **Značaj:** imamo kar nekaj kitajskih frazemov, kjer *srce* opisuje človekov značaj. V slovenski frazeologiji so frazemi s sestavino *srce* tega pomena redki (samo somatizmi tipa *biti kakšnega srca*).
- **Razpoloženje:** *srce* je v frazemih, ki izražajo razpoloženje, bistvo človeka. Lahko bi se reklo, da je *srce* metonimija za človeka oz. personifikacija – ima značaj, izraža svoje trenutno razpoloženje, trpi ali ga razganja od sreče, veselja, radosti.

9. FRAZEMI S SESTAVINO GLAVA

Glava je anatomsko gledano najvišji del človeškega telesa. Tam so možgani, katerih funkcija je centralni nadzor nad celotnim delovanjem telesa. Možganska aktivnost ustvarja zavest in misel, omogoča razmišljanje. *Glava* in pa tudi *srce* se v frazemih pojavljata kot najvažnejši del telesa. Opravljata funkcije, ki človeka ohranjajo pri življenju in izvajata miselne dejavnosti (v zahodni kulturi je to *glava*, v vzhodni bolj *srce*) – razmišljanje, védenje, znanje, pomnjenje (razum), zaznavata čutne dražljaje – videno, slišano, govorjeno, notranja čustva (emocije). V slovarjih in drugih virih⁵² sem našla 78 frazemov s sestavino *glava*. Spodaj sledi analiza frazemov po treh večjih sklopih glede na nameščenost *glave* na telesu (topografske pomenske sestavine), glede na zgradbo in obliko *glave* (anatomske pomenske sestavine) in njeno funkcijo (funkcijske pomenske sestavine). Dodan je še sklop vseh ostalih somatizmov s sestavino *glava*, ki imajo ali več sestavin ali pa ne sodijo v nobenega izmed sklopov.

»Homo mensura«⁵³ je izrek sofista Protagore, ki je že v času stare Grčije postavil človeka za merilo vseh stvari. *Glava* se v nekaterih frazemih pojavlja kot merilo človeškega ali živalskega telesa. Človeško telo kot celota je omejeno z glavo in nogama in je kot tako s temi mejnimi deli telesa postalo prisposoba za popolnost, celovitost, zaokroženost česa. Glava je skrajna, najvišja točka telesa. Nasprotno so skrajna, najnižja točka človeškega telesa noge oz. deli nog (peta, prsti, gležnji) ali rep kot del živalskega telesa.

V *glavi* so vsi osrednjimi živčnimi centri, kjer se sprejemajo in oddajajo dražljaji, ki jih zaznavamo s čutili. Tu se odvijajo vsi najpomembnejši procesi, ki nas ohranjajo žive. Če pride do kakršnihkoli motenj teh procesov, nek del telesa ne deluje več pravilno, rezultat prekinitve teh procesov pa je smrt. *Glava* kot sestavina frazema tako v nekaterih frazemih pomeni življenje. Kadar pa je v ospredju možganska aktivnost, ki ustvarja zavest in misel, je pomena razmišljanja, mišljenja, kar je pogost pomen tako v slovenski frazeologiji kot tudi v frazeologiji ostalih evropskih jezikov, ne pa tudi v kitajski – tam namreč ta isti pomen prevzame *srce*⁵⁴. Zahod

⁵² Gl. str. 102.

⁵³ (Lat.) človek = merilo vseh stvari.

⁵⁴ Gl. str. 46.

misli z *glavo*, Vzhod pa s *srcem* – ali to pomeni, da smo zahodni narodi bolj racionalni, vzhodni pa bolj emocionalni? Ne moremo govoriti o tem, kateri narod je bolj razumen in kateri bolj čustven, ljudje se pač v različnih situacijah in okoliščinah odzovemo različno tudi znotraj etnije, dejstvo pa je, da kulturološko gledano Slovenci več pozornosti zagotovo posvetimo glavi. Npr. v slovenski frazeologiji je največ izkretenjskih frazemov ravno s sestavino *glava*. Izkretenjski frazemi so frazemi, ki opisujejo gib kakega dela telesa in njegov pomen, gre za človekovo reakcijo na položaj. Vsi deli telesa, ki so sestavina frazemov, seveda nimajo izkretenjskih frazemov, saj npr. notranji organi in ostali negibljivi deli telesa ne delajo krenenj. Med gibljivostno aktivnejšimi deli telesa je zagotovo roka, ta ima kar nekaj izkretenjskih frazemov (*odmahniti z roko*), tudi ramena (*skomigniti z rameni*), ipd., največ pa torej glava (*dvigniti glavo*, *skloniti glavo*, *zmajati z glavo*, *prikimati z glavo*, *odkimati z glavo*, *nositi glavo pokonci*, *prijeti se za glavo*, ipd.). Kitajci tega nimajo in tudi ne poznajo, saj nimajo takšnih krenenj. Vzemimo za primer *prijeti se za glavo*: Slovencem ta kretnja pomeni, da je šlo nekje nekaj narobe, Kitajcem pa ne pove prav dosti. Če bi njim šlo kaj narobe, bi se prijeli za srce in se rahlo nagnili naprej. Seveda ima tudi kitajščina izkretenjske frazeme, a v tem primeru ga ni, ki bi torej pomenil 'prijeti se za srce in se skloniti', bi se pa zagotovo dobro uveljavil, saj je zelo nazoren. Slovenci pa nasprotno ne bi razumeli te njihove kretnje oz. bi jo razumeli napačno, najbrž, da je koga kap.

9.1 Slovenski frazemi s sestavino *glava*

9.1.1 Topografske pomenske sestavine

ZGORAJ

Frazem *od glave do nog oz. od glave do petá*⁵⁵ je popolna slika človeškega telesa. Pomeni 'popolno, celo, celostno'. Zajema telo v celoti od najvišje točke – glave, do najnižje točke –

⁵⁵ V Gigafidi sem preverila pogostost pojavljanja tega frazema in njegove različice, torej glede na različno zaporedje sestavin, in sicer: *od glave do nog* – 90 konkordanc, *od nog do glave* – 1070 konkordanc, *od glave do petá* – 2039 konkordanc, *od pet/petá do glave* – 180 konkordanc. V smislu z očmi premeriti koga je najpogostejša

nog/pet. Tudi Kitajci razumejo telo kot primer celote in zaokroženosti, a njihov frazem je slika živali 彻头彻尾 [che tou che wei] z dobesednim prevodom 'prodreti skozi glavo in iti skozi rep', ki torej prav tako kot v slovenščini zajame celotno telo od ene skrajne točke (glava) do druge skrajne točke (rep), le da gre pri kitajskem frazemu za sliko živali, a pomen je enak 'celotno, popolnoma'. Tudi frazema **čez glavo je** česa in **imeti** česa **prek glave** imata jasno sliko. Človeško telo je merilo tega sveta in besedna zveza *čez glavo* temelji na merjenju česa z višino človeškega telesa. Predloga *čez* in *preko* nakažeta, da je česa očitno preveč. Frazem **imeti** česa **prek glave** je tudi pomena 'biti preobremenjen, naveličan'. Kitajska ustreznica za pomen 'preveč je česa' bi bila 千头万绪 [qian tou wan xu], kar dobesedno pomeni 'tisoč glav in deset tisoč namigov'. Število tisoč 千 [qian] in deset tisoč 万 [wan] sta prispodobi za veliko oz. ogromno, torej če si razložimo, da je v vsaki izmed mnogih glav še desetkrat več misli in skrbi, je tudi tukaj stvar jasna, da je vsega odločno preveč. **Imeti streho nad glavo** razumemo kot 'imeti dom, stanovanje'. Običajno se pojavlja v situacijah, ko je kdo v finančni stiski, ima/nima (še) svojega doma/stanovanja. Imamo še frazema, ki označujeta obrnjen telesni položaj: prvi je **obrniti/postaviti** kaj **na glavo**, ki pomeni 'narediti nered, narediti kaj narobe'. Obrnjen telesni položaj jasno kaže, da je nekaj narobe – glava kot najvišji del telesa naenkrat postane najnižji del telesa. **Postaviti se na glavo** izraža 'odločnost, neomajnost', trmasto vztrajati pri (ne nujno pravilnem) svojem prav. Prav to izraža še frazem **pa če se** kdo **na glavo postavi**, ki pomeni 'nikakor ne, sploh ne'. Frazem **imeti** kaj **na glavi** v pomenu 'biti zadolžen, odgovoren za kaj', poudarja sposobnost koga, da prevzame odgovornost, da se neka situacija izteče po načrtu. **Imeti maslo na glavi** pomeni 'ne biti nedolžen'. Frazem je skrajšan iz pregovora: *če imaš maslo na glavi, ne hodi na sonce*. V ozadju je zgodba, kako so nekdanje kmečke ženske nosile na trg maslo skupaj z drugimi stvarmi v košari na glavi. Če so neprevidno dolgo hodile po soncu, se jim je maslo stopilo in steklo na glavo, kar je ponazarjalo njihovo nerodnost, nepremišljenost ali krivdo. (SSF, 502) Frazem **nakopati si** kaj **na glavo** ali 'prevzeti nase neprijetno skrb za kaj' izhaja iz slike človeka, ki kaj dobi na glavo – glava pa je občutljiva in zaradi pritiska nanjo ne more normalno funkcionirati oz. misliti. Pri besedni zvezi 'nakopati si' povratni osebni zaimsek *si* označuje, da oseba sama sebe spravi v neugoden položaj. Frazem **nakopati** komu kaj **na glavo** oz. v drugi različici **nakopati** komu **vraga na glavo** pa zaimsek *komu* nakazuje, da je neka

varianeta *od glave do petá*, v smislu biti kakšen človek pa se najpogosteje uporablja oblika *od nog do glave*. Ostali dve različici imata zelo različne kontekste, po primerih sodeč bi rekla, da gre večino za besedila, ki niso v naprej pripravljena in je besedni red frazema uporabljen bolj na pamet.

neugodna dejavnost usmerjena na drugo osebo, torej 'naprtiti komu skrbi' ali 'spraviti koga v stisko oz. zadrego'. Frazem **glava pri glavi** je slika množice ljudi na kupu, vsi so tesno skupaj, tako da se, z višine gledano, ne vidijo njihova telesa, ampak samo glave.

Zgoraj je najpomembnejši

Izkretenjski frazemi **dvigniti glavo** pomeni 'pobratiti se, vztrajati', **nositi glavo pokonci** nakazuje 'biti ponosen, samozavesten', kot kaže drža dvignjene glave. **Skloniti glavo** lahko pomeni 'vdati se', 'biti ponižan oz. počutiti se osramočenega'. Tudi frazem **čez glavo zrasti** komu nakazuje, da je česa več, kot je višina telesa, saj gre čez. Tokrat pomeni predvsem 'ne bati se več koga' v smislu imeti dovolj, tolerance je konec, lahko pa je tudi pomena 'ne zmeniti se za mnenje koga', torej ne ubogati. Prav tako tudi **sedeti** komu **na glavi** oz. **hoditi** komu **po glavi**, frazema pomenita 'vztrajno nadlegovati koga'. Tu je telo merilo tolerance, in ko doseže skrajno točko, v tem primeru glavo, je popuščanja konec. Glagola *sedeti* in *hoditi* označujeta stanje oz. gibanje po robu (glava). Frazem **krona bo padla** komu **z glave** pomeni 'ugled se bo zmanjšal komu'. Frazem je najbrž nastal iz pregovora: *Od poštenega dela ti ne bo krona z glave padla*. (Ljudski pregovori, NB) Krona je simbol veličine, pomembnosti in spoštovanja, kdor jo ima na glavi, vse to pooseblja, če pa je nima (več), se vse izniči. Frazem se pogosto pojavlja tudi v zanikani obliki **krona ne bo padla** komu **z glave** pomena 'ugled se ne bo zmanjšal komu'. Podobno še frazem **kronana glava**, ki predstavlja 'vladarja, kralja, cesarja'. Vladar v času vladanja nosi krono na glavi, ki je eno najpomembnejši vladarskih znamenj. Frazem pooseblja vodilnega, a v ironično-posmehljivem smislu. **Zgrabiti pri glavi** kaj je pomena 'začeti z bistvom stvari'. *Glava* je najpomembnejša, bistvo vsega.

9.1.2 Anatomske pomenske sestavine

VELIKOST

Frazem **imeti glavo kot čeber** ali v različici **imeti glavo kot sod** pomeni 'čutiti pritisk, bolečino v glavi'. To si lahko predstavljamo iz slike, majhna glava – velik sod. Fizično počutje je opisano z bolečino v glavi, kjer bolečino povzroča nekaj velikega (sod), ki pritiska na glavo. To pa

onemogoča dobro počutje, predvsem pa jasno razmišljanje. Glede na korpus je to največkrat posledica opitosti, mačka.

VOTLOST = »POSODA«

Frazem kaj **stopiti** komu **v glavo** (npr. slava, zmaga) je pomena 'postati domišljav, prevzeten'. Kadar ima kdo kakšno (nerealno) idejo v glavi oz. mislih, se z njo preveč ubada in ne razmišlja trezno o realnih in konkretnih stvareh. **Vino (alkoholna pijača) stopi v glavo** komu pomeni 'opiti se oz. biti opit'. Posledice preveč popitega alkohola se najprej čutijo v *glavi* kot glavobol ali vrtoglavica, na odločno preveč alkohola v krvi pa kaže (ne)delovanje možganov v takem stanju – govoričenje, težave pri govoru, izguba spomina, nesposobnost razmišljanja, dojemanja. **Vtepsti/vbiti v glavo** komu/**si** kaj pomeni 's strogim ravnanjem doseči, da dobi kdo kako lastnost' oz. 'dopovedati komu/si kaj' na bolj grob način, kar nakazujeta tudi sestavini *vtepsti* oz. *vbiti*: z udarjanjem spraviti v kaj. Podobno še frazem **izbiti iz glave** komu/**si** koga/kaj, ki pomeni 'pozabiti ali odpovedati se čemu' prav tako na hiter in grob način, *izbiti*: z udarjanjem spraviti kaj iz česa. **Posveti se** komu **v glavi** ima pomen '(končno) dojeti, razumeti, doumeti'. Svetloba povzroči, da človek stvar jasno vidi in se torej tudi spozna. Frazem **imeti slamo v glavi** pomeni 'zelo malo ali nič vedeti'. Tu produktivne možgane nadomesti slama – posušena, lahka, puhla, neuporabna, prazna stebila. Pomen frazema **kolesce/kolešček (v glavi) manjka** komu Slovar slovenskih frazemov navaja kot 'čudaški' in razlaga, da mu ta pomen daje *kolesce/kolešček*, ki se nanaša na delovanje določenega stroja, v katerem so nekateri deli, kot so kolesca, zobniki, itd., potrebni za delovanje, a pri tem nimajo nobene lastne pogonske moči. Če kak tak del stroja izpade ali se pokvari, je delovanje stroja moteno, lahko celo onemogočeno. Preneseno na človeško obnašanje, če možgani ostanejo brez kakšnega od "svojih kolesc", prav tako ne morejo delovati popolno. **Imeti sršene v glavi** pomeni 'ne imeti vztrajnosti' in tudi 'biti psihično in/ali fizično nemiren'. Ta frazem je že zastarel, sicer je v Pleteršnikovem slovarju ta različica edina navedena, od takrat naprej pa raba pada, skoraj popolnoma ga je nadomestil in se uveljavil frazem *imeti sršene v riti* oz. pogostejša različica *imeti mevlje v riti*. Ta temelji na sestavini *mevlje*: (zastar.) ličinke, zlasti konjskega zolja. Konj, ki ga grizejo te ličinke je nemiren in razdražljiv. Različen mrčes s svojo številčnostjo in nadležnostjo zelo vznemirja živino, preneseno pa tudi človeka. (SSF, 523) Ustrezni kitajski frazem bi bil 心猿意马 [xin yuan yi ma], kar je v dobesednem prevodu 'srce kot razposajena opica, misli kot konj v galopu'. Frazem opisuje značaj koga, ki je

'hiperaktiven, muhast, spremenljivega razpoloženja'. *Opice* so znane po svoji nemirnosti, razposajenosti in nagajivosti, *konj v galopu* pa je hiter, kar je preneseno na hitre, spremenljive misli. (CID, 843)

9.1.3 Funkcijske pomenske sestavine

PREŽIVETVENEGA POMENA ZA ČLOVEKA

Bati se za svojo glavo pomeni 'bati se za svoje življenje', saj izguba glave kot človeškega telesa pomeni izgubo življenja. Frazem ima še en pomen, in sicer 'biti prestrašen' in za ta pomen imamo kitajsko ustreznico 胆战心惊 [dan zhan xin jing] z dobesednim pomenom 'pogum v vojni, kjer je srce prestrašeno'. Kot že omenjeno, našo *glavo* kot center mišljenja v kitajski kulturi nadomešča *srce*, a v tem primeru ne gre za racionalnost oz. emocionalnost, ampak je *srce* pogum. S srčno željo po zmagi oz. miru se gre zoperstaviti strahu za lastno življenje med bojevanjem v vojni. S frazemom **dati/staviti glavo (da je tako)** podkrepimo povedano, s čimer izrazimo naše prepričanje v to. Srečo v nesreči pa prinaša frazem **odnesti celo glavo** ali 'nepoškodovan oz. živ preživeti neprijetno situacijo/nesrečo'. *Glava* spet pomeni življenje, *célo* pa nakazuje del, ki je ostal nepoškodovan. Torej je končni rezultat neke neprijetne situacije *cela glava*, ki je ostala nedotaknjena oz. nepoškodovana, nevarnost je mimo in življenje se nadaljuje brez posledic tega dogodka. Pri frazemu **zahtevati glavo** koga ali 'zahtevati življenje oz. smrt koga' gre za željo oz. zahtevo, da nekdo umre (smrtni greh). Frazem je nastal v povezavi z nekdanjim kaznovanjem zločincev z obglavljenjem, kazen je torej bila smrt, kasneje z odpravo smrtni kazni pa se je omilil tudi pomen frazema na 'zahtevati strogo kazen' oz. 'zahtevati odpust koga'. (SSF, 228) Pri frazemu **dobiti kroglo v glavo** ali **pognati si kroglo v glavo** *glava* spet pomeni življenje, *krogla* je seveda iz pištole, pomen prvega frazema je 'biti ustreljen', drugega pa 'ustreliti se'. Strel v glavo je gotova smrt. Idejo o strelu v glavo pa imajo tudi Kitajci, frazem 脑袋开花 [nao dai kai hua] je v dobesednem prevodu 'možgani zacvetijo', kar bi se tudi v slovenščini lahko prijelo kot *razcveteti možgane komu*. V kitajski frazeologiji je to posledica, v slovenski frazeologiji pa vzrok. Tudi pri frazemu **plačati z glavo**, ki pomeni 'plačati z življenjem' oz. 'izgubiti življenje', je *glava* življenje, 'plačati' pa je treba za neko namerno ali nenamerno običajno slabo dejanje. Če plačamo z glavo, jo izgubimo, torej izgubimo življenje.

Naslednji frazem ***nositi glavo naprodaj*** pomeni izpostavljati se smrtni nevarnosti. Temelji na dejstvu, da kdo pri svojih dejanjih ne uporablja možganov oz. pameti, svojo puhlo glavo "prodaja" vsem na očeh in jo s tem izpostavlja stalni nevarnosti. Ker je *glava* življenje, je torej življenje v nevarnosti – z izgubo glave, izgubimo življenje. Tudi frazem ***nositi glavo v torbi*** ima pomen 'biti v neprestani življenjski nevarnosti' in podobno še frazem ***glava za glavo***, v smislu dati življenje za vzeto življenje, 'krivec za smrt koga naj bo kaznovan na enak način – s smrtjo'. Je različica frazema *oko za oko, zob za zob*⁵⁶. Slovar slovenskih frazemov navaja, da je frazem je svetopisemskega izvora, izraža značilno postavko maščevanja v najstarejšem pravu, znano iz najstarejših zbirk zakonov – že v Hamurabijevem zakoniku (1792–1750 pr. n. št.) je rečeno: Če kdo drugemu uniči oko ali zlomi kost, bodo to storili tudi njemu. V slovenščini se reku pridruži še tretja verzija *glava za glavo*; enako se vrača z enakim. (633) Frazem ***iti z glavo skozi zid*** ali tudi ***riniti z glavo skozi zid*** pomeni 'hoteti, izsiliti, doseči nemogoče'. Frazem nazorno prikazuje, da človek z glavo *ne more* skozi zid, torej, rezultat je znan – "truditi" se zaman. *Glava* je življenje in poškodba glave (udarec ob trd zid) lahko stane življenja. Kitajski frazem na tem mestu je 钻牛角尖 [zuan niu jiao jian] z dobesednim prevodom 'prodreti v bikov rog, ki je oster'. Tudi pri kitajskem frazemu imamo opravka s trdno, praktično neprodorno snovjo (bikov rog), ki je poleg tega še oster in lahko izzivalca resno poškoduje. Frazem ***dobiti jih po glavi*** ima več pomenov. Lahko pomeni 'biti ostro grajan ali kaznovan', 'biti tepen' in tudi 'biti premagan'. Frazem je nastal iz besedne zveze *dobiti udarce po glavi*, zaimsek *jih* se torej nanaša na udarce in rahlo olepšuje in omili situacijo, hkrati pa omogoča prenos tudi na druge splošne, a neprijetne stvari, ki koga doletijo (graje, kazni). *Glava* je v tem primeru življenje, saj jo lahko udarci poškodujejo, kar lahko vpliva na nadaljnje življenje trpečega. Z družbenega vidika gledano, ima ta frazem seveda negativno konotacijo, saj pretepanje oz. udarci niso družbeno sprejemljiva stvar, a glede na rabo frazema, se pogosto pojavlja tudi v primerih, kjer jih kdo dobi po glavi tudi po lastni krivdi, gre za neke vrste *milo za drago*. V takšnih primerih je konotacija nevtralna, celo pozitivna. Naslednji frazem ***glave bodo letele***, ki pomeni 'odgovorni oz. vodilni na položajih bodo kaznovani', je grožnja. *Glava* je tukaj pomena najpomembnejši, glavni, vodilni, in ko pride do obglavljenja (glava odleti z ramen) nastopi smrt oz. vrh je odrezan, odpravljen. Nekdaj so odgovorne za kazniva dejanja kaznovali s smrtjo – z

⁵⁶ (Lat.) *Oculum pro oculo, dentem pro dente*, gl. Biblija, Exodus 21, 24.

obglavljanjem, danes ne gre več za smrt, obdržal se je le pomen kazni oz. hudih posledic za storilca, odgovornega za neko slabo dejanje. (216–17)

MISELNA DEJAVNOST

Imeti glavo za kaj ali 'sposoben, nadarjen za kaj' pomeni biti z mislimi popolnoma osredotočen za neko stvar, rezultat tega pa je uspeh.

Razmišljanje

Frazem **misli bolj s srcem kot z glavo**, ki ga v kitajščini žal ni, a najbolje povzema tako slovenski kot kitajski način razmišljanja, pomeni 'biti bolj čustven kot razumski', reakcija na neko situacijo je naravna, lahko tudi pristranska, hladna glava in razum sta tu v drugem planu oz. prideta v ospredje šele, ko so čustva razčiščena. Frazem **zmešati glavo** komu ima pomen 'zmesti koga'. Nekdo ali nekaj povzroči, da misli oz. predstave v glavi niso več urejene, pravilne. **Izgubiti glavo** pomeni 'zmesti se' oz. 'izgubiti prisebnost'. Ob izgubi razuma so reakcije na določen dogodek oz. situacijo nepričakovane, ob manjši zmedi nerazumljene, ob hujših izpadih lahko celo šokantne. V kitajščini je na to temo več različnih frazemov s prav zanimivimi slikami – zaradi dobička ali poželenja izgubiti mir in red oz. pamet in razsodnost: 利令智昏 [lì líng zhī hūn] z dobesednim pomenom 'dobiček povzroči pamet nejasno', 色令智昏 [sè líng zhī hūn] 'poželenje povzroči pamet nejasno' in 惊慌失措 [jīng huāng shī cuò] 'od strahu v paniki izgubiti red'. Za razliko od kitajskega je slovenski frazem posplošen na vsa področja, a vseeno, po korpusu sodeč, Slovenci najraje *izgubljamo glavo* zaradi čustev, strasti (npr. v športu – ko izgubljamo, delamo napake; v ljubezni – pogosta raba *izgubiti glavo in srce* skupaj) ali pa v kritičnih situacijah zanimivo *ne izgubljamo glave*. Naslednji frazem **kot kura brez glave** se nanaša na 'panično, brezglavo' obnašanje koga. V ozadju je slika dogodka, ko kuri odsekajo glavo in jo spustijo na tla, ta pa nato še nenadzorovano in opotekajoče se steče nekaj korakov, preden se zgrudi. (SSF, 439) **Delati/misliti s svojo glavo** pomeni 'imeti samostojno mišljenje'. Glava je v pomenu mišljenja, sestavina *svojo* pa poudari, da gre za razmišljanje z lastno glavo, neodvisno od drugih oz. neobremenjeno z mnenji drugih. Frazem **ne vedeti, kje se glava drži** koga pomeni 'zaradi preobremenjenosti, stresa ne obvladovati položaja'. Človek razmišlja o premnogih stvareh in zaradi zahtevnosti zadev in neugodnih okoliščin ne ve, kje ima glavo in

torej ravna, kot bi bil brez nje, tj. brez pameti oz. razmisleka, ravnanje ni več razumsko in zavestno, položaja ne obvlada več. Kaj **gre/hodi/roji po glavi** komu je pomena 'premišljevali'⁵⁷. *Po glavi hodijo* misli, sestavina *hoditi* misli personificira, v smislu, da hodijo sem ter tja, so nemirne, begajo, a frazem vseeno ni omejen zgolj na skrbi, ampak je precej splošen. Frazem kaj **šine v glavo** komu pomeni 'domisliti se česa' – ideja/domislica/misel, ki se je kdo domisli.

▪ Zaskrbljeno razmišljanje

Pri frazemu **beliti si glavo** ali 'veliko premišljevali o čem' gre za razmišljanja o stvareh oz. težavah, ki koga težijo. Beseda 'beliti' pride iz belih las (na glavi), znano je, da se zaradi stresa oz. preveč izčrpnega razmišljanja lasje hitreje pobelijo (ali posivijo). (SSF, 214) Temu soroden je frazem *delati komu sive lase*, ko kdo komu povzroča velike skrbi. Kitajski frazem ustrezen temu pomenu je 思前想后 [si qian xiang hou], v dobesednem pomenu 'razmišljati za nazaj in razmišljati v naprej'. Gre za osredotočenost na sedanji trenutek, v katerem pa vir nemira povzročajo pretekle, očitno še nerazčiščene zadeve in pa kako stvari izpeljati v prihodnosti, da se problemi rešijo. Izkretenjski frazem **prijeti/držati se za glavo** prikazuje, da je šlo/gre nekaj narobe. Podobno frazem **razbijati si glavo** s čim pomeni 'iskati izhod iz težkega položaja'. V osnovi se *glava* tukaj sicer nanaša na razmišljanje o skrbeh, a bi glede na kontekst lahko pomenila tudi življenje, odvisno od zapletenosti položaja, v katerem se nekdo znajde. **Imeti polno glavo** česa pomeni 'biti v mislih popolnoma zavzet s čim, biti pod stresom, zelo obremenjen'. Glava oz. možgani so zelo ali preveč zaposleni z razmišljanjem o prenekaterih skrbeh, misli so polne problemov, zato nejasne, preskakujejo od ene k drugi, tako v glavi ni več "prostora" za še kaj drugega. Pod takim pritiskom oz. *polno glavo* ne gre delovati. Kitajski frazem se glasi 心烦意乱 [xin fan yi luan], kar je v dobesednem prevodu 'razburjeno srce in zmedene misli' in pomeni 'biti raztresen, nemiren, razburjen'. Tako po pomenu kot rabi se sklada s slovenskim frazemom.

Védenje, znanje

Frazem **vedeti/znati** kaj **iz glave** pomeni 'znati na pamet' in ima kitajsko ustreznico 滚瓜烂熟 [gun gua lan shu], katerega dobesedni pomen je 'obrniti melono, ko dokončno dozori'. Brez

⁵⁷ (Površinska) podobnost s frazemom *hoditi* komu *po glavi* – hoditi zgoraj glave, kaj *hodi po glavi* komu – v glavi (notranjost = možgani). Izrabljena je večpomenskost predloga *po* (po strehi : po sobi).

razlage frazema si je nemogoče predstavljati, kako bi lahko pomenil 'znati na pamet'. Kakšne zveze imajo melone z znanjem? V ozadju sicer ni nobene zgodbe, je pa preprosta in logična razlaga, ki odgovarja na vprašanje, kakšna je melona, ko dozori: lepo okrogla, težka, polna soka, in če predremo lupino, iz nje priteče sveža, gladka, čista tekočina. Melonin sok tu na slikovit način predstavlja nedvoumno znanje v glavi. (CID, 278) Frazem kaj ***pride v glavo*** komu je pomena 'naučiti se, razumeti, doumeti' in se običajno nanaša na šolsko snov, ki jo učenec osvoji. Podobno še kaj ***ne gre v glavo*** komu ali kaj ***gre težko v glavo*** komu je pomena 'težko se učiti, težko se naučiti česa', to je odvisno od zahtevnosti šolske snovi in od učenčevih umskih sposobnosti. Drug pomen frazema kaj ***ne gre v glavo*** komu pa je 'ne verjeti, sprenevedati se', ko kdo ne more verjeti česa, ker je v nasprotju z njegovim védenjem, pričakovanji, zato preseneti in šokira. (*Nojevsko*) ***tiščati glavo v pesek*** pomeni 'zatiskati si oči, ne želei se sprijazniti z neprijetno resnico'. Frazem izhaja iz napačne domneve, da noj ob nevarnosti vtakne glavo v pesek. (SSF, 222–23) Za ta pomen imajo svoja frazema tudi v kitajščini, in sicer 闭目塞听 [bi mu se ting] v dobessednem prevodu 'zapreti oči in ustaviti zvok' ter 掩耳盗铃 [yan er dao ling], kar pomeni 'z rokami pokriti ušesa in ukrasti zvon'. Pomen obeh frazemov je dovolj nazoren 'zatiskati si oči (in ušesa) pred čim'.

Pametnost

Frazem ***biti bolj počasne glave*** je jasen – *glava* pomeni razmišljanje oz. mišljenje, pridevnik *počasen* pa opisuje način delovanja glave, torej je pomen frazema 'ne biti sposoben hitro dojemati ali misliti'. Podoben pomen ima frazem ***imeti prazno glavo***. V glavi so možgani, in če ti ne delujejo, kot bi morali, pride zaradi tega do težav z razmišljanjem, spominom oz. védenjem, če jih sploh ni pa seveda sploh ne morejo delovati. V kitajščini na tem mestu uporabljajo frazem 丢三落四 [diu san la si], katerega dobessedni pomen je 'znebiti se tri(krat), izgubiti štiri(krat)'. Naj to razložim: mišljeno je rahlo posmehljivo, češ da imaš v glavi samo tri stvari, ki bi ti lahko padle z glave, a uspe ti jih izgubiti štiri, da tako zagotovo v glavi ne ostane ničesar več. ***Imeti glavo na pravem mestu*** ali 'premišljeno ravnati', tu delovanje glave določa *pravo mesto*, torej pravilno, tako kot mora biti. ***Imeti kaj (več) soli v glavi*** ali 'biti bistroumen, pameten'. Tukaj glavo začini sol, katere pomen bi znal biti bogastvo. V starih časih so bili dobički ob tovorjenju in prodaji soli veliki, mnogi so na ta račun obogateli. Če je v glavi sol oz. bogastvo, je torej v glavi nekaj vrednega, ta glava zna razmišljati. Slovar slovenskih frazemov pa navaja, da sta Pleteršnik in kasneje še Glonar v svojih slovarjih na tem mestu citirala Prešerna: »Kdor urne

roke, sol v glavi ima, V nesreči si vsaki pomagat' zna,«. (881) Sestavine *kaj*, *več*, *nekaj* v pomenu mere pa ocenjujejo umske sposobnosti koga. Frazem je pogost tudi v zanikani obliki ***ne imeti soli v glavi***, pomen je seveda nasproten 'biti neumen'.

Spomin

Vino (alkoholna pijača) stopi v glavo komu, ***vtepti/vbiti v glavo*** komu/***si*** kaj, ***izbiti iz glave*** komu/***si*** koga/kaj. (Gl. anatomsko votlost, str.)⁵⁸

GOVORJENJE

Frazem ***stakniti glave*** ima pomen 'šepetati si', kar je logično, saj če kdo šepeta, ga je na daljavo nemogoče slišati, torej je nujno biti zelo tesno skupaj. Na to pa kaže tudi kitajski frazem 促膝谈心 [cu xi tan xin], kar je v dobesednem prevodu 'imeti kolena blizu skupaj in se pogovarjati s srcem', dva človeka torej sedita tesno drug ob drugem (koleno ob koleno, srce ob srce) in imata zaupen pogovor. V starih časih sta se dva človeka zatekla nekam na samo, kjer sta imela mir za odkrit in zaupen pogovor, sedela sta tako blizu skupaj, da so se kolena lahko stikala. (CID, 141) Še en ustrezen kitajski frazem temu pomenu je 交头接耳 [jiao tou jie er], v prevodu 'združiti glave, povezati ušesa' oz. pomena 'šepetati si na uho'. Frazem ***oprati*** komu ***glavo*** pomeni 'zelo ošteti koga'. Glagol *oprati*: očistiti koga/kaj umazanije oz. preneseno okarati koga zaradi slabega dejanja ali napačne reakcije. ***Oprati*** komu ***možgane*** pa je pomena 'doseči, da kdo ne misli več s svojo glavo, ampak slepo sledi komu'.

9.1.4 Drugi frazemi

Frazem ***(biti) brez repa in glave*** oz. ***ne imeti repa in glave*** ali ***ne imeti ne repa ne glave*** ima pomen 'brez logične povezave'. V tem primeru, ker imamo sestavino *rep*, gre za sliko živali.

⁵⁸ Vsi frazemi tega pomena imajo več pomenskih sestavin, poleg spomina še anatomsko votlost. Nisem uvedla posebne kategorije za frazeme z več pomenskimi sestavinami, ali sem jih uvrstila v kategorijo prevladujoče pomenske sestavine ali pa k drugim frazemom.

Rep in glava sta skrajni točki živalskega telesa, pomenita začetek in konec. Če tega ni, tudi ni logične povezave in smisel izgine. Tudi kitajščina ima za ta pomen frazem 语无伦次 [yu wu lun ci], ki je v dobesednem prevodu 'govoriti brez zveze in reda', torej brez logike. Tu je očitna manjša prisotnost figurativnega pomena, predvsem pa ni slike telesa. Če se vrnem k slovenskemu frazemu, se ta najpogosteje pojavlja v zanikani obliki **ne imeti repa in glave**, ima pa tudi manj pogostejšo trdilno različico **imeti glavo in rep**, katere pomen je seveda nasproten, torej 'imeti logično povezavo, imeti smisel'. Kar ima svoj začetek in svoj konec, je zaokroženo in smiselno. Frazem **kri je buhnila/šla/udarila/.../** komu **v glavo** 'zardeti' in pa 'razburiti se'. Kadar je kdo bolj kot običajno rdeč v obraz, gre za rdečico, ki je lahko posledica vročine, kožne bolezni, sramu ali kot odziv na neroden položaj, razširijo se žile, da bi se okrepil pretok krvi in preskrbljenost s kisikom, vene na obrazu se napolnijo s krvjo, kar vidimo kot zardelost. Torej gre pri prvem pomenu za dobeseden pretok krvi v glavi, pri drugem pomenu, pri razburjanju pa se *kri* nanaša na vročkrvnost, eksplozivnost in impulzivnost, kar se kaže v obnašanju koga, ki se preburno odzove na neko situacijo s (pre)glasnim komentiranjem in pretirano gestikulacijo. Naslednji frazem **ohladiti vroče glave** pomeni 'pomiriti vročekrvneže oz. razgrete strasti'. Z *glavo* razmišljamo, *vročina* pa je povezana s čustvovanjem; *vroča glava* je glava, ki jo motijo čustva, da ne more jasno razmišljati, imamo pa tudi samostojen frazem **vroča glava**, ki predstavlja koga, ki se hitro razburi, je oster in nepopustljiv, *glava* predstavlja osebo oz. človeka, *vroč* pa je pridevnik, ki opisuje karakter te osebe. Pri frazemu **posipati si glavo s pepelom** oz. krajše **posipati se s pepelom** gre za lastno grajo oz. priznanje, da je kdo storil kaj narobe, pomeni 'kesati se svojih slabih dejanj'. V ozadju je zgodba iz Svetega pisma (Job, 2, 12; Ester, 4, 1), v katerem je opisan star judovski običaj, ko so si ljudje ob žalovanju ali kakih nesrečah posipali glavo s pepelom ali zemljo. Običaj je bil poznan tudi pri drugih narodih Juga in Vzhoda. (SSF, 673) (**Zadeti/udariti žebelj na glavo** pomeni 'opozoriti na bistvo, priti do bistva stvari'. Izhaja iz slike žeblja, ki ga nekdo zabija v nek material. Žebelj ima zadebeljeni del, podoben glavi človeka, na tem delu se zabija. Pa še nekaj izkretenjskih frazemov: **zmajati z glavo** 'izraziti osuplost, presenečenje, ogorčenje, nestrinjanje', **prikimati/pokimati (z glavo)** v znak strinjanja in **odkimati (z glavo)** v znak nestrinjanja.

9.2 Kitajski frazemi s sestavino *glava* 头 [tou]

Somatizmov s sestavino *glava* v kitajski frazeologiji ni veliko – tako v primerjavi s slovensko frazeologijo kot tudi v primerjavi z ostalimi kitajskimi somatizmi (*srce*, *roka*, *noga*, *živci*, *oko*, *uho*, *nos*). Razloge je iskati v tem, da se *glava* pojavlja v frazeologiji le kot del telesa oz. v pomenu merila (*glava* je zgoraj, najvišje), medtem ko funkcijo razmišljanja prevzamejo konkretno možgani, duhovno plat pa *srce*. V slovenski (ali zahodni) frazeologiji pa je ravno miselna dejavnost tista funkcija, ki jo *glava* največkrat prevzame nase. Zanimivo pa je v kitajščini kar nekaj frazemov, kjer *glava* služi kot zunanji izgled, za kar v slovenščini ni niti enega primera. Spodaj sem analizirala in razvrstila 21 frazemov s sestavino *glava* v sklope po topografskih, anatomskih in funkcijskih pomenskih sestavinah in dodala še sklop za vse ostale frazeme, ki ne sodijo v nobenega izmed možnih sklopov.

9.2.1 Topografske pomenske sestavine

ZGORAJ

彻头彻尾 [che tou che wei] = **od glave do peta**; 彻 prodreti, iti skozi, 头 *glava*, 彻 prodreti, iti skozi, 尾 rep. Kitajski frazem 'od glave do repa' pomeni 'od začetka do konca'. *Glava* in *rep* predstavljata začetek in konec živalskega telesa, razdalja od ene do druge skrajne točke pa zaobjema 'vse' oz. predstavlja 'celoto, popolnost'. Prav tako imamo tudi v slovenščini za ta pomen frazem s sliko telesa: *od glave do peta*; le da v slovenščini merilo sveta predstavlja človeško telo, v kitajščini pač živalsko, a se seveda uporablja na splošno, preneseno tudi na človeka.

千头万绪 [qian tou wan xu] = **imeti česa prek glave**; 千 tisoč (veliko), 头 *glava*, 万 deset tisoč (ogromno), 绪 namig, zaključek. V dobesednem prevodu 'tisoč glav in deset tisoč namigov' frazem pomeni 'preveč stvari za spopadanje z njimi, preveč zakomplicirano'. Število tisoč 千 [qian] in deset tisoč 万 [wan] sta prisposodbi za veliko oz. ogromno, torej če si razložimo, da je

v vsaki izmed mnogih glav še desetkrat več misli in skrbi, je tudi tukaj stvar jasna, da je vsega odločno preveč. Slovenska ustreznica frazema bi bila ***imeti česa prek glave***, prav tako pomena 'preveč je česa, biti preobremenjen'. Človeško telo je merilo tega sveta in besedna zveza *čez glavo* temelji na merjenju česa z višino človeškega telesa. Predlog *čez* oz. *prek* nakaže, da je česa očitno preveč.

Zgoraj je najpomembnejši

出人头地 [chu ren tou di] = ***za glavo več/višji/boljši***; 出 izstopati, 人 človek, 头 glava, 地 tla (oz. v tem primeru "razdalja"); 头地 razdalja ene glave. Frazem je pomena 'izstopati' in izhaja iz slike množice ljudi, kjer je *en človek za glavo večji* od ostalih in tako že na prvi pogled izstopa, se ga najprej opazi. Človeško telo predstavlja merilo, glava je najvišje.

垂头丧气 [chui tou sang qi] = ***skloniti glavo***; 垂 skloniti, 头 glava, 丧气 potrt. 'Potrto skloniti glavo' je izkretenjski frazem pomena 'biti ponižan, osramočen, vdan'. Enako kot v slovenščini ***skloniti glavo*** gesta pomeni 'počutiti se osramočenega' ali 'vdati se', ko v znak poraženosti ali potrtosti sklonimo glavo in s tem odmaknemo pogled.

9.2.2 Anatomske pomenske sestavine

VELIKOST

虎头蛇尾 [hu tou she wei]; 虎 tiger, 头 glava, 蛇 kača, 尾 rep. Frazem 'imeti veliko glavo kot tiger in tanek rep kot kača' je nazorna slika močnega, obetavnega začetka, izteče pa se v slab, komaj posrečen konec. Slika telesa je merilo, *glava* predstavlja začetek, najvišji del telesa, v tem primeru tudi največji – *tiger* ima veliko glavo, *rep* pa je skrajni konec telesa, ki je primerjan s *kačjim repom*, ki je tanek. (CID, 306)

VOTLOST = »POSODA«

空头支票 [kong tou zhi piao] = *prazne obljube*; 空 prazno, 头 glava, 支票 ček; 空头 prazna obljuba. Prevod frazema je 'ček brez kritja', pomen pa 'obljubiti, a obljube ne izpolniti'. Slovenski frazem *prazne obljube* pomeni 'neuresničljive obljube' in temelji na sestavini *prazen*: ki se mu ne pripisuje vsebinska, izrazna vrednost oz. ki ne izhaja iz objektivnih dejstev.

IZGLED⁵⁹

评头品足 [ping tou pin zu] = *soditi koga po obrazu*; 评 kritizirati, 头 glava, 品 soditi (ali je nekaj dobro ali slabo), 足 noga. Frazem v prevodu 'kritizirati glavo in soditi nogo' pomeni 'neutemeljene, banalne kritike glede izgleda koga/česa', biti preveč kritičen do nečesa. *Glava* tukaj pomeni bistvo, *noga* pa stranski, končni del. Če je telo merilo sveta, je glava najvišje, noga (s svojimi deli) pa najnižje. Frazem se uporablja v različnih situacijah, kjer kdo ocenjuje izgled koga/česa, zmoti ga kaka banalna stvar, zato skritizira celotno pojavo. Slovenski frazem *soditi koga po obrazu* je pomena 'presojati značaj koga po videzu' in izhaja iz ideje, da je značaj koga mogoče razbrati po obraznih potezih. Ta se seveda nanaša na ljudi.

改头换面 [gai tou huan mian]; 改 spremeniti, 头 glava, 换 zamenjati, 面 obraz. Frazem pomeni površinske oz. zunanje spremembe in se uporablja na splošno, za različne fizične spremembe, ne le videza ljudi, ampak tudi za stvari, okolje.

蓬头垢面 [peng tou gou mian] = *imeti sračje gnezdo (na glavi)*; 蓬 razmršen, skuštran, 头 glava, 垢 umazan, 面 obraz. In še: 披头散发 [pi tou san fa] = *imeti sračje gnezdo (na glavi)*; 披 skuštran, 头 glava, 散 razpršen, 发 lasje. Pomen obeh frazemov je 'grozno izgledati'. Opisuje zunanji izgled ljudi: razmršeni lasje (*glava*), utrujen, zgaran obraz, največkrat zaradi naporenega dela, starosti ali prekrokane noči. Drugi frazem opisuje le izgled ženskih pričesk. Slovenski frazem *imeti sračje gnezdo (na glavi)* pomeni 'imeti neurejene, razmršene lase' in izhaja iz

⁵⁹ Dodana kategorija.

dejstva oz. izgleda *sračjega gnezda*, ki je v primerjavi z gnezdi drugih ptic precej slabo narejeno. (SSF, 233)

油头粉面 [you tou fen mian]; 油 naoljeno, mastno, 头 glava, 粉 puder, 面 obraz. V dobesednem prevodu 'svetleči lasje in napudran obraz' frazem opisuje 'spogledljiv izgled' in se nanaša izključno na ženski videz.

9.2.3 Funkcijske pomenske sestavine

PREŽIVETVENEGA POMENA ZA ČLOVEKA

抱头鼠窜 [bao tou shu cuan] = *stisniti rep med noge*; 抱 objeti, 头 glava, 鼠 podgana, 窜 zbežati. Dobesedni prevod frazema je 'skloniti glavo in jo ucvreti kot podgana' in je pomena 'zbežati, umakniti se, vdati se' kot posledica strahu. Frazem izhaja iz slike, da ko se kdo prestraši oz. zбоji za življenje, si nagonsko z rokami *zaobjame/zakrije/zaščiti glavo* (= življenje) in *zbeži* v zaklonišče kot *podgana*. Nekaj podobnega imamo tudi v slovenščini: SSKJ pod geslom *podgana* navaja frazem *podgane zapuščajo potaplajočo se ladjo*: neznačajni, dvolični ljudje zapuščajo gibanje, stranko, podjetje, ker čutijo, da bi bilo zaradi poslabšanja položaja nevarno ostati; to se delno sklada s pomenom in rabo kitajskega frazema. Ustreznejši frazem v slovenščini bi bil *stisniti rep med noge* pomena 'zbežati, odnehati'. Slovar slovenskih frazemov navaja, da je frazem nastal po resničnem položaju, ko v strahu nekatere živali (npr. psi) stisnejo rep med noge in zbežijo. Preneseno na človeka besedna zveza označuje umik, beg, vdajo. (797)

焦头烂额 [jiao tou lan e]; 焦 opečen, 头 glava, 烂 ožgan, zažgan, 额 čelo. V dobesednem prevodu 'opečena glava in ožgano čelo' frazem pomeni 'biti poražen', lahko tudi 'močno pretepen' ali samo 'razdražen'. Glava je življenjsko pomemben organ, katerega prizadetost lahko pomeni izgubo življenja. V primeru poraženosti gre za izgubo moči, pomen 'razdražen' pa izhaja iz slike, ko je kdo od jeze rdeč v obraz, kot je rdeč tudi zaradi opeklin.

头破血流[tou po xue liu]; 头 glava, 皮 zlomiti, 血 kri, 流 teči. Dobesedni prevod frazema je 'poškodovana glava krvavi', pomen pa 'hudo se potolči', do krvi. Če se kdo *udari v glavo*, mu *teče kri*. Preneslo se je na katerikoli poškodovani del telesa.

MISELNA DEJAVNOST

油头滑脑 [you tou hua nao]; 油 naoljeno, mastno, 头 glava, 滑 drseti, spolzko, 脑 možgani. Kdor ima 'naoljeno glavo in spolzke možgane' je 'pretkan'. *Možgani v glavi* spominjajo na sliko motorja, ki brezhibno deluje, če je dobro naoljen/podmazan.

头头是道 [tou tou shi dao]; 头 glava, prvi, vrh, 头 glava, 是 (gl.) biti, 道 pot; 头头 vsak vidik. Budisti pravijo: »Prava pot obstaja povsod.« Pomen reka je 'jasno in logično' oz. 'biti iznajdljiv in domiseln'. (CID, 756) V vsaki še tako težki situaciji se je treba umiriti in preudarno razmisliti kako in kaj naprej. Slej ko prej se bomo domislili načina, ki nas bo pripeljal do cilja.

Razmišljanje

Védenje, znanje

Pametnost

Spomin

GOVORJENJE

交头接耳 [jiao tou jie er] = **stakniti glave**; 交 združiti, 头 glava, 接 povezati, priti v stik, 耳 ušesa. V dobesednem prevodu 'stakniti glave in ušesa' je frazem pomena 'šepetati si na uho'. Izhaja iz slike, ko si dva človeka kaj šepetata in morata dejansko *stakniti glavi*, če se želita sporazume(va)ti. (CID, 367) Šepet je govorjenje s tihim, nezvenečim glasom, ki ga je mogoče slišati le na zelo kratko razdalje, najlažje *na uho*. Govorimo z usti in z ušesi slišimo.

狗血喷头 [gou xue pen tou]; 狗 pes, 血 kri, 喷 izpljuniti, 头 glava. Frazem se v dobesednem prevodu 's pasjo krvjo poškropiti človeka po glavi' nanaša na 'poplavo žaljivk', nebrzdano žaliti

koga. V starih časih so ljudje uporabljali pasjo kri, da so odvrnili od sebe oz. se znebili stvari, ki so obetale slabo ali bile na slabem glasu. Poškropili so jih s pasjo krvjo. (CID, 254)

9.2.4 Drugi frazemi

三头六臂 [san tou liu bi]; 三 tri, 头 glava, 六 šest, 臂 roke. Frazem pomeni 'imeti izredne sposobnosti' oz. 'mogočen kot Buda'. Nanaša se na Budo (Siddharta Gautama), osrednjo osebo nauka budizem, ki je prvi dosegel razsvetljenje (bistvo budizma). Poznan je kip Bude v sedečem, meditativnem položaju, a včasih so ga upodabljali s tremi glavami in šestimi rokami v prikaz njegove sposobnosti. Slovenski frazem za ta pomen bi lahko bil *saj nima deset rok*, a je v zanikani obliki in razlaga, zakaj kdo (še) ni česa naredil/opravil. Prav tako se nanaša na sposobnost koga.

头痛医头, 脚痛医脚 [tou tong yi tou, jiao tong yi jiao]; 头 glava, 痛 boleti, 医 zdraviti, 头 glava, 脚 noga, 痛 boleti, 医 zdraviti, 脚 noga. Torej, 'zdravi glavo, ko boli glava; zdravi nogo, ko boli noga' je frazem pomena 'rešuj vir problema'.

晕头转向 [yun tou zhuan xiang] = *izgubiti kompas*; 晕 vrtoglavica, 头 glava, 转 spremeniti, zamenjati, 向 smer. Pomen frazema je 'biti zmeden, izgubljen, slabo orientiran', vrtoglavica zamegli občutek za smer. Frazem se uporablja samo geografsko, torej slaba orientacija v prostoru. Slovenski frazem je *izgubiti kompas* prav tako pomena 'izgubiti občutek za smer', a tudi 'izgubiti občutek za resnično stanje'. Za razliko od kitajskega se slovenski frazem uporablja bolj splošno, torej poleg prostorske izgubljenosti tudi za čas, stanje, ipd.

9.3 Sklep

Kot že večkrat rečeno je v zahodni kulturi med najpomembnejšimi funkcijami glave miselna dejavnost, a ne tudi v kitajski kulturi. Izmed vseh somatizmov s sestavino *glava* samo dva

frazema nakazujeta pomen v smeri razmišljanja oz. pameti (油头滑脑 'biti pretkan' in 头头是道 budistični rek o preudarnosti »Prava pot obstaja povsod.«), o konkretnem razmišljanju, še manj zaskrbljenem razmišljanju ter védenju, znanju, pametnosti in spominu pa sploh ni frazemov. To je razumljivo, saj *glava* kot taka v vzhodnih kulturah nima tega pomena. Vse našete funkcije prevzamejo konkretno možgani, spomin pa tudi srce.

Pri sklopu anatomskih pomenskih sestavin – zgradba in oblika sem smiselno dodala še kategorijo »izgled«, saj je kar nekaj frazemov, ki opisujejo fizični izgled koga/česa. Največkrat se nanašajo na ženski videz, kjer so pod sestavino *glava* mišljeni lasje (tudi v slovenščini: oprati si glavo = oprati si lase), ostali pa se nanašajo na fizični izgled koga/kaj nasploh ali na fizično spremembo. Tega pomena pa *glava* v slovenski frazeologiji nima.

10. ZAKLJUČEK

Analizirala sem 237 slovenskih in 125 kitajskih frazemov s sestavinami *roka*, *srce* in *glava*. Na podlagi tega seveda ne moremo posplošiti, da je slovenskih frazemov več kot kitajskih. To lahko trdimo le na primeru obravnavanih somatizmov. Glede na nabor vseh obstoječih frazemov je kitajski jezik v samem svetovnem vrhu po obsežnosti gradiva in rabi frazemov v vsakdanjem življenju. Navedenih in razloženih je namreč preko 5000 kitajskih frazemov, nekateri slovarji pa jih naštevajo tudi do 20.000.⁶⁰ Do takšnega odstopanja med številom slovenskih in kitajskih obravnavanih somatizmov pride, ker so kitajski frazemi mnogovrstnejši, zajemajo več področij, še posebej vojno tematiko zaradi njihove dolge in bogate zgodovine, tovrstnih frazemov pa slovenščina skorajda nima. Kakorkoli, naj povzamem ugotovitve moje raziskave obravnavanih frazemov s sestavinami *roka*, *srce* in *glava*.

V slovenski frazeologiji je največ somatizmov s sestavino *roka*. Razlog za to je uporabnost in splošna funkcionalnost roke kot dela telesa, kar pa ni povsem samoumevno v kitajski kulturi, vsaj ne v smislu *roke* kot leksema oz. sestavine frazema. V vzhodni kulturi *roka* namreč ne predstavlja iste slike kot na zahodu: leva in desna roka nimata posebnega pomena, prav tako ne

⁶⁰ Podatki preverjeni na <https://en.wikipedia.org/wiki/Chengyu>.

spodnja oz. zgornja stran roke v smislu odkritih in prikritih dejanj, niti ni pomena za kupovanje, krajo in nošenje. Presenetljivo *roka* niti ni bistvena v boju oz. pri tepenju, čeprav je največ kitajskih frazemov ravno na temo bojevanja in vojne, a očitno ne z *roko* kot sestavino.

V kitajski frazeologiji je največ somatizmov s sestavino *srce*, pa tudi v slovenščini so dobro zastopani. V kitajski kulturi in simboliki ima *srce* zelo pomembno vlogo, kar se konkretno izraža skozi raznovrstnost pomenov leksema v jeziku in frazeologiji. Zahodnim kulturam nenavadno *srce* v kitajski kulturi skoraj popolnoma prevzema funkcijo glave, označuje inteligenco in intuicijo – racionalnost, posega na področje razuma, ločnica med emocionalnim in racionalnim področjem ni jasna. Medtem pa imamo na zahodu prirojeno oz. z vzgojo determinirano kaj je materija in kaj ideja, kaj je razum in kaj čustvo. V glavi so možgani, s katerimi razmišljamo – razum, srce pa je tisto notranje, vir čustev. Največkrat pa se *srce* kot sestavina frazema pojavlja v pomenu razmišljanja, mišljenja, misli (kar je v slovenski frazeologiji izključno funkcija glave). Misli so tiste, ki so v srcu skupaj s čustvi in tu je največja razlika med zahodnim in vzhodnim dojemanjem sveta oz. razuma in čustvovanja, saj vzhodne kulture v veliki meri enačijo misli in čustva. Ne gre torej za racionalno obliko mišljenja, ampak na mišljenje vplivajo čustva, kar iz *misli* naredi bolj *željo*. Potem je tukaj še neka druga, posebna vrsta mišljenja, spet ne kot splošno razmišljanje o kom/čem ali ideologija oz. prepričanje, ampak je *srce*/misel neka kreativna, produktivna misel, ki si prizadeva nekaj doseči. Kreativnost ni vezana samo na razum, ampak prihaja od srca kot močna želja, navdih. Tu gre iskati povezavo s srcem – "misel, ki prihaja od srca", torej iz globine človeka, kar ponazarja moč, to pa bi v slovenski frazeologiji prej bila funkcija *roke* kot *srca* (= delo). To je tudi eden od razlogov, da imamo Slovenci največ somatizmov s sestavino *roka*, Kitajci pa tistih s sestavino *srce*.

Tudi somatizmov s sestavino *glava* je v slovenski frazeologiji kar precej. V glavi se dogaja možganska aktivnost, ki ustvarja zavest in misel, je pomena razmišljanja, mišljenja in kot že povedano, to dejavnost v kitajski frazeologiji prevzame *srce* (vsaj tisto duhovno plat oz. čustveno mišljenje, želje in spomin), konkretno razmišljanje pa *možgani*, medtem ko se *glava* kot sestavina kitajskih frazemov pojavlja le kot del telesa oz. v pomenu merila in pa, zanimivo, je v kitajščini kar nekaj frazemov, kjer z *glavo* opisujemo zunanji, fizični izgled koga, za kar v slovenski frazeologiji ni primera.

Vse te primerjave so potrdile, da se kultura in mišljenje določene etnije lahko zelo nazorno kažeta skozi jezik in frazeologijo. Predvsem »dobesedno« branje frazema je tisto, ki z vsako posamezno sestavino frazema razkriva vsebnost kulture naroda skozi frazem, saj običajno skupek sestavin smiselno tvori neko slikovito motivacijsko ozadje, na podlagi katerega uporabniki frazema v svojem jeziku razumejo, dojamejo ali se naučijo pomen frazema, ki se pogosto nanaša na njihovo kulturo oz. izhaja iz nje. Frazemi so seveda le eden izmed načinov, kako se dá videnje sveta določene etnije prepoznati v jeziku.

11. VIRI IN LITERATURA

SLOVARJI IN DRUGI VIRI:

Chengyu – *Frazemi*. (Spletni slovar kitajskih frazemov). URL: <http://chengyu.t086.com/>.

Fidaplus – *Korpus slovenskega jezika*. URL: <http://www.fidaplus.net/>.

Gigafida – *Korpus slovenskega jezika*. URL: <http://www.gigafida.net/>.

SSF = Keber, Janez: *Slovar slovenskih frazemov*. Ljubljana: Založba ZRC, 2011.

MDBG English to Chinese dictionary – *Chinese/English dictionary*. URL: <http://www.mdbg.net/chindict/chindict.php>.

CID = Pan, Weigui: *A Chinese-English dictionary of Chinese idioms*. Peking: Sinolingua, 2011.

Pavlica, Josip: *Frazeološki slovar v petih jezikih*. Ljubljana: DZS, 1960.

Pleteršnik, Maks: *Slovensko-nemški slovar*. Ljubljana: Knezoškofijstvo, 1894.

SSKJ = *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. URL: <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>.

SP = *Slovenski pravopis*. Ljubljana: Založba ZRC, 2007.

Snoj, Marko: *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1997.

Xiaoma cidian – *Chinese/English dictionary*. URL: <http://www.xiaoma.info/>.

LITERATURA

Chinese idioms – Chengyu. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Chengyu>.

Chinese language. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Chinese_language.

Čermák, František: *Frazeologie a idiomatika*. Josip Filipec, František Čermák (ur.): *Česká lexikologie*. Praga: Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1985. 166–236.

Čermák, František: Somatic idioms revisited. W. Eismann (ur.): *Europhras 95, Europäische Phraseologie im Vergleich, Gemeinsames Erbe und kulturelle Vielfalt*. Bochum, 1998. 109–119.

Detič, Nataša: *Somatska frazeologija slovenskega jezika*. Magistrsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2007.

Jakop, Nataša: *Pragmatična frazeologija*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2006.

Keber, Janez: Razlaganje izvora slovenskih frazemov. E. Kržišnik (ur.): *Skripta 5. Zbornik za učitelje slovenščine kot drugega/tujega jezika*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete, 2001. 35–50.

Kržišnik - Kolšek, Erika: Sestavina roka v frazeologemih slovenskega knjižnega jezika. T. Pretnar (ur.): *XXVI. seminar slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: Oddelek za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete, 1990. 141–154.

Kržišnik, Erika: *Slovenski glagolski frazemi*. Doktorska disertacija. Ljubljana, 1994a.

Kržišnik, Erika: Frazeologija kot izražanje v »podobah«. Martina Križaj Ortar, Marja Bešter, Erika Kržišnik (ur.): *Pouk slovenščine malo drugače*. Trzin: Different, 1994b. 91–103.

Kržišnik, Erika: Frazeologija v luči kulture. M. Stabej (ur.): *Večkulturnost v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi. Zbornik 41. seminarja slovenskega jezika, literature in kulture*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete, 2005. 67–81.

Kržišnik, Erika: Telo v frazeologiji. M. Pezdirc Bartol (ur.): *Telo v slovenskem jeziku, kulturi in literaturi. Zbornik 45. seminarja slovenskega jezika, literature in kulture*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2009. 151–168.

Kržišnik, Erika: Moderna frazeološka veda v slovenistiki. N. Jakop in M. Jemec Tomazin (ur.): *Frazeološka simfonija: Sodobni pogledi na frazeologijo*. Ljubljana: Založba ZRC, 2013. 15–26.

Meng, Ji: From etymology to modern phraseology: *A corpus-based study of structural variants of Chinese idioms in naturally-occurring contexts*. London: Journal of Chinese language and computing, 2007. 17(2), 67–82.

S. Rošker, Jana: *Na ozki brvi razumevanja: medkulturna metodologija v sinoloških študijah*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2005.

Smole, Vera: Geopolitična predstavitev izbranih frazemov s sestavino roka v slovenskih narečjih. A. Derganc (ur.): *Zbornik referatov za štirinajsti mednarodni slavistični kongres. Slavistična revija 56/2*. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije, 2008. 49–73.

Toporišič, Jože: K izrazju in tipologiji slovenske frazeologije. M. Kmecl (ur.): *Jezik in Slovestvo* 19/8. Ljubljana: 1973/74. 273–79.

Toporišič, Jože: K izrazju in pojmovanju slovenske frazeologije. *Nova slovenska skladnja*. Ljubljana: DZS, 1982. 361–370.

12. PRILOGE

Prilagam seznam vseh obravnavanih frazemov. Razdeljen je na šest ločenih slovarjev:

- slovar slovenskih frazemov s sestavino *roka*,
- slovar kitajskih frazemov s sestavino *roka* 手 [shou],
- slovar slovenskih frazemov s sestavino *srce*,
- slovar kitajskih frazemov s sestavino *srce* 心 [xin],
- slovar slovenskih frazemov s sestavino *glava*,
- slovar slovenskih frazemov s sestavino *glava* 头 [tou] .

Slovar je sestavljen iz petih stolpcev:

- V prvem stolpcu je naveden frazem; v slovarju kitajskih frazemov je frazem zapisan v pismenkah in z izgovorjavo pismenk v oglatem oklepaju, zapis izgovora vsake izmed štirih pismenk je ločen s presledkom.
- V drugem stolpcu je zapisan frazem ustrezen pomenu obravnavanega frazema v drugem jeziku, če seveda le-ta obstaja; tako je v slovarjih slovenskih frazemov naveden pomensko ustrezen kitajski frazem z dodano izgovorjavo pismenk v oglatem oklepaju in dobesednim pomenom posamezne pismenke v navadnem oklepaju, kjer so slovenski prevodi ločeni z vejicami, v slovarju kitajskih frazemov pa je naveden slovenski pomensko ustrezen frazem.
- V tretjem stolpcu je razlaga pomena frazema; v slovarjih kitajskih frazemov je najprej naveden dobesedni prevod frazema v slovenščino in nato še razlaga.
- Četrty stolpec je namenjen razlagi, posebnostim (uporabe) frazemov; na tem mestu je še v slovarjih kitajskih frazemov prevedena vsaka izmed štirih pismenk frazema posebej.
- In v zadnjem, petem stolpcu je navedena številka strani, kjer je dan frazem obravnavan.

SLOVAR SLOVENSKIH FRAZEMOV S SESTAVINO ROKA

FRAZEM	KITAJSKI FRAZEM	POMEN	RAZLAGA, POSEBNOSTI	STR.
(biti) desna roka <i>koga</i>	/	nepogrešljiv, najožji sodelavec	z <i>desno</i> roko se na splošno opravljajo nekatere najpomembnejše dejavnosti; izraža tesen medsebojni odnos	33
biti igračka v rokah <i>koga</i>	/	biti v odnosu do koga popolnoma nemočen, biti pod vplivom	<i>igrača</i> – nemočna stvar; v rokah – v oblasti	27
biti od rok	/	biti daleč, neugodno, odveč	ni na dosegu roke	24
biti praznih rok	赤手空拳 [chi shou kong quan] (gole roke, prazno, pesti)	ne imeti ničesar		28
<i>kaj</i> biti pri roki <i>komu</i> imeti pri roki <i>kaj</i>	近在咫尺 [jin zai zhi chi] (blizu, tukaj, mera iz din. Zhou: 8palcev/23cm, merska enota - palec)	biti v neposredni bližini, na razpolago	na dosegu roke	23
biti v rokah <i>koga</i>	/	biti odvisen od koga, v podrejenem položaju		27
(brani se) z rokami in nogami	/	zelo močno	izraža dejanje, ki je podprto z vsemi štirimi udi	34
dajati z obema rokama	/	velikodušen, radodaren		28
dati/plaćati denar na roko	/	neposredno izplačati		28
dati/položiti <i>komu</i> orožje v roke	借刀杀人 [jie dao sha ren] (posoditi, nož, ubiti, človeka)	omogočiti, da lahko nekdo nastopi proti komu	<i>orožje</i> – sredstvo, način, metoda s katerim lahko nekdo nastopi proti komu	26
dati <i>komu</i> proste roke	/	omogočiti komu, da svobodno sprejema odločitve		31
dati roko v ogenj za <i>koga/kaj</i>	/	biti prepričan v nekoga/nekaj	po t. i. božji sodbi z ognjem je moral obtoženi dati roko v ogenj – če ni	35

Primerjava slovenskih in kitajskih frazemov s sestavinami *roka*, *srce* in *glava*

Roko na srce – bolj mislimo s srcem kot z glavo

			utrpel posledic, je bil oproščen	
dati v roke <i>komu kaj</i>	/	lastnino prenesti na drugega, zadolžiti koga za kaj, dodeliti odgovornost komu		26
delati/narediti na roke	/	delati/narediti kaj ročno, brez pomoči strojev		29
delati na svojo roko	/	ravnati se po svojih prepričanjih, svoje glavo, neupoštevati druge	negativna konotacija	29
(delati/jemati <i>kaj</i>) z levo roko	顺手牵羊 [shun shou qian yang] (mimogrede, potegniti, ovca)	manj resno, manj zavzeto, površno, na hitro	leva roka : desna roka levica na splošno velja za manj spretno od desnice; negativna konotacija	31
delati z levo roko <i>kaj</i>	顺手牵羊 [shun shou qian yang] (mimogrede, potegniti, ovca)	narediti kaj z lahkoto, brez težav		31
dobiti v roke <i>kaj</i>	/	dobiti v last		25
dobiti v roke <i>koga</i>	/	ujeti koga		26
držati roke križem (≠ ne držati rok križem)	/	lenariti, ne delati	drža s prekrizanimi rokami je nedejavna	30
držati roke v žepih	/	ne delati, ne ukrepati	prisposoba za nedejavnost, nedelo, ne ukrepanje	30
držati roko nad <i>kom</i>	/	varovati, ščititi		27
držati/imeti (vse) niti v (svojih) rokah	/	odločati o vsem, kar je bistveno	asociira na lutko, ki jo lutkar vodi in določa njene gibe z nitkami	26
dvigniti roke (<i>nad kom/čim</i>)	/	obupati, odnehati		30
dvigniti/položiti roko na <i>koga</i>	/	udariti koga		33

Primerjava slovenskih in kitajskih frazemov s sestavinami *roka*, *srce* in *glava*

Roko na srce – bolj mislimo s srcem kot z glavo

dvigniti/položiti roko nase	/	narediti samomor		33
gledati <i>komu</i> pod roke/prste	/	nadzorovati (zaradi nezaupljivosti)		31
imeti čiste roke (≠ ne imeti čistih rok)	一清二白 [yī qīng èr bái] (ena/enkrat, čisto/jasno, dva/dvakrat, belo/nedolžno)	pošten, brez krivde	čist – etično in moralno pozitivno	32
imeti dve levi roki	/	biti len, neroden, nespreten pri delu	leva roka : desna roka levica na splošno velja za manj spretno od desnice; dve levi roki – podvojena nespretnost, poudarjeno	23
imeti (do komolcev) krvave roke	/	biti kriv smrti koga	kri določa vrsto zločina (umor)	32
imeti polne roke dela	应接不暇 [yīng jiē bù xiá] (imeti opravka, sprejeti/nadaljevati, ne, počivati)	biti zelo zaposlen	roke so ves čas zaposlene	29
imeti proste roke	/	svobodno sprejemati odločitve		31
imeti <i>kakšno</i> roko, biti <i>kakšnih</i> rok	/	biti kakšen delavec, kako delati		31
imeti roke od dela stran obrnjene	/	biti len, neroden, nespreten pri delu		31
imeti roko za kaj	/	biti spreten, imeti občutek za kaj		31
imeti srečno roko (≠ ne imeti srečne roke)	拿手好戏 [ná shǒu hào xì] (dvigniti, roke, dobra, igra) samo v primeru: 'imeti srečo v igri/trikih'	imeti srečo (pri čem)	največkrat gre za srečo pri kartah ali izbiri česa	35
imeti škarje in platno v rokah	/	imeti moč, oblast, odločati o čem	iz krojaškega poklica: če ima krojač orodje (<i>škarje</i>) in blago (<i>platno</i>), lahko ureže poljubno oblačilo	27
imeti umazane roke	/	ne biti pošten, biti na slabem glasu	skrajšano iz <i>umazati si roke s krvjo</i> ; milejša različica	32

Primerjava slovenskih in kitajskih frazemov s sestavinami *roka*, *srce* in *glava*

Roko na srce – bolj mislimo s srcem kot z glavo

imeti v rokah <i>kaj</i>	/	imeti v lasti, odgovornosti		25
imeti v rokah <i>koga</i>	/	odločati o kom		26
imeti vse (adute) v svojih rokah	/	popolnoma obvladovati položaj, imeti vse možnosti za uspeh	<i>adut</i> – najmočnejša karta	27
imeti vajeti v rokah	/	imeti vse pod nadzorom, voditi stvari	z <i>vajetmi</i> nadzoruješ konja in ga usmerjaš v želeno smer	27
imeti zvezane roke	束手待毙 [shu shou dai bi] (imeti zvezane roke, čakati na smrt) 束手就擒 [shu shou jiu qin] (imeti zvezane roke, nato, biti zajet) 束手无策 [shu shou wu ce] (imeti zvezane roke, brez, metoda/sredstvo)	ne moči storiti kaj odločilnega	z zvezanimi rokami ni možno ničesar delati – ne konkretno z rokami, ne preneseno karkoli resnega, odločilnega ukreniti	30
iti na roko <i>komu</i>	/	narediti uslugo		32
<i>kaj</i> iti od rok <i>komu</i>	/	dobro delati		31
iz druge roke	/	s posredovanjem, prek posrednika	drugi – neprvi lastnik; prihaja preko posrednika	28
iz prve roke	/	brez posrednika, naravnost	od prvega lastnika	28
izpustiti <i>kaj</i> iz rok	/	ne uspeti, doseči, dokončati, ne izkoristiti priložnosti		25
iztrgati iz rok <i>komu/koga</i> ₁ <i>koga</i> ₂ / <i>kaj</i> , rešiti iz rok <i>koga</i> ₁ <i>koga</i> ₂ / <i>kaj</i>	/	odvzeti komu moč/vpliv nad kom/čim		27
kupiti <i>kaj</i> pod roko	/	nezakonito	negativna konotacija	24
meti si roke	心满意足 [xin man yi zu] (srce, zadovoljno, želje, zadoščeno)	biti zadovoljen, vesel	kretnja rok, ki izraža zadovoljstvo	34
<i>kaj</i> ne gre iz rok <i>komu</i>	/	ne marati se ločiti od česa		28

Primerjava slovenskih in kitajskih frazemov s sestavinami *roka*, *srce* in *glava*

Roko na srce – bolj mislimo s srcem kot z glavo

križem rok	/	lenariti, ne delati	drža s prekrižanimi rokami je nedejavna	30
ne izpustiti iz rok	爱不释手 [ai bu shi shou] (imeti rad, ne izpustiti, roka)	izkoristiti priložnost, ne želeči se ločiti od nečesa, ne želeči prenehati s čim		25
nositi po rokah <i>koga</i>	姑息养奸 [gu xi yang jian] (preveč toleranten, vzgajati, slab človek/stvar)	razvajati		29
odprtih rok	/	gostoljubno	s kretnjo razprtih rok nakažemo odprtost, prijaznost	28
odtegniti roko <i>komu</i>	/	zavrniti prošnjo za pomoč, ne pomagati		33
ostati praznih rok	/	ne dobiti pričakovanega		28
pasti v roke (pravice), pasti v roke <i>komu</i>	/	biti ujet		26
pljuniti v roke	唾手可得 [tuo shou ke de] (pljuniti, roka, lahko/moči, doseči)	lotiti se dela z vneto, se potruditi	nekaj so fizični delavci pred težjim prijemom/delom pljunili v dlani, da bi bile prožnejše in ne bi pokale	30
podati si roke	/	pobotati se, spraviti	izkretenjski frazem	34
podati si roke		biti enak (slabš.)	negativna konotacija	34
ponuditi prst, zgrabiti celo roko	得寸进尺 [de cun jin chi] (dobiti, palec(mera), sprejeti, 1/3m(večja merska enota od palca)	zahtevati (pre)več	iz pregovora: Če komu prst ponudiš pa roko zgrabi.	23
ponuditi roko <i>komu</i>	/	biti pripravljen pomagati		33
ponuditi roko sprave	/	biti pripravljen skleniti premirje	izkretenjski frazem	34
(položiti) roko na srce	/	odkritosrčno	s to kretnjo nakažemo, da govorimo iz srca	34
prešteti na prste ene roke/dveh rok	/	zelo malo	na prste obeh rok lahko preštejemo največ do deset, na prste ene roke še manj, do pet – frazem	24

Primerjava slovenskih in kitajskih frazemov s sestavinami *roka*, *srce* in *glava*

Roko na srce – bolj mislimo s srcem kot z glavo

			nazorno izraža zelo malo količino	
<i>kaj pride/pade v roke komu</i>	/	dobiti kaj		26
prodati <i>kaj</i> pod roko	/	nezakonito	negativna konotacija	24
(za)prositi za roko <i>koga</i>	/	zasnubiti		35
prislužiti si z rokami	/	fizično delati		29
roka pravice	/	oblast, sodišče		26
roka roko umije	/	povrniti pomoč s podobno pomočjo (slabš.), prikrito vrniti uslugo (pri kakem "slabem" poslu)	rek iz antičnega sveta (lat. <i>manus manum lavat</i>)	33
roke srbijo <i>koga</i>	/	želeti udariti koga		33
sprejeti z odprtimi rokami	/	z veseljem, hvaležno		28
udariti si v roke	/	skleniti kupčijo	izkretenjski frazem	34
umazati si roke (s krvjo)	/	biti kriv smrti koga	nekdo ima krvave roke, če nekoga rani do krvi – ga ubije, umori	32
umiti si roke (kot Pilat)	/	ne sprejeti odgovornosti za negativno dejanje	izbiblični – zgodba o Poniciju Pilatu	32
umreti od roke <i>koga</i>	/	biti umorjen		33
v božjih rokah	/	neodvisno od nas, nejasno, ne imeti vpliva		27
vladati z železno roko	/	odločno, s silo, z nasiljem	železen – zelo močan, krepak, strog; roka – način, pristop	34
vzeti <i>koga</i> v roke	/	ošteti, prevzgojiti, nadzorovati		26
vzeti pamet v roke	/	bolje razmisliti		26
z golimi rokami	手无寸铁 [shou wu cun tie] (roke, ne imeti, palec (mera), kovina)	brez pripomočkov		25

Primerjava slovenskih in kitajskih frazemov s sestavinami *roka*, *srce* in *glava*

Roko na srce – bolj mislimo s srcem kot z glavo

živeti iz rok v usta	/	sproti porabiti zaslužen		30
živeti od dela svojih rok	/	sam se preživljati		29

SLOVAR KITAJSKIH FRAZEMOV S SESTAVINO ROKA 手[shou]

FRAZEM	SLOVENSKA USTREZNICA	POMEN	RAZLAGA/ZGODBA IZ OZADJA/POSEBNOSTI	STR.
爱不释手 [ai bu shi shou]	ne izpustiti iz rok	izkoristiti priložnost; ne želeči se ločiti od nečesa, ne želeči prenehati s čim	爱 imeti rad, 不释 ne izpustiti 手 roka	38
白手起家 [bai shou qi jia]	ustvariti iz nič	ustvariti iz nič	白手 prazne roke, 起 ustvariti, 家 dom	39
赤手空拳 [chi shou kong quan]	praznih rok	praznih rok; ne imeti ničesar, na kar bi se lahko oprl	赤手 gole roke, 空 prazno, 拳 pesti	38
大打出手 [da da chu shou]	kot stekel pes	brutalno napasti, nasilno pretepti	大 velik, 打 udarec, 出手 priti iz roke izhaja iz posebne akrobatske tehnike bojevanja v kitajski operi	43
大手大脚 [da shou da jiao]	(živeti) na veliki nogi	razkošno	大手 velike roke, 大脚 velike noge	36
得心应手 [de xin ying shou]	/	kar srce želi, lahko roka naredi	得 心 pridobiti v srcu, 应 手 ravnati z roko	40
鹿死谁手 [lu si shui shou]	/	zavladati svetu, nasilno priti do politične moči; Komu pripada trofeja? Čigava je končna zmaga?	鹿 jelen, 死 umreti, 谁 čigava, 手 roka Pod čigavo roko bo umrl jelen? Omejena raba na politični in športni žargon.	38
拿手好戏 [na shou hao xi]	imeti srečno roko	biti dober v igri/trikih, imeti dobro roko za igre/trike	拿 dvigniti, 手 roka, 好 dober, 戏 igra	43
蹑手蹑脚 [nie shou nie jiao]	hoditi po prstih	hoditi čim tišje, povzročati čim manj hrupa	蹑 hoditi po tiho, 手 roke, 蹑 hoditi po tiho, 脚 noge	44
胼手胝足 [pian shou zhi zu]	imeti žuljave roke	biti zgaran od dela, imeti za sabo dolgo obdobje težkega dela	胼 žulji, 手 roke, 胝 žulji, 足 noge	41
七手八脚 [qi shou ba jiao]	/	vsi ponujajo roke, v vrvežu in neusklajeno	七 sedem, 手 roke, 八 osem, 脚 noge	37

Primerjava slovenskih in kitajskih frazemov s sestavinami *roka, srce* in *glava*

Roko na srce – bolj mislimo s srcem kot z glavo

手不释卷 [shou bu shi juan]	imeti zicleder	vedno imeti knjigo pri roki, zavzet za učenje, marljiv	手 roke, 不 ne, 释 odložiti, 卷 zvitek papirja (knjiga) opisuje marljivost, pridnost učencev	42
手到病除 [shou dao bing chu]	polaganje rok	z enim dotikom ozdraviti bolezen; imeti medicinske spretnosti	手 roke, 到 dotakniti, 病 bolezen, 除 znebiti se	44
手忙脚乱 [shou mang jiao luan]	(narediti kaj/odložiti se) na vrat na nos	biti zmeden, lotiti se česa naglo in zmedeno	手 roke, 忙 zaposlen, 脚 noge, 乱 nered	42
手无寸铁 [shou wu cun tie]	z golimi rokami	brez 'inča' jekla; biti neoborožen	手 roke, 无 ne imeti, 寸 palec (mera 'inč'), 铁 kovina Opisuje vojno, bitke, bojevanja.	37
手舞足蹈 [shou wu zu dao]	/	plesati/ skakati od veselja; biti vznemirjen, komaj čakati na nekaj	手 roke, 舞 plesati, 足 noge, 蹈 drseti	45
手足无措 [shou zu wu cuo]	tavati v temi	ne vedeti, kam položiti roke in noge; ne vedeti, kaj storiti, ne poznati naslednjega koraka	手 roke, 足 noge, 无 ne, 措 položiti, umestiti	44
束手待毙 [shu shou dai bi]	imeti zvezane roke; čakati križem rok	z zvezanimi rokami čakati na smrt; ne vedeti, kaj storiti/kako ukrepati, predati se brez boja	束 zavezati, 手 roke, 待 čakati, 毙 nasilna smrt	40
束手就擒 [shu shou jiu qin]	z zvezanimi rokami; križem rok	z zvezanimi rokami čakati na aretacijo; raje križem rok čakati, kot tvegati in uiti, predati se brez boja	束 zavezati, 手 roke, 就 nato, 擒 biti zajet	40
束手无策 [shu shou wu ce]	imeti zvezane roke	biti brez rešitev, ne vedeti, kako naprej	束 zavezati, 手 roke, 无 brez, 策 metoda, sredstvo	40
顺手牵羊 [shun shou qian yang]	narediti kaj z levo roko	mimogrede doseči cilj;	顺 手 mimogrede (narediti nekaj z roko), 牵 potegniti, 羊 ovca	41
顺手牵羊 [shun shou qian yang]	/	izmakniti komu kaj	v ozadju zgodba o tem, kako so nekoč kradli ovce	41
唾手可得 [tuo shou ke de]	pljuniti v roke	zavzeto se lotiti dela	唾 pljuniti, 手 roke, 可 lahko, 得 doseči	39

Primerjava slovenskih in kitajskih frazemov s sestavinami *roka*, *srce* in *glava*

Roko na srce – bolj mislimo s srcem kot z glavo

眼高手低 [yan gao shou di]	visoko letati, nizko pasti	imeti visoke ambicije, a slabe sposobnosti, biti ambiciozen, a nesposoben	眼 oči, 高 visoko, 手 roke, 低 nizko	42
眼明手快 [yan ming shou kuai]	/	biti pozoren in spreten	眼 oči, 明 jasno, čisto, 手 roke, 快 hitro	43
衣来伸手, 饭来张口 [yi lai shen shou, fan lai zhang kou]	kot zrela hruška	iztegniti roke, ko so obleke prinesene, odpreti usta, ko pride hrana; čakati, da drugi postorijo vse namesto tebe, biti razvajan	衣 obleke, 来 priti, 伸 iztegniti, 手 roke, , 饭 hrana, 来 priti, 张口 odpreti usta Opisuje razvajene, lene ljudi, vajene, da jim je vse prineseno.	40
指手画脚 [zhi shou hua jiao]	/	pretirano gestikulirati ob govorjenju/kritiziranju, razlagati/ kritizirati z mahanjem rok	指 kazati, 手 roke, 画 risati, 脚 noge	45
炙手可热 [zhi shou ke re]	opeči si roke	prenageliti se, izgubiti proti močnejšemu nasprotniku	炙 opeči se, 手 roke, 可 lahko/moči, 热 vroče	44

SLOVAR SLOVENSKIH FRAZEMOV S SESTAVINO SRCE

FRAZEM	KITAJSKA USTREZNICA	POMEN	RAZLAGA/ZGODBA IZ OZADJA/POSEBNOSTI	STR.
biti <i>komu</i> pri srcu	/	biti ljubljen, zaželen	bližina	49
biti eno srce in ena duša	齐心协力 [qí xīn xié lì] (vsi skupaj, srce, sodelovati, moč); 同心同德 [tóng xīn tóng dé] (enako/skupno, srce, enako/skupno, moč)	biti enakih misli in občutkov, tudi složno sodelovati		56
biti mehkega srca, imeti mehko srce	/	biti usmiljen, ganjen	<i>mehak</i> – prizanesljiv, popustljiv, prijazen, naklonjen	52
biti srce nečesa	/	biti osrednji člen nečesa, najpomembnejši, središče		58
biti trdega srca, imeti trdo srce	/	neusmiljen, neprizanesljiv		52
biti s srcem pri stvari (≠ne biti s srcem pri stvari)	/	biti osredotočen, pozoren, naklonjen; biti nepozoren, odsoten z mislimi, raztresen		50
do dna/v dno srca		izraža visoko stopnjo, intenzivnost dejanja		54
gnati/jemati/vzeti si k srcu <i>kaj</i>	/	preveč se vznemirjati, obremenjevati, žalostiti		49
gojiti gada na srcu	/	izkazovati dobroto človeku, ki je za to nehvaležen, sovražen	<i>gad</i> – strupena kača; iz Ezopove basni	58
imeti kamen namesto srca, imeti kamnito srce	木人石心 [mù rén shí xīn] (les, telo, kamen, srce)	biti brezsrčen, neusmiljen	<i>kamen</i> – trdost, hladnost	52

Primerjava slovenskih in kitajskih frazemov s sestavinami *roka, srce* in *glava*

Roko na srce – bolj mislimo s srcem kot z glavo

	铁石心肠 [tie shi xin chang] (trdo, kamen, srce)			
imeti/nositi srce na dlani	推心置腹 [tui xin zhi fu] (izpostaviti, srce, položiti, trebuh)	vedno očitno kazati svoja čustva	nošeno na dlani je vsem na očeh	48
imeti srce na jeziku	心直口快 [xin zhi kou kuai] (srce, direkten, usta, hitro)	hitro zaupati svoja čustva	jezik – govoriti	48
(imeti) srce na pravem mestu	/	sočuten, ljubezniv značaj, občutek za pravičnost in pravilno ravnanje		57
imeti srce	/	usmiliti se koga, zavzeti se za koga; imeti pogum		51
imeti zlato srce	/	biti dober, ljubezniv, radodaren	zlat (ekspr.) – zelo dober, dobrasrčen	51
imeti zlomljeno srce	万箭攒心 [wan jian cuan xin] (deset tisoč, puščice, prebosti, srce)	biti prizadet, žalosten, razočaran		55
kaj iti/pri/seči do srca	沁人心脾 [qin ren xin pi] (prodreti, človek, srce, vranica)	ganiti		48
iz dna srca, iz vsega srca	/	izraža visoko stopnjo, intenzivnost dejanja, tudi iskreno, odkritosrčno	dno – globina; vse – celotna prostornina	54
iz srca se nasmejati	/	iskreno		48
izbrisati/iztrgati koga/kaj iz srca	/	pozabiti		54
kako je pri srcu komu	/	izraža čustveno stanje koga		53
(kot) kamen na srcu	/	kar koga zelo teži, muči	kamen – teža	53
kamen se odvali od srca komu	如释重负 [ru shi zhong fu] (kot, oddahniti, težko, breme)	rešiti se skrbi, odložiti bremena	kamen – teža	53
kolikor srce poželi	/	kolikor kdo hoče, more, želi		50
kaj leži na srcu komu	/	težiti, obremenjevati		53

Primerjava slovenskih in kitajskih frazemov s sestavinami *roka*, *srce* in *glava*

Roko na srce – bolj mislimo s srcem kot z glavo

lajšati/olajšati si srce	/	(z)manjšati si duševno bolečino		53
misli bolj s srcem kot z glavo	/	biti bolj čustven kot razumski		58
na jeziku med, na srcu led	佛口蛇心 [fo kou she xin] (Budove besede, kačje srce)	delati se prijaznega, v resnici pa biti hladen	<i>med</i> – sladkost, prijaznost; <i>led</i> – hladnost, neprijaznost	57
ne imeti srca, biti brez srca	/	biti brezsrčen, neusmiljen		50
nositi otroka pod srcem	/	biti noseča	<i>pod srcem</i> – fiziološka umeščenost	47
nositi v srcu <i>koga</i>	/	imeti koga rad		55
(poriniti <i>komu</i>) nož v srce, kakor nož v srce	心如刀割 [xin ru dao ge] (srce, kot, nož, izrezati)	z zahrbtnim dejanjem prizadeti koga	negativna konotacija	51
odpreti/razodeti <i>komu</i> svoje srce	/	izpovedati svoja čustva, misli		54
ogreti srce <i>komu</i>	/	povzročiti veselje <i>komu</i>		52
omehčati srce <i>komu</i>	/	povzročiti, da postane kdo sočuten, popustljiv		53
pihati <i>komu</i> na srce	/	dvoriti, z besedami pridobivati	ne le ljubezenska čustva, lahko tudi razum	57
pogledati/videti <i>komu</i> v srce	/	spoznati/vedeti, kakšen je nekdo v resnici		54
položiti <i>komu</i> na srce	/	dobronamerno svetovati, priporočati	<i>položiti</i> besede pozitivna konotacija	57
položiti svoje srce k nogam <i>koga</i>	/	postati čustveno popolnoma vdan <i>komu</i>		48
potrkati na srce	/	skušati vzbuditi čustva		54
<i>kaj</i> prebada srce <i>komu</i>	/	povzročati žalost		51
pretipati <i>komu</i> srce in obisti	/	s temeljitim izpraševanjem odkrivati negativne lastnosti <i>koga</i>	zastarelo, skrajšana različica <i>pretipati komu obisti</i>	57
<i>kdo/kaj</i> prirasti k srcu <i>komu</i>	/	vzljubiti		49

Primerjava slovenskih in kitajskih frazemov s sestavinami *roka, srce* in *glava*

Roko na srce – bolj mislimo s srcem kot z glavo

<i>kaj (pri)vre iz srca komu</i>	/	z besedami izraziti svoja čustva		54
(položiti) roko na srce	/	odkritosrčno	s to kretnjo nakažemo, da govorimo iz srca	48
razkriti/razodeti (svoje) srce komu	/	izpovedati svoja čustva, misli		48
s težkim srcem	/	težko, s tesnobo		53
slediti srcu	随心所欲 [sui xin suo yu] (slediti, srce, (tako tudi), želje/upi)	delati, ravnati se po svojih željah		49
srce bije komu za koga	/	ljubiti koga		55
srce boli koga	/	hudo je komu		56
srce gori komu za koga/kaj	/	imeti koga zelo rad	goreti (ekspr.) – biti, obstajati v veliki meri	52
srce igra od veselja komu	赏心悦目 [shang xin yue mu] (občudovati, srce, vesel, oči)	biti vesel		56
srce krvavi komu	/	zelo trpeti, biti zelo žalosten	kri (ekspr.) – tekočina človeškega organizma, katere izguba pomeni izgubo življenja	51
srce pade v hlače komu	/	zbat se, izgubiti pogum	srce – pogum	47
srce počí komu	/	umreti		55
srce se ohladi komu	/	čustva do koga se pomirijo		52
srce se para komu, kaj para srce komu	/	biti hudo komu		51
srce se stiska/krči/skrči komu	/	ustrašiti se, strah, groza je koga		50
srce se taja/(s)topi komu	/	postati, postajati dostopen		52
srce se vname komu za koga, vneti čigavo srce	/	zaljubiti se, vzbuditi ljubezen, naklonjenost koga	vneti – začeti goreti (ogenj)	52

Primerjava slovenskih in kitajskih frazemov s sestavinami *roka*, *srce* in *glava*

Roko na srce – bolj mislimo s srcem kot z glavo

srce upade komu	/	občutiti strah, izgubiti pogum		50
srca vleče <i>koga kam</i>	归心似箭 [gui xin si jian] (vrniti se, srce, kot, puščica)	želeli si tja, kjer je ljubljen/a		49
srce (za)ledeni komu	/	prestrašiti se		52
srce zastane komu	/	prestrašiti se		55
vsaditi/vsidrati/zasidrati se (globoko) v srce komu	刻骨铭心 [ke gu ming xin] (vklesati, kosti, vgravirati, srce)	trajno vzljubiti, zapomniti si koga		55
z lahkim srcem	/	brez skrbi		53
z vsem srcem	赤胆忠心 [chi dan zhong xin] (predano, živci, zvestoba, srce) 尽心竭力 [jin xin jie li] (porabiti, srce, izčrpati, moč) 全心全意 [quan xin quan yi] (celotno, srce, celotno, misli) 一门心思 [yi men xin si] (celota, vrata/vstop, srce, mišljenje)	iskreno, resnično, močno, predano		50
zapreti (svoje) srce pred kom/čim	/	ne izpovedati svojih čustev, biti zadržan, nezaupljiv		54

SLOVAR KITAJSKIH FRAZEMOV S SESTAVINO SRCE 心 [xin]

FRAZEM	SLOVENSKA USTREZNICA	POMEN	RAZLAGA/ZGODBA IZ OZADJA/POSEBNOSTI	STR.
包藏祸心 [bao cang huo xin]	imeti vraga v sebi	gojiti zle namene, biti škodoželjen, hudoben	包 vsebovati, gojiti, 藏 skrivati, 祸 katastrofa, 心 srce, misli; 祸心 zli nameni	70
别出心裁 [bie chu xin cai]	/	prikazati izvirnost	别 drugače, posebno, 出 proizvesti, 心 misli, 裁 izrezati	68
别具匠心 [bie ju jiang xin]	/	biti izviren	别 drugače, posebno, 具 imeti, 匠 dobre, pametne ideje, 心 misli	68
诚心诚意 [cheng xin cheng yi]	/	imeti iskreno srce in misli, biti iskren	诚 iskreno, 心 srce, 诚 iskreno, 意 misli	67
痴心妄想 [chi xin wang xiang]	živeti v oblakih	predajati se domišljiji, gojiti iluzije, nedosegljive želje	痴 nespametno, 心 misli, 妄 absurdno, 想 mišljenje	78
赤胆忠心 [chi dan zhong xin]	z vsem srcem; biti predan z dušo in telesom	biti predan z vsem srcem	赤 rdeč, predan, 胆 živci, 忠 zvestoba, 心 srce	74
处心积虑 [chu xin ji lü]	/	spletkariti, dolgo časa načrtovati podlo dejanje	处 izraziti, dati ven, 心 misli, 积 kopičiti, 虑 premišljanje	71
触目惊心 [chu mu jing xin]	/	šokirati oči – osupniti srce; šokantno, grozljivo na pogled	触 dotakniti, priti v stik, 目 oči, 惊 prestrašiti, 心 srce	76
促膝谈心 [cu xi tan xin]	stikati glave	sedeti drug ob drugem (koleno ob koleno, srce ob srce) in imeti zaupen pogovor	促 blizu skupaj, 膝 kolena, 谈 pogovor, 心 srce; sedeti tako blizu skupaj, da se kolena stikajo	61
胆战心惊 [dan zhan xin jing]	bati se za svojo glavo	biti prestrašen	胆 pogum (tudi živci), 战 vojna, bitka, 心 srce, pogum, 惊 prestrašen	75
得心应手 [de xin ying shou]	/	kar srce želi, lahko roka naredi	得 心 pridobiti v srcu, 应 手 ravnati z roko	74
掉以轻心 [diao yi qing xin]	jemati z lahkim srcem	jemati zlahka, neko stvar obravnavati prelahko, brezbrizno	掉 gibati, 以 s/z, 轻 lahko, 心 srce	63

Primerjava slovenskih in kitajskih frazemov s sestavinami *roka*, *srce* in *glava*

Roko na srce – bolj mislimo s srcem kot z glavo

独出心裁 [du chu xin cai]	/	razmišljati drugače od drugih	独 sam, 出 izraziti, izpostaviti, 心 misli, 裁 krojiti	69
佛口蛇心 [fo kou she xin]	na jeziku med, v srcu led	Budove besede – kačje srce; pametno govoriti, a imeti zle namene	佛 Buda, 口 usta, 蛇 kača, 心 srce; negativna konotacija	60
勾心斗角 [gou xin dou jiao]	/	sestaviti skupaj vse kote v srcu; spletkariti drug proti drugem	勾 povezati, 心 srce, 斗 sestaviti skupaj, 角 koti; negativna konotacija	64
蛊惑人心 [gu huo ren xin]	/	namenoma zмести/zastrupiti zavest/mišljenje ljudi	蛊 strupen insekt, 惑 zмести, 人 človek/ljudje, 心 srce, misli	68
归心似箭 [gui xin si jian]	srce vleče koga nekam	biti s srcem pri tem, da se vrnemo domov (kot puščica hitro), biti nepotrpežljiv se vrniti	归 vrniti se, 心 srce, 似 kot, 箭 puščica	73
灰心丧气 [hui xin sang qi]	biti na robu obupa	malodušen, otožen, obupan, pobit	灰 心 izgubit srce/upanje, pogum, 丧 气 malodušen, nesrečen	76
匠心独运 [jiang xin du yun]	/	pokazati kreativnost, kreativno uporabiti pametne ideje	匠 dobre pametne ideje, 心 misli, 独 edinstven, 运 uporabiti	69
尽心竭力 [jin xin jie li]	z vsem srcem	z vsemi močmi, dati vse od sebe	尽 izčrpati, porabiti, 心 srce, želja, 竭 izčrpati, 力 moč	74
惊心动魄 [jing xin dong po]	biti pretresen v dno duše	prestrašiti srce, pretresti dušo; biti prestrašen in pretresen	惊 prestrašiti, 心 srce, 动 pretresti, 魄 duša	75
刻骨铭心 [ke gu ming xin]	vtisnjeno v srce	vklesano v kosti, vgravirano v srce; zapomniti si za vedno, vtisnjeno v srce/spomin	刻 vklesati, 骨 kosti, 铭 vgravirati, 心 srce, zavest	65
口是心非 [kou shi xin fei]	prazne besede	govoriti eno, misliti drugo	口 govoriti, 是 da, 心 srce, misli, 非 ne	78
扣人心弦 [kou ren xin xian]	brenkati na strune srca	vznemiri srce koga, ganiti	扣 povzročiti, premakniti, 人 človek/ljudje, 心 srce, 弦 strune	76
苦心孤诣 [ku xin gu yi]	z dušo in telesom	z veliko truda in bolečine doseči izjemne	苦 težko, boleče, 心 srce, 孤诣 izjemni dosežki	63

Primerjava slovenskih in kitajskih frazemov s sestavinami *roka*, *srce* in *glava*

Roko na srce – bolj mislimo s srcem kot z glavo

		rezultate, z veliko napora rešiti probleme		
狼心狗肺 [lang xin gou fei]	kot divja zver	kot volk in pes; divji in krut po naravi, nehvaležen	狼 volk, 心 srce, značaj, 狗 pes, 肺 pljuča; negativna konotacija	70
狼子野心 [lang zi ye xin]	kot divja zver	narava divjih volkov; pohlepen, krut, ambiciozen značaj	狼子 volčji mladič, 野 divjina, divjost, 心 srce, značaj; negativna konotacija	70
力不从心 [li bu cong xin]	ne biti s srcem pri stvari	moč ne dosega želje	力 moč, 不 ne, 从 slediti, 心 srce/misli	66
利欲熏心 [li yu xun xin]	biti volk za kaj	biti zaslepljen od požrešnosti	利 interes, 欲 želeti, strmeti k čemu, 熏 vplivati, 心 srce; negativna konotacija	70
扪心自问 [men xin zi wen]	/	iskati odgovore v srcu; iskreno se vprašati, razčistiti sam pri sebi	扪 pritiskati, čutiti, 心 srce, 自 se/sebe/sebi, 问 vprašanje, spraševati	79
木人石心 [mu ren shi xin]	imeti kamen namesto srca, imeti kamnito srce	leseno telo in kamnito srce; biti trdosrčen, neusmiljen	木 les, 人 telo, človek, 石 kamen, 心 srce; 木人 bedak; v ozadju je zgodba iz obdobja kitajskih dinastij, ki se zaključí z besedami vojaškega generala: »To je bedak s kamnitim srcem.«	63
呕心沥血 [ou xin li xue]	preliti kri	izpljuniti srce in razliti kri; na vso moč si prizadevati, dati vse od sebe	呕 bruhati, 心 srce, 沥 curljati, 血 kri	61
齐心协力 [qi xin xie li]	biti eno srce in ena duša	biti kot eno srce; skupina ljudi, ki dela kot eden za isti cilj z enako predanostjo	齐 vsi skupaj, simultano, 心 srce, misli, 协 sodelovati, združiti, 力 sila, moč	77
沁人心脾 [qin ren xin pi]	kaj seči komu do srca	prodreti globoko do srca; razveseliti srce in osvežiti spomin	沁 prodirati, 人 človek, ljudje, 心 srce, 脾 vranica v glavnem se nanaša na prijetne vonjave, osvežujoč zrak, vonj alkoholnih pijač ali kvalitetna literarna dela	59

Primerjava slovenskih in kitajskih frazemov s sestavinami *roka, srce* in *glava*

Roko na srce – bolj mislimo s srcem kot z glavo

全心全意 [quan xin quan yi]	z vsem srcem	srce in duša; iskreno, odkrito	全 popolnoma, celotno, 心 srce, 全 popolnoma, celotno, 意 misli, zavest	74
人面兽心 [ren mian shou xin]	imeti dva obraza	imeti obraz človeka, a srce zveri; dvoličen	人 človek, 面 obraz, 兽 zver, 心 srce	60
人心惶惶 [ren xin huang huang]	biti na trnih	imeti nemir v srcu	人 človek, ljudje, 心 srce, 惶惶 prestrašen	67
丧心病狂 [sang xin bing kuang]	/	izgubiti um, zblazneti, znoreti	丧 izgubiti, 心 um, 病 zboleti, 狂 nor, nasilen nanaša se na absurdne besede ali kruto obnašanje	67
赏心悦目 [shang xin yue mu]	srce igra od veselja <i>komu</i>	zadovoljstvo/veselje za srce in oči; biti zadovoljen, navdušen	赏 občudovati, 心 srce, misli, 悦 vesel, zadovoljen, 目 oči	71
深入人心 [shen ru ren xin]	globoko zakoreninjeno	splošno sprejeto in podprto med ljudmi	深 globoko, 入 prodreti, 人 človek, ljudje, 心 srce, zavest	65
随心所欲 [sui xin suo yu]	slediti srcu	delati/ravnati se po svojih željah	随 slediti, 心 srce, 所 (tako tudi), 欲 želje	73
提心吊胆 [ti xin diao dan]	biti na robu, biti na koncu z živci	biti prestrašen, v stresu	提 nositi v roki, 心 srce, 吊 jamrati, odloviti, 胆 živci	61
铁石心肠 [tie shi xin chang]	imeti kamen namesto srca, imeti trdo srce	srce – trdo kot kamen; biti trdosrčen, hladen, neobčutljiv	铁 trdo, 石 kamen, 心肠 srce	63
同心同德 [tong xin tong de]	biti eno srce in ena duša	eno srce – ena misel; sodelovati, delati složno	同 enako, skupno, 心 srce, misli, 同 enako, skupno, 德 vrlina, morala, moč	77
痛心疾首 [tong xin ji shou]	/	grenkoba in sovraštvo; objokovati kaj, zameriti in sovražiti	痛 bolečina, trpljenje, 心 srce, 疾 sovražiti, 首 glava	72
推心置腹 [tui xin zhi fu]	nositi srce na dlani	položiti srce nekomu na trebuh; popolnoma zaupati, biti iskren, vdan	推 izpostaviti, 心 srce, 置 položiti, 腹 trebuh	59
挖空心思 [wa kong xin si]	brskati po spominu, napenjati možgane	kopati luknjo v srce in misli; brskati po spominu	挖 kopati, 空 luknja, 心 misli, 思 mišljenje	65
万箭攒心 [wan jian cuan xin]	imeti zlomljeno srce	milijon puščic je izstreljenih v srce; imeti	万 10.000, ogromno, 箭 puščice, 攒 skupaj, 心 srce	62

Primerjava slovenskih in kitajskih frazemov s sestavinami *roka, srce* in *glava*

Roko na srce – bolj mislimo s srcem kot z glavo

		prebodeno srce, zelo žalostno		
问心无愧 [wen xin wu kui]	imeti čisto vest	brez sramu pogledati v srce; s čisto vestjo	问 vprašati, 心 srce, 无愧 brez sramu	72
洗心革面 [xi xin ge mian]	obrniti nov list	umiti srce in prenoviti obraz; začeti znova (bolje)	洗 umiti, 心 srce, 革 izboljšati, 面 obraz, obnašanje	69
心安理得 [xin an li de]	imeti čisto vest	mirno srce in ustrezna morala; ne imeti dvomov glede česa, biti miren in zadovoljen	心 srce, 安 mirno, 理 urejeno, 得 moralno, dosežki	72
心不在焉 [xin bu zai yan]	ne biti s srcem pri stvari	srca ni tukaj; biti nepozoren, odsoten z mislimi (zaradi preobremenjenosti)	心 misli, 不 ne biti, 在 v (predlog za umeščenost v prostor), 焉 tukaj	66
心烦意乱 [xin fan yi luan]	imeti polno glavo česa	razburjeno srce in zmedene misli; biti raztresen, nemiren, razburjen	心 srce, misli, 烦 sitnosti, razburjenje, 意 mišljenje, 乱 nered, neurejenost	66
心甘情愿 [xin gan qing yuan]	/	z dobro voljo se lotiti uresničevanja ciljev; navdušeno	心 srce, volja, 甘 srečno, navdušeno, 情 愿 pripravljenost, iskrena čustva	75
心花怒放 [xin hua nu fang]	(kot) v devetih nebesih	razcveteti se kot roža; biti srečen, vzhičen	心 srce, 花 rože, razcveteti se, 怒 strastno, 放 eksplodirati, vzcveteti	71
心慌意乱 [xin huang yi luan]	biti na trnih	biti nervozen in izgubljen; vznemirjen	心 srce, misli, 慌 nervozno, panično, 意 misli, 乱 nered, neurejeno	66
心灰意懒 [xin hui yi lan]	/	potrtega srca in brez volje; biti pesimističen, malodušen	心 srce, misli, 灰 potrtost, 意 volja, 懒 lenoba	72
心急如焚 [xin ji ru fen]	Kje gori?	razdraženo srce kot v ognju; zelo nepotrpežljiv in razdražen	心 srce, misli, 急 razražen, nestrpen, 如 kot, 焚 ogenj, goreti	74
心惊肉跳 [xin jing rou tiao]	tresti se od strahu	prestrašeno srce in tresoče telo; biti hudo prestrašen, zaskrbljen	心 srce, 惊 prestrašiti se, 肉 meso, 跳 tresti se, drgetati	76
心旷神怡 [xin kuang shen yi]	/	brezskrbno srce in zadovoljna duša; biti brezskrben in vesel	心 srce, 旷 široko odprto, 神 duša, 怡 harmonija, zadovoljstvo	64

Primerjava slovenskih in kitajskih frazemov s sestavinami *roka*, *srce* in *glava*

Roko na srce – bolj mislimo s srcem kot z glavo

心劳日拙 [xin lao ri zhuo]	sizifovo delo	srčno se truditi dan za dnem, a zaman;	心 srce, misli, 劳 garati, 日 dan za dnem, 拙 neumno; srce = delo (kar je v slovenščini sicer roka)	68
心力交瘁 [xin li jiao cui]	/	psihično in fizično izčrpan	心 misli, psihično, 力 moč, fizično, 交 hkrati, 瘁 izčrpan	75
心领神会 [xin ling shen hui]	/	srce namigne, duše razume; dojeti namig, brez besed razumeti namig	心 srce, misli, 领 nakazati, namigniti, 神 duša, 会 razumeti, dojeti	78
心乱如麻 [xin luan ru ma]	biti kot na žerjavici	od mravljinčenja neurejene misli; popolnoma zmeden, vznemirjen	心 misli, 乱 nered, neurejenost, 如 kot, 麻 imeti mravljince, odrevenelost	66
心满意足 [xin man yi zu]	/	srce je zadovoljno in željam je zadoščeno; biti zadovoljen zaradi uresničenih želj, dobro opravljeno	心 srce, 满 zadovoljno, 意 želje, 足 zadovoljno, zadoščeno	72
心如刀割 [xin ru dao ge]	(kot) nož v srce	kot z nožem izrezano srce; zelo prizadet, žalosten, potrten, zlomljen	心 srce, 如 kot, 刀 nož, 割 izrezati; negativna konotacija	62
心平气和 [xin ping qi he]	/	miren in dobre volje	心 srce, misli, 平 mirno, 气 razpoloženje, 和 nežno, harmonično	75
心心相印 [xin xin xiang yin]	sorodna duša	dve srci se vzajemno ujemata; dve srci bijeta kot eno, podobno razmišljanje	心 srce, misli, 心 srce, misli, 相 vzajemno, obojestransko, 印 ujemati se	77
心猿意马 [xin yuan y ima]	imeti mevlje v riti	srce kot razposajena opica, misli kot konj v galopu; muhast, hiperaktiven	心 srce, 猿 opica, 意 misli, zavest, 马 konj	69
心悦诚服 [xin yue cheng fu]	z dušo in telesom	veselo in predano srce; popolnoma prepričan	心 srce, 悦 veselo, srečno, 诚 iskreno, 服 biti prepričan	64
心照不宣 [xin zhao bu xuan]	/	razumeti se brez besed;	心 srce, misli, 照 vedeti, razumeti, 不 ne, brez, 宣 glasno povedati, javno oznaniti	78

Primerjava slovenskih in kitajskih frazemov s sestavinami *roka*, *srce* in *glava*

Roko na srce – bolj mislimo s srcem kot z glavo

心直口快 [xin zhi kou kuai]	imeti srce na jeziku	odkrito srce in hitre besede; iz srca naravnost skozi usta; govoriš, kot misliš, odkrit, neposreden	心 srce, misli, 直 odkrit, direkten, 口 usta, besede, 快 hitro	60
语重心长 [yu zhong xin chang]	/	globoke in iskrene misli, besede	语 besede, 重 pomembno, 心 misli, 长 globoko	67
一门心思 [yi men xin si]	z vsem srcem	vstopiti v srce in misli; močno si želeli, si prizadevati, dati vse od sebe za dosego cilja	一 celota, celotno, 门 vstopiti, 心 srce, misli, 思 mišljenje	74
真心实意 [zhen xin shi yi]	/	pristno in iskreno srce; v dobri veri	真 resnično, 心 srce, misli, 实 iskreno	67
做贼心虚 [zuo zei xin xu]	imeti kaj na vesti	se počutiti krivo kot tat; imeti slabo vest, biti kriv, storiti kaj slabega	做 delovati (kot), 贼 tat, 心 srce, vest, 虚 krivda, krivo	73

SLOVAR SLOVENSKIH FRAZEMOV S SESTAVINO GLAVA

FRAZEM	KITAJSKA USTREZNICA	POMEN	RAZLAGA/ZGODBA IZ OZADJA/POSEBNOSTI	STR.
bati se za svojo glavo	胆战心惊 [dan zhan xin jing] (pogum, vojna, srce, prestrašen)	bati se za svoje življenje, biti prestrašen	izguba glave kot dela človeškega telesa pomeni izgubo življenja	86
beliti si glavo	思前想后 [si qian xiang hou] (razmišljati, nazaj, razmišljati, naprej)	veliko razmišljati o čem	zaradi stresa oz. prevelikega razmišljanja se lasje hitreje pobelijo (ali posivijo)	89
biti bolj počasne glave	/	ne biti sposoben hitro dojemati, misliti		90
(biti) brez repa in glave, ne imeti repa in glave	语无伦次 [yu wu lun ci] (govoriti, brez, zveza, red)	brez logične povezave	rep in glava = konec in začetek česa; živalsko telo	91
čez glavo je česa, imeti česa prek glave	千头万绪 [qian tou wan xu] (tisoč=veliko, glava, deset tisoč=ogromno, namig)	preveč česa, biti preobremenjen, naveličan	čez glavo temelji na merjenju česa z višino človeškega telesa; čez glavo – preveč	83
čez glavo zrasti komu	/	ne bati se več koga, ne zmeniti se za mnenje koga	čez glavo zrasti oz. prerasti koga ne nujno telesno, predvsem umsko	84
dati/staviti glavo (da je tako)	/	podkrepiti povedano		86
delati/misliti s svojo glavo	/	imeti samostojno mišljenje		88
dobiti jih po glavi	/	biti ostro grajan, kaznovan, tepen, premagan	jih – udarce	87
dobiti kroglo v glavo, pognati si kroglo v glavo	脑袋开花 [naodai kaihua] (možgani, razcveteti)	biti ustreljen, ustreliti se	krogla – metek	86
dvigniti glavo	/	pobrati se (po slabi izkušnji), vztrajati	izkretenjski frazem	84
glava pri glavi	/	veliko ljudi skupaj		84

Primerjava slovenskih in kitajskih frazemov s sestavinami *roka, srce* in *glava*

Roko na srce – bolj mislimo s srcem kot z glavo

glava za glavo	/	krivec za smrt nekoga naj bo kaznovan s smrtjo		87
glave bodo letele	/	odgovorni, vodilni na položajih bodo kaznovani	odleteti glava z ramen - obglavljenje	87
<i>kaj</i> gre/hodi/roji po glavi <i>komu</i>		premišljovati o čem		89
hoditi po glavi <i>komu</i>	/	vztrajno nadlegovati koga		84
imeti glavo in rep	/	logično povezano, smiselno	imeti začetek in konec, kar da smisel	92
imeti glavo kot čeber/sod	/	čutiti pritisk, bolečino v glavi	majhna glava = velik sod	84
imeti glavo na pravem mestu	/	premišljeno ravnati		90
imeti glavo za <i>kaj</i>	/	sposoben, nadarjen za kaj		88
imeti <i>kaj</i> na glavi	/	biti zadolžen, odgovoren za kaj		83
imeti kaj (več) soli v glavi (≠ ne imeti soli v glavi)	/	bistroumen, pameten		90
imeti maslo na glavi	/	ne biti nedolžen	skrajšano iz pregovora <i>Če imaš maslo na glavi, ne hodi na sonce.</i> zgodba iz ozadja	83
imeti polno glavo česa	心烦意乱 [xin fan yi luan] (srce, razburjenje, misli, nered)	biti v mislih popolnoma zavzet s čim, pod stresom, obremenjen		89
imeti prazno glavo	丢三落四 [diu san la si] (znebiti se, tri, izgubiti, štiri)	zelo malo ali nič vedeti		90
imeti slamo v glavi	/	nič ne vedeti, ne znati	<i>slama</i> (ekspr.) – puhlo, nespametno, nepomembno	85
imeti sršene v glavi	心猿意马 [xin yuan yi ma] (srce/značaj, opica, misli, konj)	ne imeti vztrajnosti, biti nemiren – psihično in/ali fizično	pogostejši različici <i>imeti sršene v riti</i> in <i>imeti mevlje v riti</i>	85

Primerjava slovenskih in kitajskih frazemov s sestavinami *roka*, *srce* in *glava*

Roko na srce – bolj mislimo s srcem kot z glavo

imeti streho nad glavo	/	imeti dom, stanovanje		83
iti/riniti z glavo skozi zid	钻牛角尖 [zuan niujiao jian] (prodreti, bikov rog, oster)	hoteti, izsiliti, doseči nemogoče	nazorno prikazuje, da človek z glavo ne more skozi zid	87
izbiti iz glave <i>komu/si koga/kaj</i>	/	pozabiti, se odpovedati čemu		85
izgubiti glavo	利令智昏 [li ling zhi hun] (dobiček, povzročiti, pamet, nejasno) 色令智昏 [se ling zhi hun] (poželenje, povzročiti, pamet, nejasno) 惊慌失措 [jing huang shi cuo] (prestrašiti se, panično, izgubiti, red)	zmesti se, izgubiti prisebnost		88
kolesce/kolešček (v glavi) manjka <i>komu</i>	/	čudaški		85
posveti se <i>komu</i> v glavi	/	doumeti, razumeti, dojeti		85
kot kura brez glave	/	brezglavo, panično	primera se nanaša na položaj, ko kuri odsekajo glavo in jo spustijo na tla, ta pa nato še steče nekaj korakov, preden se zgrudi.	88
kri je buhnila/šla/udarila/... / <i>komu</i> v glavo	/	zardeti, razburiti se		92
krona bo padla <i>komu</i> z glave (≠ krona ne bo padla <i>komu</i> z glave)	/	ugled se bo zmanjšal <i>komu</i>		84
kronana glava	/	vladar, kralj, cesar	<i>krona</i> simbolizira vladarja; tukaj ironično, sarkastično	84

Primerjava slovenskih in kitajskih frazemov s sestavinami *roka, srce* in *glava*

Roko na srce – bolj mislimo s srcem kot z glavo

misлити bolj s srcem kot z glavo	/	biti bolj čustven kot razumski		88
nakopati <i>komu</i> vraga/ <i>kaj</i> na glavo	/	naprtiti <i>komu</i> skrbi, spraviti koga v zadrego, stisko		83
nakopati si <i>kaj</i> naj glavo	/	prevzeti nase neprijetno skrb za kaj	<i>nakopati si</i> – sam sebe spraviti v neugoden položaj	83
<i>kaj</i> ne gre v glavo <i>komu</i>	/	ne verjeti, sprenevedati se		90
<i>kaj</i> ne gre/gre težko v glavo <i>komu</i>	/	težko se učiti, težko se naučiti česa		90
ne vedeti, kje se drži glava <i>koga</i>	/	zaradi preobremenjenosti, stresa ne obvladovati položaja		88
(nojevsko) tiščati glavo v pesek	闭目塞听 [bi mu se ting] (zapreti, oči, ustaviti, zvok) 掩耳盗铃 [yan er dao ling] (pokriti z rokami, ušesa, ukrasti, zvon)	zatiskati si oči, ne želeli se sprijazniti z neprijetno resnico	iz napačne domneve, da noj ob nevarnosti vtakne glavo v pesek	90
nositi glavo naprodaj	/	izpostavljati se smrti nevarnosti	<i>glava</i> – življenje	87
nositi glavo pokonci	/	biti ponosen, samozavesten	izkretenjski frazem – človekova reakcija na položaj	84
nositi glavo v torbi	/	biti v neprestani življenjski nevarnosti		87
od nog do glave/od glave do petá	彻头彻尾 [che tou che wei] (prodreti, glava, iti skozi, rep)	popolnoma, celotno	človeško telo kot celota je omejeno z glavo in nogama in je kot táko s temi mejnimi deli telesa postalo prispodoba za popolnost, celovitost česa	82
odkimati z glavo	/	izraziti nestrinjanje	izkretenjski frazem	92
odnesti celo glavo	/	nepoškodovan, živ, preživeti neprijetno situacijo/nesrečo	<i>glava</i> – osrednji del telesa z osrednjimi živčnimi centri in čutili; <i>celo</i> – ta del je ostal nepoškodovan	86

Primerjava slovenskih in kitajskih frazemov s sestavinami *roka, srce* in *glava*

Roko na srce – bolj mislimo s srcem kot z glavo

ohladiti vroče glave	/	pomiriti vročokrvneže/ razgrete strasti		92
oprati <i>komu</i> glavo	/	zelo ošteti koga		91
oprati <i>komu</i> možgane	/	doseči, da kdo ne misli več s svojo glavo, ampak slepo sledi komu		91
pa če se <i>kdo</i> na glavo postavi	/	nikakor ne		83
plačati z glavo	/	plačati z življenjem, izgubiti življenje	<i>glava</i> – življenje	86
posipati si glavo s pepelom	/	kesati se svojih slabih dejanj		92
postaviti <i>kaj</i> na glavo	/	narediti nered, narediti kaj narobe		83
postaviti se na glavo	/	izraža odločnost, neomajnost		83
<i>kaj</i> pride v glavo <i>komu</i>	/	naučite se, razumeti, doumeti		90
prijeti/držati se za glavo	/	izraža, da je šlo nekaj narobe, nepričakovan preobrat (neg.)	izkretenjski frazem	89
prikimati/pokimati z glavo	/	izraziti strinjanje	izkretenjski frazem	92
razbijati si glavo s <i>čim</i>	/	beliti si glavo, iskati izhod iz težkega položaja		89
sedeti <i>komu</i> na glavi	/	vztrajno nadlegovati koga		84
skloniti glavo	/	vdati se, biti ponižan, počutiti se osramočenega	izkretenjski frazem	84
stakniti glave	促膝谈心 [cu xi tan xin] (blizu skupaj, koleno, pogovor, srce) 交头接耳 [jiao tou jie er] (združiti, glava, povezati, ušesa)	šepetati si		91
<i>kaj</i> stopiti <i>komu</i> v glavo	/	postati domišljav, prevzeten		85

Primerjava slovenskih in kitajskih frazemov s sestavinami *roka*, *srce* in *glava*

Roko na srce – bolj mislimo s srcem kot z glavo

vino/alkoholna pijača stopi <i>komu</i> v glavo	/	biti opit		85
<i>kaj</i> šine v glavo <i>komu</i>	/	domisliti se česa		89
vedeti/znati <i>kaj</i> iz glave	滚瓜烂熟 [gun gua lan shu] (obrniti, melona, dokončno dozoreti)	znati na pamet		89
vroča glava	/	kdor se hitro razburi, je oster, nepopustljiv	<i>vroč</i> (ekspr.) – ki se hitro razburi, razvname	92
vteptsti/vbiti v glavo <i>komu/si kaj</i>	/	dopovedati <i>komu/si kaj</i>		85
zahtevati glavo <i>koga</i>	/	zahtevati življenje/smrt <i>koga</i> ; zahtevati odpust		86
zgrabiti pri glavi <i>kaj</i>	/	začeti z bistvom stvari		84
zmajati z glavo	/	izraziti osuplost, presenečenje, ogorčenje, nestrinjanje	izkretenjski frazem	92
zmešati <i>komu</i> glavo	/	zmesti <i>koga</i>		88
(zadeti/udariti) žebelj na glavo	/	opozoriti na bistvo, priti do bistva stvari		92

SLOVAR KITAJSKIH FRAZEMOV S SESTAVINO GLAVA 头 [tou]

FRAZEM	SLOVENSKA USTREZNICA	POMEN	RAZLAGA/ZGODBA IZ OZADJA/POSEBNOSTI	STR.
抱头鼠窜 [bao tou shu cuan]	stisniti rep med noge podgane zapuščajo ladjo	skloniti glavo in jo ucvreti kot podgana; umakniti se, zbežati, vdati se	抱 objeti, 头 glava, 鼠 podgana, 窜 zbežati	96
彻头彻尾 [che tou che wei]	od glave do peta	od glave do repa; od začetka do konca	彻 prodreti, iti skozi, 头 glava, 彻 prodreti, iti skozi, 尾 rep	93
出人头地 [chu ren tou di]	za glavo več (višji/boljši)	izstopati	出 izstopati, biti višje, 人 človek, ljudje, 头 glava, 地 (razdalja); 头地 razdalja ene glave	94
垂头丧气 [chui tou sang qi]	skloniti glavo	skloniti glavo in izgubiti pogum; malodušen, potr	垂 skloniti, 头 glava, 丧气 potr	94
改头换面 [gai tou huan mian]	/	spremeniti glavo in zamenjati obraz; površinske/zunanje spremembe	改 spreminiti, 头 glava, 换 zamenjati, 面 obraz	95
狗血喷头 [gou xue pen tou]	/	s pasjo krvjo poškopiti človeka po glavi; poplava žaljivk, nebrzdano žaliti koga	狗 pes, 血 kri, 喷 izpluniti, 头 glava; navada s škropljenjem s pasjo krvjo	97
虎头蛇尾 [hu tou she wei]	/	imeti veliko glavo kot tiger in tanek rep kot kača; obetaven, močan začetek, a slab, komaj posrečen konec	虎 tiger, 头 glava, 蛇 kača, 尾 rep	94
交头接耳 [jiao tou jie er]	stakniti glave	stakniti glave in ušesa; šepetati na uho	交 združiti, 头 glava, 接 povezati, priti v stik, 耳 ušesa	97
焦头烂额 [jiao tou lan e]	/	opečena glava in ožgano čelo; biti poražen, tudi močno pretepen; razdražen	焦 opečen, 头 glava, 烂 ožgan, zažgan, 额 čelo	96
空头支票 [kong tou zhi piao]	prazna obljuba	ček brez kritja; obljubiti, a obljube ne izpolniti	空 prazno, 头 glava, 支票 ček; 空头 prazna obljuba	95

Primerjava slovenskih in kitajskih frazemov s sestavinami *roka, srce* in *glava*

Roko na srce – bolj mislimo s srcem kot z glavo

蓬头垢面 [peng tou gou mian]	imeti sračje gnezdo (na glavi)	razmršeni lasje in umazan obraz; grozno izgledati	蓬 razmršen, skuštran, 头 glava, 垢 umazan, 面 obraz	95
披头散发 [pi tou san fa]	imeti sračje gnezdo (na glavi)	neurejena pričeska, skuštrani lasje	披 skuštran, 头 glava, 散 razpršen, 发 lasje Opisuje ženske pričeske.	95
评头品足 [ping tou pin zu]	soditi koga po obrazu	kritizirati glavo in soditi nogo; neutemeljene, banalne kritike glede ženskega izgleda, biti preveč kritičen do nečesa	评 kritizirati, 头 glava, 品 soditi (ali je nekaj dobro ali slabo), 足 noga nanaša se na ženski videz	95
千头万绪 [qian tou wan xu]	imeti česa prek glave	tisoč glav, deset tisoč namigov; preveč stvari za spopadanje z njimi, preveč zakomplicirano	千 tisoč (veliko), 头 glava, 万 deset tisoč (ogromno), 绪 namig, zaključek	93
三头六臂 [san tou liu bi]		tri glave in šest rok; imeti izredne sposobnosti, mogočen kot Buda	三 tri, 头 glava, 六 šest, 臂 roke Nekoč so kipe Bude upodabljali s tremi glavami in šestimi rokami.	98
头破血流 [tou po xue liu]	/	poškodovana glava krvavi; hudo se potolči	头 glava, 破 zlomiti, 血 kri, 流 teči	97
头痛医头, 脚痛医脚 [tou tong yi tou, jiao tong yi jiao]	/	zdravi glavo, ko boli glava, zdravi nogo, ko boli noga; rešuj vir problema	头 glava, 痛 boleti, 医 zdraviti, 头 glava, 脚 noga, 痛 boleti, 医 zdraviti, 脚 noga	98
头头是道 [tou tou shi dao]	/	prava pot obstaja povsod (budisti), jasno in logično, biti iznajdljiv in domiseln	头 glava, prvi, vrh, 头 glava, 是 je (gl. biti), 道 pot; 头头 vsak vidik	97
油头粉面 [you tou fen mian]	/	svetleči lasje in napudran obraz; spogledljiv izgled	油 naoljeno, mastno, 头 glava, 粉 puder, 面 obraz nanaša se na ženski videz	96
油头滑脑 [you tou hua nao]	/	naoljena glava in spolzki možgani; biti pretkan	油 naoljeno, mastno, 头 glava, 滑 drseti, spolzko, 脑 možgani	97
晕头转向 [yun tou zhuan xiang]	izgubiti kompas	vrtočlavica zamegli občutek za smer; zmeden, izgubljen, slabo orientiran	晕 vrtočlavica, 头 glava, 转 spremeniti, zamenjati, 向 smer	98

Izjava o avtorstvu diplomskega dela

Spodaj podpisana Tjaša Pušnik, izjavljam, da je diplomsko delo z naslovom *Primerjava slovenskih in kitajskih frazemov s sestavinami roka, srce in glava* v celoti moje avtorsko delo in da so viri korektno navedeni.

Zagotavljam, da je elektronska oblika identična s tiskano obliko diplomskega dela in soglašam z objavo diplomskega dela na spletni strani UL, Filozofska fakulteta.

Podpis avtorja:

Tjaša Pušnik